

Globaalin kirkon rooli ja tehtävä
muuttuvassa maailmassa
- paavi Franciscuksen kirkkokäsitys

Sara-Anna Latvus
Ekumeniikan pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Systemaattinen teologia
Tekijä – Författare Sara-Anna Latvus		
Työn nimi – Arbetets titel Globaalinen kirkon rooli ja tehtävä muuttuvassa maailmassa – paavi Franciscuksen kirkkokäsitys		
Oppiaine – Läroämne Ekumeniikka		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu	Aika – Datum 20.10.2017	Sivumäärä – Sidoantal 79
Tiivistelmä – Referat		
<p>Roomalaiskatolinen kirkko on noin 1,2 miljardin katolilaisen globaali yhteisö, jonka nykyinen johtaja on paavi Franciscus. Hän on ensimmäinen paavi, joka tulee globaalista etelästä ja edustaa taustallaan katolilaisten nykyistä enemmistöä kirkon painopisteen siirryttyä pohjoisesta etelään. Uuden paavin ohella katolinen kirkko elää muuttuneen maailman keskellä, jossa sekularisaatio ja globalisaatio nostavat esiin uudenlaisia haasteita myös kirkolle.</p> <p>Tässä tutkimuksessa tutkin paavi Franciscuksen kirkkokäsitystä ja selvitän, vastaako se katolisen kirkon kohtaamiin ajankohtaisiin haasteisiin. Tutkimuksen keskeisinä lähteinä käytän Franciscuksen kehoitus- ja kiertokirjeitä <i>Evangelii gaudium</i>, <i>Laudato si'</i> sekä <i>Amoris laetitia</i>. Näitä tekstejä analysoimalla nostan Franciscuksen kirkkokäsityksen erilaiset näkökulmat tutkimuksen kohteeksi. Tutkimuksen metodina käytän systemaattista analyysia.</p> <p>Paavi Franciscus ei ole muuttanut varsinaista kirkko-oppia, mutta tuo esiin oman tulkintansa siitä. Tutkimukseni ekklesiologisen pohjan antaa konstituutio <i>Lumen gentium</i>, jota Franciscus tulkitsee omassa kirkkokäsityksessään. Kirkon kohtaamiksi ajankohtaisiksi haasteiksi olen tutkimukseeni valinnut kirkon kohtaamaan sekularisaation, kirkon painopisteen siirtymisen sekä globalisaation vaikutukset kirkossa. Näiden kolmen näkökulman kautta tutkin Franciscuksen kirkkokäsitystä ja analysoin, kuinka hän ottaa niihin kantaa paimenkirjeidensä kirkkokäsityksessä.</p> <p>Tutkimustuloksena on se, että Franciscus ottaa selkeästi kantaa kirkon kohtaamiin ajankohtaisiin haasteisiin. Ne myös vaikuttavat hänen kirkkokäsitykseensä. Keskeisenä teemana Franciscuksen paimenkirjeissä on vuoropuhelun kulttuuri. Siihen kannustamalla ja sitä korostamalla Franciscus pyrkii muuttamaan kirkkoa aiempaa avoimemmaksi. Vuoropuhelun kulttuuri on tärkeä kirkolle niin sisäisesti kuin ulkoisesti. Sisäistä vuoropuhelua Franciscus on vahvistanut rohkaisemalla paikallisia piispoja omien alueidensa tarpeiden kontekstisidonnaisempaan tulkintaan. Sisäiseen vuoropuheluun pyrkivä kirkko on synodaalinen ja aidosti globaali kirkko. Ulkoiseen vuoropuheluun Franciscus pyrkii kirkon ja yhteiskunnan välisessä keskustelussa. Franciscus pyrkii palauttamaan kirkon myös osaksi yhteiskunnallista keskustelua.</p> <p>Tutkimuksessa käy ilmi, että Franciscuksen kirkkokäsitys pyrkii aidosti globaaliin ajatteluun ja pois eurosentrisyydestä. Hän haluaa siirtää kirkon globaalille tasolle, jolloin päätöksenteko ja koko kirkon tulevaisuuden rakentaminen on koko globaalisen kirkon tehtävä. Paavi Franciscus on paimenkirjeissään vastannut niihin haasteisiin ja odotuksiin, joita katolinen kirkko kohtaa kolmannella vuosituhatluvulla.</p>		
Avainsanat – Nyckelord ekkleziologia, katolinen kirkko, paavi Franciscus, kirkkokäsitys		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Muuttuva kirkko tutkimuksen kohteena	1
1.2. Tutkimuksen lähteet	2
1.3. Aikaisempi tutkimus ja tämän tutkimuksen vaiheet	3
2. Uusi paavi kirkko-opin jatkumossa.....	6
2.1. Lumen gentium – kansojen kirkko.....	6
2.2. Kirkon nykyinen kallio – paavi Franciscus.....	13
2.3. Lumen fidei – uskova kirkko	19
3. Katolisen ekklesiologian kolme uutta suuntaa.....	27
3.1. Evangelii gaudium – globaali kirkko	27
3.2. Laudato si’ - kirkko osana luomakuntaa	38
3.3. Amoris laetitia – rakastava kirkko	44
4. Muuttuva maailma	52
4.1. Katolisen kirkon uusi maantiede.....	52
4.1.1. Sekularisaation haasteet	52
4.1.2. Kirkon painopisteen siirtyminen	54
4.1.3. Kirkon suhde globalisaatioon.....	57
4.2. Franciscuksen kirkkokäsitys	60
4.2.1. Franciscuksen vastaukset muutoksiin	60
4.2.2. Neljä prinssiippiä ja kirkon tulevaisuuden ehdot	64
5. Johtopäätökset.....	68
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	73
Lähteet ja apuneuvot	73
Kirjallisuus	73

1. Johdanto

1.1. *Muuttuva kirkko tutkimuksen kohteena*

Vuonna 2013 maailman suurimmalle kirkkokunnalle valittiin uusi johtaja, kun roomalaiskatolinen kirkko sai uudeksi paavikseen argentiinalaisen Jorge Mario Bergoglion. Vastavalittu paavi sai kaitsettavakseen kirkon, jonka tulee vastata muuttuneen maailman asettamiin haasteisiin. Kirkko puolestaan sai johtajakseen paavin, joka edusti kirkon uutta painopistettä, globaalia etelää. Paavi Franciscuksen edustama globaalin kirkon ääni siirsi katolisen kirkon kohti uutta aikakautta.

Ympäröivän maailman muutokset ovat asettaneet katoliselle kirkolle tarpeen tarkastella kirkon roolia ja tehtävää muuttuneissa olosuhteissa. Kirkon haasteena on ollut kasvava sekularisaatio, kun Euroopassa sekä katolisilla että protestanttisilla alueilla uskonnollisuus on 1900-luvun aikana laskenut merkittävästi.¹ Toisena merkittävänä muutoksena on ollut kirkon painopisteen siirtyminen globaalista pohjoisesta globaaliin etelään. Suurin osa katolilaisista asuu nykyään Euroopan ja muiden länsimaiden ulkopuolella. Globalisaatio taas on osaltaan asettanut maailmanlaajuiselle kirkolle aivan uudenlaisia oikeudenmukaisuuden kysymyksiä ratkaistavaksi. Katolisen kirkon johtajana paavi on henkilö, johon nämä muutospaineet konkretisoituvat. Kysymyksenä onkin, miten paavi Franciscus kirkkonsa johtajana vastaa näihin muutoksiin ja miten se toisaalta näkyy hänen kirkkokäsityksessään? Tämä problematiikka on tutkimukseni lähtökohta.

Tutkimuksessani selvitän, vastaako paavi Franciscuksen kirkkokäsitys kirkon kohtaamiin ajankohtaisiin haasteisiin. Johdattelevina apukysymyksinä pohdin, kuinka Franciscuksen kirkkokäsityksessä näkyy kirkon globaali luonne ja minkälaisena hän näkee kirkon roolin ja tehtävän. Tutkin myös sitä millaiseen suuntaan hän pyrkii johtamaansa kirkkoa viemään.

Hyödynnän tutkimuksessani kehitysmaatutkimuksen esittämiä näkökulmia kirkon kohtaamista yhteiskunnallisista ilmiöistä ja nostan esille, millaiset vaikutusmahdollisuudet globaalin etelän katolilaisilla on kirkkoon. Tarkastelen sitä, millainen vaikutus kehitysmailla on kirkon ekklesiologiaa ja miten ne muovaavat kirkon tulevaisuuden suuntaan? Paavi Franciscus ei ole muuttanut kirkko-oppia, mutta kuinka keskustelevat vanha oppi ja ajankohtainen todellisuus? Ovatko kirkon rooli ja tehtävä muuttuneet kirkon painopisteen siirryttyä pohjoisesta etelään?

¹ Ketola 2016, 11–12.

Tutkimukseni lähteinä ovat paavi Franciscuksen kehotus- ja kiertokirjeet. Tutkimukseni metodi on systemaattinen analyysi ja tarkempaan kärkeen sisällön analyysi. Analysoin tutkimuksen lähteitä ja etsin niistä Franciscuksen tulkintoja kirkon roolista ja tehtävästä. Tutkin lähteissä ilmenevää kirkkokäsitystä ja vertaan sitä valitsemini näkökulmiin kirkon kohtaamista ajankohtaisista haasteista.

1.2. Tutkimuksen lähteet

Katolisen kirkon nykyinen kirkko-oppi perustuu pitkälti Vatikaanin II konsiilin vuonna 1964 julkaisemaan dogmaattiseen konstituutioon *Lumen gentium* (suom. Kirkosta). *Lumen gentium* on tutkimukseni lähteistä vanhin ja kulkee tutkimustyön taustalla koko ajan verrattavana lähtötilanteena. Asiakirja käsittelee muun muassa maallikoiden roolia kirkossa, kirkon hierarkiaa sekä kirkon salaista ja eskatologista luonnetta.

Franciscuksen nimissä ilmestyneistä julkaisuista vanhin on paavillinen ensyklika eli kiertokirje *Lumen fidei* (suom. Uskon valo). On kuitenkin merkillepantavaa, että kiertokirjettä oli alkanut kirjoittaa jo edeltävä paavi Benedictus XVI. Tämä paavien yhteistyö julkaistiin vuonna 2013. Kiertokirjeen agendaksi voi tulkita kirkon tarpeen nostaa usko ihmistä ohjaavaksi valoksi. Sekularismin nousu on herättänyt myös katolisen kirkon voimistamaan uskon valon merkitystä muuttuvan maailman keskellä. Vaikka kiertokirje on pääasiassa Benedictuksen käsialaa, toimii se tässä tutkimuksessa ikään kuin saumana kahden paavin välillä ja toisaalta se antaa jo esimakua Franciscuksen ajattelusta.

Seuraavana julkaistiin paavi Franciscuksen ensimmäinen apostolinen kehotuskirje *Evangelii gaudium* (suom. Evankeliumin ilo), joka on julkaistu puolivuotta hänen paaviksi valintansa jälkeen vuonna 2013. Kehotuskirjeen tarkoitus on olla evankeliumin julistus nykypäivän maailmalle. Sen keskeisinä teemoina ovat kristittyjen rooli köyhyyden ja sodan keskellä sekä kirkon globaali tehtävä evankeliumin levittäjänä. Franciscus haluaa kehotuskirjeellään palauttaa ilon kirkon elämään.

Neljäntenä lähteenä käytän kiertokirjettä *Laudato si'* (suom. Ole ylistetty), joka on paavi Franciscuksen uusin kiertokirje vuodelta 2015. Siinä Franciscus ottaa kantaa ympäristön puolesta. Kiertokirje on paavin huolenilmaus luomakunnan nykytilasta ja ihmisen välinpitämättömyydestä yhteistä kotiaan kohtaan. Viides asiakirja on 2016 julkaistu kehotuskirje *Amoris laetitia* (suom. Rakkauden ilo). Kehotuskirjeen taustana on 2015 kokoontunut piispainsynodi, joka käsitteli

avioliittoa ja perhettä koskevia kysymyksiä. Kehotuskirje ottaa kantaa ajankohtaisiin perhe-elämää koskettaviin kysymyksiin kuten avioeroon, ehkäisyyn ja aborttiin.

Lähteiden keskinäiset suhteet ja niiden opillinen arvovalta jakautuvat seuraavasti: *Lumen gentium* on dogmaattinen konstituutio eli katolisen kirkon tarkka opinmäärittely. *Lumen fidei* ja *Laudato si'* puolestaan edustavat kiertokirjeinä paavin teologiaa ja asettuvat konstituutioiden alaisuuteen. *Evangelii gaudium* ja *Amoris laetitia* vuorostaan sijoittuvat kehotuskirjeinä² arvovallaltaan alimmaksi, mikä huomioidaan tutkimuksessa. Ensisijaisesti kirjeet ovat kuitenkin samanarvoisia lähteinä, koska keskeisintä on löytää paavi Franciscuksen oma tulkinta lähteen arvosta riippumatta. Paavi Franciscuksen puheita on julkaistu paljon ja hänen toiminnastaan uutisoitu aktiivisesti, mutta rajaamisen takia tutkimus keskittyy virallisiin kehotus- ja kiertokirjeisiin. Viittaan tutkimuksessani pääosin lähteiden suomenkielisiin julkaisuihin, mutta keskeisten käsitteiden ja argumenttien kohdalla olen tutkimuksellisen tarkkuuden vuoksi lukenut myös niiden alkuperäisiä englanninkielisiä versioita.

1.3. Aikaisempi tutkimus ja tämän tutkimuksen vaiheet

Katolisen kirkon kirkko-oppia on tutkittu laajasti katolisen teologian piirissä. Myös Pyhän istuimen³ julkaisemia opetuksia, kuten tämän tutkimuksen lähteitä on tutkittu ahkerasti. Esimerkiksi Charles Curranin sosiaali-ensyklikoiden tutkimus *Catholic social teaching, 1891-present* analysoi yleisellä tasolla paavien ensyklikoissa esiintyviä opetuksellisia muutoksia. Curran on tunnettu kriittisenä äänenä katolisessa maailmassa. Samoin tässä tutkimuksessa viitattu katolinen teologi Hans Küng kuuluu kirkon dissidentteihin ja on kirjoittanut paljon katolisesta kirkosta sekä paavi-instituutiosta kriittiseen sävyyn. Kontekstuaalisempaa ekklesiologiaa esittelee kirkko-opin käsikirja *The Routledge Companion to the Christian Church*. Teos nostaa esiin eri kirkkokuntien ekklesiologisten näkökulmien lisäksi globaaleja kysymyksiä. Artikkelit ekklesiologian ajankohtaisista menetelmistä ja suuntauksista osoittavat myös sen, että kirkko-opissa kontekstuaalisuudella on suuri merkitys.

Ekklesiologian historiasta löytyy laaja Roger D. Haightin teos *Historical ecclesiology* joka kuuluu sarjaan *Christian community in history*. Tässä teoksessa

² Yleisesti apostoliset kehotuskirjeet ovat paavin vastaus piispain synodille.

³ Pyhä istuin tarkoittaa katolisen kirkon ylintä hallintoa, mukaan lukien paavin.

Haight esittelee ekklesiologian muotoutumista aloittaen kristinuskon syntyä edeltävästä ajasta. Tarkastelunsa hän päättää myöhäiskeskiajan ekklesiologiisiin suuntauksiin. *The Oxford handbook of systematic theology* puolestaan sisältää ekklesiologiaa käsittelevän Ralph G. Del Collen artikkelin *The Church*, joka esittelee ekklesiologian keskeisiä lähtökohtia ja käsitteitä.

Uskonnon ja kehityksen välistä suhdetta on tutkittu missiologian sekä kehitysmaatutkimuksen kentällä. Aiheesta on julkaistu muun muassa laaja teos *Handbook of research on development and religion*. Uskonnollisten toimijoiden vaikutusta kehitysmaiden kehitykseen on tutkittu, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt kehitysmaiden vaikutus uskonnollisiin toimijoihin. Omassa tutkimuksessani käsittelen juuri tätä kysymyksenasettelua.

Paavi Franciscuksesta on valintansa jälkeen kirjoitettu lyhyessä ajassa runsaasti sekä tutkimus- että populaarikirjallisuutta. Franciscuksen toiminnasta uutisoidaan säännöllisesti niin kirkollisessa kuin sekulaarissakin mediassa. Paavin espanjankielisellä Twitter-tilillä on yli 14 miljoonaa seuraajaa ja lähes saman verran englanninkielisellä tilillä. Paavin Twitter-tiliä löytyy myös useilla muilla eri kielillä ja niillä on omat seuraajansa. Tämä osoittaa, että Franciscus kiinnostaa henkilöä niin tutkijoita kuin valtaväestöä.

Franciscuksen teologisia näkemyksiä on tutkittu ja spekuloitu heti valtaan astumisensa jälkeen. Hänen argentiinalaisesta jesuiittataustastaan ja teologisista painotuksistaan on tehty lukuisia arvioita. Huomionarvoista on se, että paavi Franciscus on Vatikaanin II konsiilin jälkeisistä paaveista ensimmäinen, joka ei ole ollut itse konsiilissa läsnä. Tästä huolimatta Franciscuksen ajattelussa ilmenee voimakkaana konsiilissa vallinneet ajatukset.⁴ Kardinaali Walter Kasper on teoksessaan *Pope Francis' Revolution of Tenderness and Love* nostanut esiin paavi Franciscuksen ajattelun taustalta keskeisiä konsiilin käsityksiä. Näistä Alan Falconer on poiminut neljä keskeistä periaatetta, jotka hänen mukaansa värittävät Franciscuksen ajattelua. Ensimmäinen periaate on konsiilin *Gaudium et spes* –konstituution viesti: kirkon tulee tulkita ajan merkkejä sekä kohdistaa huomio ihmisten konkreettisiin tarpeisiin. Toiseksi Franciscukselle kirkon olemus pohjautuu luonnehdintaan kirkosta Jumalan kansana. Kirkko on Jumalaa kohti kulkeva kansa. Kolmanneksi ekumenia-dekreetin mukaisesti huoli yhteydestä on Franciscukselle keskeinen. Neljänneksi Franciscuksen katsomuksen perusta on evankeliumi, joka on köyhistä ja tarkoitettu köyhille. Nämä neljä periaatetta määrittelevät

⁴ Kasper 2015 b, 27.

vät keskeisesti paavi Franciscuksen ajattelua ja näkyvät hänen toimissaan paavinä.⁵ Näihin neljään periaatteeseen viitataan tutkimuksessani ja hyödynnän niitä Franciscuksen ajattelun lähtökohtina.

Monipuolisen katolista kirkkoa käsittelevän ja ekklesiologiaan keskittyvän tutkimuskirjallisuuden lisäksi on tärkeää yhdistää tämä tutkimustieto ajankohtaisiin globaaleihin ilmiöihin. Kehitysmaatutkimuksen keskeinen kulmakivi on maailman jakautuminen globaaliin pohjoiseen, johon vauraus on keskittynyt ja globaaliin etelään, joka kamppailee köyhyyden kanssa. Tämän kahtiajako nousee esille myös katolisen kirkon sisällä. Yksi globaali kirkko ei voi välttyä merkittävästä yhteiskunnalliselta jakolinjalta. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten tämä jakolinja näkyy kirkossa?

Tutkimukseni jakautuu kahteen vaiheeseen. Ensimmäisen vaiheen muodostavat luvut kaksi ja kolme. Toinen luku alkaa katolisen kirkon kirkko-opin tärkeimmän asiakirjan, konstituution *Lumen gentium* esittelyllä. Siitä nousee esiin tutkimuksen kannalta keskeisin kirkko-oppi, jonka pohjalta erilaiset käsitykset ja kuvaukset kirkosta rakentuvat. Sen jälkeen käsittelem paavi Franciscuksen henkilöhistoriaa ja taustoitin millaisista lähtökohdista käsin Franciscuksen teologia rakentuu. Luvun lopulla siirryn jo esittelemään Franciscuksen tulkintaa kirkosta kiertokirjeessä *Lumen fidei*. Toisessa pääluvussa tarkastelen Franciscuksen kolmea kehoitus- ja kiertokirjettä. Niistä nostan esille Franciscuksen asenteita ja ajatuksia kirkon roolista ja tehtävästä nykypäivänä. Tässä luvussa tuon ilmi Franciscuksen kokonaisvaltaista tulkintaa kirkon ekklesiologiasta.

Tutkimukseni toinen vaihe alkaa neljännessä luvussa. Neljännen luvun aluksi esittelen kolme valitsemaani keskeistä globaalia ilmiötä, jotka vaikuttavat katoliseen kirkkoon ja nousevat kirkon kohtaamiksi haasteiksi paavi Franciscuksen kaudella. Teemoja ovat sekularisaatio, kirkon painopisteen siirtyminen globaalista pohjoisesta globaaliin etelään, sekä globalisaatio. Neljännen luvun lopussa kokoan kolmannessa luvussa esitetyt käsitykset kirkosta yhteen ja arvioin niiden kykyä vastata neljännen luvun alussa esitettyihin haasteisiin. Viidennessä luvussa kokoan tutkimuksen johtopäätökset yhteen. Teknisenä yksityiskohtana mainittakoon, että käytän roomalaiskatolisesta kirkosta katolisen kirkon katekismuksen mukaista kirjoitusasua.

⁵ Falconer 2015, 249.

2. Uusi paavi kirkko-opin jatkumossa

2.1. *Lumen gentium* – kansojen kirkko

Vatikaanin II konsiili vuosina 1962–1965 oli yksi merkittävimmistä kirkollisista tapahtumista 1900-luvulla. Konsiili herätti paljon huomiota niin kirkollisessa kuin sekulaarissakin mediassa. Vallitsevina vastakkaisina ideologisina suuntauksina nähtiin uudistuksia toivoneet liberaalit ja niitä vastustaneet konservatiivit.⁶ Konsiili muovasi ja uudisti kirkon ekklesiologian henkeä, vaikka opilliset muutokset eivät olleet niin merkittäviä. Radikaaleimmat kuvaukset muutoksesta väittävät, että ennen konsiilia kirkon katsottiin olevan Kristuksen asettama instituutio muuttumattomilla rakenteilla, mutta konsiilin jälkeen kirkko olisi muuttunut pyhiinvaeltajien yhteisöksi, *people of God*, joka jatkuvasti uudistaa rakennettaan.⁷ Vaikka kuvausta on syytetty liian radikaaliksi, kuvaa se kuitenkin niitä odotuksia ja pelkoja, joita konsiili herätti. Ajatus kirkosta Jumalan kansana jäi kuitenkin elämään. Konsiilin perintönä tällä hetkellä vaikuttaa sen aikana kootut asiakirjat. Nykyiset katolisen kirkon kirkko-opilliset näkemykset pohjautuvat pitkälti Vatikaanin II konsiilin konstituutioon *Lumen gentium*. Konstituutio toimii tässä tutkimuksessa perustana ja lähtökohtana roomalaiskatolisesta kirkko-opista.

Konstituutio *Lumen gentium* koostuu kahdeksasta pääluvusta, jotka käsittelevät 1) kirkon salaisuutta, 2) Jumalan kansaa, 3) kirkon hierarkiaa, 4) maallikkojen asemaa, 5) yleistä kutsumusta, 6) sääntökuntien jäseniä, 7) kirkon eskatologista luonnetta sekä 8) Neitsyt Marian ja kirkon suhdetta. Esittelen seuraavaksi konstituution sisältämiä kuvauksia kirkosta ja tarkastelen niiden asettamia lähtökohtia ekklesiologialle. Kuvaukset luovat tutkimukselle perustan, johon vertaan ja arvioin Franciscuksen omia tulkintoja kirkosta.

Konstituution rakenne kertoo itsessään jo konsiilin ekklesiologisesti näemyksestä. Ensimmäinen luku ei keskity käsittelemään kirkon hierarkiaa, vaan kirkon mysteeriiä.⁸ Ensimmäisessä luvussa kirkon kuvataan olevan kuin sakramentti Kristuksessa. Tällaista määrittelyä ei vielä käytetty Vatikaanin I konsiilissa, joka pidettiin lähes sata vuotta aikaisemmin. Kirkon kuvaaminen sakramenttina luo perustan ekklesiologialle, jota Vatikaanin II konsiili kokoaa konstituutioissa.⁹ Kirkko sakramenttina kuvastaa kirkon olevan ”mitä läheisimmän Jumala-

⁶ Lamb & Levering 2008, 3.

⁷ Dulles 2008, 25.

⁸ Kärkkäinen 2009, 28.

⁹ Dulles 2008, 26.

yhteyden ja koko ihmiskunnan ykseyden merkki ja välikappale”.¹⁰ Katolisen kirkon katekismus tarkentaa asiaa seuraavasti:

Seitsemän sakramenttia ovat ne merkit ja välineet, joilla Pyhä Henki levittää Kristuksen, Pään, armoa kirkossa, joka on hänen ruumiinsa. Kirkko sisältää näkymättömän armon, jonka merkki se itse on, ja jakaa sitä ihmisille. Tässä analogisessa mielessä kirkkoa kutsutaan ”sakramentiksi”.¹¹

Katekismuksen mukaan kirkko on vielä täyttymättömän ykseyden väline tai välikappale, koska kirkko kokoaa ihmiset kaikista kansoista ympäri maailmaa yhteen. Samalla kirkko on jo toteutuvan ykseyden merkki.¹² Kirkko samaan aikaan luo yhteyttä ja on jo merkki yhteydestä ihmisten välillä. Samoin kirkko on välikappale ja yhteyden mahdollistaja Jumalan ja ihmisen välillä. Vaikka kirkko on yhtäältä kaikille luoduille loistava Kristuksen valo, joka ”universaalisenä Kirkkona kootaan Isän luokse”¹³, on se toisaalta eksklusiivinen Jumalan valittujen joukko. Kirkon kuvaaminen sakramenttina on myös muutos aikaisempaan ajatteluun kirkosta hierarkkisena instituutiona. Kirkon ymmärtäminen sakramenttina on myös ekumeenisesti myönteisempi ilmaisutapa, koska se jättää määrittelyn tarkasti rajamatta.¹⁴

Kirkkoa kuvataan myös Kristuksen valtakunnaksi, joka jo mysteerinä on olemassa nykyisessä maailmassa. Tämän merkinä on yhteinen eukaristia, johon kaikki ihmiset ovat kutsuttuja.¹⁵ Vaikka ehtoollisyhteyttä ei vielä 50 vuotta myöhemmin paavi Franciscuksen paavikauden alkaessa ole kaikkien kirkkokuntien kesken saavutettu, on konstituutiosta nähtävissä ekumeenisen liikkeen synnyttämät odotukset. Paavi Johannes XXIII:n vuonna 1960 perustama ekumeniavirasto enteili konsiiliin aiempaa avoimempaa ja uudistushaluisempaa ilmapiiriä.¹⁶ Konsiilin aikana vaikuttanut avoimuus ekumeenista liikettä kohtaan on saattanut herättää toiveikkuutta kirkkojen lähentymiselle. Samaa toiveikkuutta voi aistia konstituution suoraviivaisuudesta.

Kirkon salaisuus on sen perustuksissa, koska kirkon alkuna oli Jeesuksen julistama sanoma Jumalan valtakunnan saapumisesta. Kirkkoa luonnehditaan taivas-

¹⁰ *Lumen gentium*, § 1.

¹¹ Katolisen kirkon katekismus, § 774.

¹² Katolisen kirkon katekismus, § 775.

¹³ *Lumen gentium*, § 2.

¹⁴ Kärkkäinen 2009, 29.

¹⁵ *Lumen gentium*, § 3.

¹⁶ Saarinen 1994, 83.

ten valtakunnaksi, joka samaan aikaan on saman valtakunnan alku maan päällä.¹⁷ Tässä kuvauksessa nousee esille kirkon olemuksen kaksijakoisuus. On kaksi ulottuvuutta, näkyvä ja näkymätön. Nämä ulottuvuudet eivät kuitenkaan ole kaksi erillistä kirkkoa, vaan Kristuksen olemuksen tavoin kirkko on kahden ulottuvuuden jumalallisen ja inhimillisen välinen liitto.¹⁸ Kirkko on siis samaan aikaan jo taivasten valtakunta nyt, mutta myös saman valtakunnan alku maan päällä. Tämä tekee kirkon määrittelyn haastavaksi ja vaatii tasapainoilua konkretian ja mysteerin sekä ajallisen ja iankaikkisuuden välillä.

Kirkon olemusta kuvataan konstituutiossa paljon vertauskuvilla. Edellä mainittujen lisäksi konstituutio esittelee kirkosta seuraavat vertauskuvat: kirkko on lammastarha ja Kristus sen ovi, kirkko on viljelysmaa, viinitarha sekä rakennus, jossa Jumala asuu. Usein kirkkoa kutsutaan myös äidiksi tai Karitsan morsiameksi.¹⁹ Kaikki mainitut vertauskuvat asettavat kirkon suhteeseen ihmisten ja Jumalan kanssa. Viinitarhana tai viljelysmaana kirkko on Jumalan työn kohde, joka tuottaa satoa. Rakennuksena tai äitinä kirkko puolestaan antaa suojan ihmisille. Vertauskuvat voidaan lisäksi jakaa kahteen kategoriaan. Ensimmäiset vertauskuvat viljelysmaa, pelto ja rakennus ovat kaikki tiloja, joissa Jumala toimii tai jota Jumala niin sanotusti työstää. Toiset vertauskuvat äiti ja morsian puolestaan asettavat kirkon inhimilliseen rooliin, joissa Jumala on suhteessa ihmisiin.

Näiden vertauskuvien ohella konstituution alussa esitellään vielä yksi vertauskuva: Kristuksen ruumis. Kirkko, kuten Kristuksen ruumis, on yksi mutta jäseniä on monta.²⁰ Jos kirkko viljelysmaana on Jumalan työn kohde ja kirkko äitinä Jumalan suhde ihmisiin, niin Kristuksen ruumiina kirkko kuvaa kristittyjen keskinäisiä suhteita ja yhteisöllistä asemaa suhteessa Jumalaan. Ruumiissa kaikilla jäsenillä on oma tehtävänsä ja Kristus itse on ruumiin pää.

Konstituution esittämien vertauskuvien lisäksi kirkon tehtävää ja olemusta kuvataan monipuolisesti. Keskeiseksi nostetaan kirkon tehtävä huolehtia köyhistä ja kärsivistä, koska heissä se näkee perustajansa Kristuksen kuvan. Niin kuin Kristus oli synnitön, myös kirkko on pyhä, mutta samaan aikaan vajavainen. Kirkko käy jatkuvaa pyhiinvaeltajan matkaa katumuksessa ja uudistuksessa.²¹

¹⁷ *Lumen gentium*, § 5.

¹⁸ Dulles 2008, 27.

¹⁹ *Lumen gentium*, § 6.

²⁰ *Lumen gentium*, § 7.

²¹ *Lumen gentium*, § 8.

Kirkko on Jumalan kutsuma ja kokoama kansa. Jumala halusi pyhittää ja pelastaa ihmiset yhteydessä toisiinsa. Tämän yhteyden esikuvana toimi Jumalan tekemä liitto Israelin kansan kanssa. Kirkko ei ole Israelin kansan tavoin etninen yhteisö, vaan koostuu kaikista kansoista ja on Pyhän Hengen yhdistämä.²² Kuvaus kirkosta Jumalan kansana esiteltiin konsiilissa vaihtoehdoksi kuvaukselle kirkosta Kristuksen ruumiina. Jumalan kansan ajateltiin kuvaavan kirkkoa avoimempana ja yksilöllisyyttä tukevampana.²³ Kirkko on siis kaikista kansoista koottu yksi kansa, ruumis, jonka pitää yhdessä yksi henki.

Käsitteenä aviopari heijastelee Kristuksen ja kirkon välistä suhdetta ja perhe puolestaan kirkkoa. Kastamalla ja kasvattamalla lapset kirkon yhteyteen vanhemmat toteuttavat omaa armolahjaansa. Kasteen kautta lapsista tulee Jumalan lapsia, jotka vievät kirkkoa eteenpäin läpi vuosisatojen seuraavilla sukupolvilla.²⁴ Kirkko tarvitsee perheitä, jotka kastavat lapsensa ja siten rakentavat kirkkoa. Jumalan kokoamaan kansaan liitytään kasteen sakramentissa. Konstituution mukaan Kasteessa ihminen tulee liitetyksi kirkkoon ja vahvistuksen sakramentissa he yhdistyvät kirkkoon täydellisemmin.²⁵ Vahvistuksen sakramentissa katolisen kirkon jäsenet nauttivat ensimmäisen kerran ehtoollisen. Konstituutio ei keskity selittämään tarkemmin täydellisempää ja epätäydellisempää yhdistymistä kirkkoon. Kastettu on liitetty kirkkoon, mutta hän tulee vielä täydellisemmin liitetyksi vasta vahvistuksen sakramentissa.

Kaikista kansoista koostuva kirkko on monikulttuurinen kokonaisuus, jossa erilaiset kulttuurit saavat näkyä. Lisäksi kirkko ”edistää ja omaksuu kansojen kykyjä, henkisiä rikkauksia ja tapoja”²⁶ niiden palvellessa Jumalan suunnitelmaa. *Lumen gentium* on syntynyt monista kulttuureista tulleiden piispojen käsissä ja sen syntyprosessi oli osa globaalien ja lokaalisten kirkon välistä kamppailua konsiilin edustajien keskuudessa. Tähän liittyy myös kirkon maantieteelliset ulottuvuudet. Katolinen kirkko pohjoisella ja eteläisellä pallonpuoliskolla ovat osa samaa kirkkoa, mutta asettavat kirkon erilaisiin kehityksen vaiheisiin. Etelässä kirkko kasvaa, mutta pohjoisessa sekularisaatio muovaa kirkon jäsenmääriä alaspäin.²⁷ Kuinka kirkko pystyy vastaamaan kahden erilaisen maailman haasteisiin jakautu-

²² *Lumen gentium*, § 9.

²³ Dulles 2008, 30.

²⁴ *Lumen gentium*, § 11.

²⁵ *Lumen gentium*, § 11.

²⁶ *Lumen gentium*, § 13.

²⁷ Lakeland 2013, 8.

matta kahdeksi eriliseksi sektoriksi? Katolisen kirkon globaalin luonteen täytyy näkyä myös kirkon olemuksessa ja sävyttää kirkko-oppia.

Konstituutio korostaa kirkon osallisuutta pelastuksessa. Usko ja kaste ovat välttämättömiä pelastukselle ja siten myös kirkko, johon ihmiset kastetaan, muodostuu pelastuksen ehdoksi.²⁸ Jos kirkon jäsenyys nousee pelastuksen ehdoksi herää kysymys, mikä vaikutus tällä on kirkon olemukseen tai ymmärrykseen kirkon olemuksesta. Vaikuttaako kirkon olemukseen se, että pelastus ei olekaan mahdollista vain uskon ja kasteen vaikutuksesta, vaan että edellytyksenä on kirkon jäsenyys? Eksklusiivinen pelastusnäkemys kuitenkin laajenee toteamalla, että joidenkin katolisen kirkon ulkopuolella elävien kristittyjen kanssa on olemassa yhteys Pyhässä Hengessä. Yhteyden syntymisen puolesta ”Kirkkoäiti ei lakkaa rukoilemasta, toivomasta ja työskentelemästä”²⁹. Pelastuksen piiriin kuuluvien määrittely tarkentuu selvityksellä eri uskontoihin kuuluvien asemasta. Abrahaimilaisiin uskontoihin lukeutuvat juutalaiset ja muslimit luetaan etusijalla oleviin kansoihin, joita pelastussuunnitelma myös koskettaa. Kaikki, jotka pyrkivät teoilla sekä omantunnon ääntä seuraamalla vilpittömästi etsimään Jumalaa voivat saavuttaa pelastuksen. Myös lähetystyön merkitys on kuitenkin keskeinen kirkon olemukselle eikä uskontojen välinen yhteys poista lähetystyön tärkeyttä.³⁰

Hierarkkinen jako kirkon sisällä kulminoituu Rooman piispan eli paavin virkaan. Konstituutiossa luetellaan paavin vallan merkittävimmät palaset. Hän on Kristuksen sijainen maan päällä, hän on koko kirkon paimen ja hänellä on kirkon korkein valta, jota hän saa käyttää vapaasti. Tämä ylivalta kuvastaa kirkon olemusta: alistuneena yhden vallan alle heijastuu kuva Kristuksen kansan ykseydestä.³¹ Paavin valta tuntuu määrittelevän kirkon olemusta yllättävän paljon, vaikka konstituutiossa ei sitä korosteta muissa luvuissa näin merkittävästi. Kirkon ja paavin vallan välinen yhteys on niin voimakas, että se väistämättä määrittelee kirkkoa. Kirkko ei ole tasa-arvoinen kaikkien uskovien yhteisö, vaan riippuvainen paavin virasta. Yhdellä ihmisellä on valta määritellä kirkon tulevaisuus. Herää kysymys, kuinka erilaiseksi paavi Franciscus muokkaa omalla paavikaudellansa kirkkoa ja sen suuntaa edeltäjiinsä verrattuna?

Konstituutiossa kirkko jaetaan osakirkkoihin ja yleismaailmalliseen kirkkoon. Jokainen piispa on oman osakirkkonsa edustaja ja kaikki piispat yhdessä

²⁸ *Lumen gentium*, § 14.

²⁹ *Lumen gentium*, § 15.

³⁰ *Lumen gentium*, § 16–17.

³¹ *Lumen gentium*, § 22.

paavin kanssa edustavat koko katolista kirkkoa. Piispoilla ei ole valtaa paimenvi-rassaan muihin osakirkkoihin kuin omaansa, mutta piispainkollegion jäsenenä ja apostolien seuraajina jokaisella on velvollisuus pitää huolta koko kirkosta.³² Jaot-telu osakirkkoihin ja koko kirkkoon tekevät katolisesta kirkosta päällekkäisten käytäntöjen kirkon. Kirkko-opillisia dogmeja ei ole jatkuvasti jaoteltu osakirkolle tai koko kirkolle, vaan ne koskettavat jokaista katolisen kirkon jäsentä ympäri maailmaa. Herää kysymys lokaalien ja globaalien tarpeiden vahvemmassa huomi-oinnin tarpeesta, kun piispojen paimenviran selkeä rajoite on kuitenkin olemassa. Ajattelu kirkon hajottamisesta pienempiin sektoreihin ei vaikuta nykyaikaisten viestintämahdollisuuksien valossa edes käytännölliseltä. Maailma on muuttunut teknologian kehityksen myötä paljon pienemmäksi mittasuhteiltaan ja globalisaa-tion vaikutus on väistämätön globaalille kirkolle.

Kaikki kirkon jäsenet ovat samanarvoisia eikä sukupuoli tai kansallisuus tee eroa ihmisten välille kirkossa. Konstituutiossa tähdennetään, että yhdenvertaisuus vallitsee uskovien kesken, vaikka Kristuksen tahdon mukaisesti toiset on asetettu toisten opettajiksi ja paimeniksi.³³ Vaikuttaa ristiriitaiselta vakuuttaa ihmisten välistä yhdenvertaisuutta sukupuoleen katsomatta, kun kirkon virkaan vihittävien piispojen, pappien ja diakonien sukupuoli rajautuu yksiselitteisesti miehiin.

Kirkon eskatologista luonnetta käsittelevä seitsemäs luku palaa kuvaamaan kirkon sakramentaalista luonnetta. Kirkkoa kuvataan ”kaiken käsittäväksi pelas-tuksen sakramentiksi”³⁴. Tässä luvussa aikaisemmin esitetty katekismuksen kohta selitti sakramentin olevan välikappale ja merkki. Kirkon kuvaaminen pelastuksen sakramenttina asettaa kirkon samalla pelastuksen välikappaleeksi sekä merkiksi. Tällainen kirkon eskatologia asettaa katolisen kirkon kirkko-opin eksklusiiviseen asemaan ja vahvistaa näkemystä, ettei kirkon ulkopuolella ole pelastusta: *extra Ecclesiam nulla salus*. Tätä on kuitenkin katekismuksessa selitetty ja tarkennettu, että pelastus tulee yksin Kristukselta, mutta kirkon kautta. Lisäksi tarkentavaksi asianhaaraksi on nostettu, ettei oppi kosketa heitä, jotka ilman omaa syytään eivät ole kuulleet kirkosta tai Kristuksesta.³⁵ Konstituutiossa ei kuitenkaan väitetä, että se olisi ainoa kirkko, jossa toteutuu jumalallinen olemus, vaan pyhityksen ele-menttejä on myös katolisen kirkon ulkopuolella. Tämä ei vastaa konstituutiota kaksikymmentä vuotta aikaisemmin ilmestyneen paavi Pius XII:n kiertokirjeen

³² *Lumen gentium*, § 23.

³³ *Lumen gentium*, § 32.

³⁴ *Lumen gentium*, § 48.

³⁵ Katolisen kirkon katekismus, § 846–847.

Mystici Corporis näkemystä, jossa Pius XII väittää Kristuksen ruumiin olevan vain katolisessa kirkossa.³⁶

Konstituutio esittelee lientyneemmän kannan katolisen kirkon erityislaatuisesta asemasta verrattuna Pius XII:n näkemyksiin. Kirkon kuvaaminen sakramenttina kuitenkin sisältää vaikutuksia, joita ei suoraan ilmaista. Kirkon kuvaaminen sakramenttina antaa kirkolle ja konstituution esittämälle ekklesiologialle legitimitettä. Sakramentaalisuus kuvaa kirkon jumalallista olemusta ja siten samalla antaa oikeutusta konstituution sanomalle. Tästä muodostuu ikään kuin kehäpäättelmä, jossa konstituutio kuvaa kirkkoa sakramenttina, jolloin se antaa kirkolle erityisen jumalallisen aseman ja oikeuden. Tällä erityisellä asemalla ja oikeudella vahvistetaan konstituution käsitykset kirkosta, joissa todetaan katolisen kirkon merkitys esimerkiksi osana pelastusta.

Globaali kirkko ylittää maantieteelliset rajat, mutta korostaa muita rajoja olemuksensa määrittelyssä. Tuntuu suorastaan ristiriitaiselta, miksi kirkon eli Kristuksen ruumiin määrittelyssä käytetään eroavaisuuksien vertailua eli mitkä tai ketkä ovat kirkon ulkopuolella tai sisäpuolella. Miten oikeastaan voidaan osoittaa, missä kulkee raja Jumalan luotujen keskellä? Tutkija Olli Löytty on kuvaillut tällaista toiseutta seuraavasti: ”Toiseuttava ajattelu ei tunnista saati tunnusta yhteisiä piirteitä tai ominaisuuksia.”³⁷ Tällainen ajattelu antaa melko laihat eväät ekumeniselle dialogille ja osaltaan herättää epäilyksiä katolisen kirkon globaalin luonteen mahdollisuuksista. Voiko toiseuden salliminen olla mahdollista yli maantieteellisten ja kulttuuristen erojen, kun se ei ole mahdollista yli tunnustuksellisten erojen? Toiseuden rajojen kautta kirkko suojelee identiteettiään ja tekee sen tukeutumalla muun muassa traditioonsa.

Tradition merkitys näkyy selkeästi juuri kirkon suhteessa Neitsyt Marian kunnioitukseen. Konstituutiossa korostetaan kirkon ja Neitsyt Marian välillä olevaa erityistä yhteyttä. Neitsyt Maria on kirkon esikuva uskossa ja suhteessa Kristukseen osoittamalla kirkolle esimerkin neitseellisyydestä sekä äitiydestä. Kirkon neitseellisyys ja äitiys näkyy siinä, että ”julistamisen ja kasteen kautta kirkko synnyttää Pyhän Hengen hedelmöittämiä ja Jumalasta syntyneitä lapsia”.³⁸ Neitsyt Marian erityinen suhde kirkon kanssa ei tarkoita, että Maria olisi kirkon yläpuolella, vaan hän on osa kirkon mysteeriä.³⁹ Konstituutio korostaa, ettei Maria ollut

³⁶ De Mey 2014, 352.

³⁷ Löytty 2005, 9.

³⁸ *Lumen gentium*, § 63–64.

³⁹ La Soujeole 2008, 47–48.

vain passiivinen työkalu Jumalan käytössä, vaan hän myötävaikutti pelastustyössä.⁴⁰

Konsiilin käsitellessä Neitsyt Mariaa ei aluksi ollut selvää mihin tarkastelu tulisi sijoittaa. Lopuksi Mariaa käsittelevä osuus päätettiin liittää osaksi kirkkooppia.⁴¹ Marian käsitteleminen osana ekklesiologiaa siirsi mariologian painopistettä Kristuskeskeisestä mariologiasta kirkkokeskeiseksi mariologiaksi. Kristuskeskeinen tulkintatapa korosti Marian osallisuutta pelastustyössä. Mariologian ja ekklesiologian välinen kytkös kuitenkin vaikutti konstituution muotoiluun ja lopulta liitti Marian läheisemmin osaksi kirkkooppia.⁴² Marian osallisuus ekklesiologiassa rikastuttaa näkemystä kirkosta. Marian rinnastaminen kirkkoon luo inhimillisiä ja eläviä kuvauksia kirkon olemuksesta. Marian toiminnan voi nähdä muuttuvan osaksi kirkon toimintaa ja samalla se asettaa suuntaviivoja kirkon roolille ja tehtävälle globaalina kirkkona. Vatikaanin II konsiilin keskustelu ja äänestys mariologian liittämisestä kirkko-opin yhteyteen muovasivat lopulta melko merkittävällä tavalla katolisen kirkon kirkkokäsitystä.

2.2. Kirkon nykyinen kallio – paavi Franciscus

Paavi johtaa maailman suurinta organisaatiota. Hänen esikuvansa on apostoli Pietari, joka aikanaan johti opetuslasten joukkoa. Paaviuden katkeamattoman jatkumon uskotaan johtavan Pietariin, ensimmäiseen Roomaan piispan asti.⁴³ Lähes kaksituhatta vuotta kestäneen tradition mukaan paavi Franciscus on 266. paavi.

Pyhän Pietarin aukiolla maaliskuussa 2013 kardinaali Jean-Louis Tauran lausui suurelle väkijoukolle uuden paavin nimen: Jorge Mario Bergoglio. Vastavalitun paavin ensimmäinen teko oli merkillepantavaa, sillä astuessaan parvekkeelle väkijoukon eteen hän tervehti heitä liturgisten tervehdysten sijaan vaatimattomasti toivottamalla iltaliaksi hyvää iltaa. Tämän jälkeen hän pyysi ihmisiä ruokolemaan puolestaan ennen kuin siunasi kokoontuneen väkijoukon. Hän oli pukeutunut yksinkertaiseen valkoiseen kasukkaan ja metalliristiinsä, jota hän käytti jo arkkipiispana ollessaan. Hän ei edeltäjiensä tavoin ottanut käyttöön kultaista ristiä ja puhuessaan itsestään hän on alusta alkaen käyttänyt virastaan nimitystä Rooman piispa paavin sijaan.⁴⁴

⁴⁰ *Lumen gentium*, § 56.

⁴¹ La Soujeole 2008, 47–48.

⁴² De Mey 2014, 359.

⁴³ Heininen 2004, 7–9.

⁴⁴ Collins 2013, 26.

Ensiesiintymisellään Pietarin kirkon parvekkeella paavi Franciscus osoitti olemuksellaan ja puheillaan uudenlaisen suunnan kirkolle. Suunnan, jossa kirkko on yhteisökeskeinen ja johon piispat ja kansa kävelevät yhdessä rinnakkain. Rooma ei tulisi enää olemaan kirkon vallan linnake, vaan globaalia kirkkoa yhdistävä sidos. Seuraavana päivänä pitämässään messussa kardinaalien kanssa hän ei jäänyt paavilliselle valtaistuimelleen, vaan kuten seurakuntapastori johti messua edessä seisten. Saarnassaan hän puhui elämästä matkana ja totesi, että pysähtyessä paikoilleen, asiat alkavat mennä väärään suuntaan.⁴⁵ Näillä eleillä uusi paavi osoitti haluavansa johtaa kirkkoa uuteen suuntaan ja muokata kirkosta *Lumen gentiumin* sanoin Jumalan kansan.

Bergoglio on osoittautunut monella tavalla erilaiseksi paaviksi kuin edeltäjänsä. Hän on ensimmäinen paavi Latinalaisesta Amerikasta, ensimmäinen jesuiittasääntökuntaan kuuluva paavi sekä ensimmäinen paavi, joka on valinnut paavinimekseen Franciscus.⁴⁶ Nimi osoittaa Franciscus Assisilaiseen, johon Bergoglio viittasi köyhyyden ja rauhan miehenä antamassaan haastattelussa. Nimen valinnassa ei siis ole kyse pelkästä nimestä, vaan ”Franciscus” tarkoittaa projektia, joka uudistaa kirkkoa köyhien kirkoksi.⁴⁷ Samoin kuin jokaisen paavin oma kulttuuristausta vaikuttaa heidän ajatteluunsa, Franciscuksen kohdalla ei tapahdu poikkeusta. Globaalista etelästä kotoisin olevana paavina hän edustaa tahtomattaan uudenlaista näkökulmaa katolisesta kirkosta.

Bergoglio syntyi vuonna 1936 Buenos Airesissa italialaissyntyisille vanhemmille. Hänen vanhempansa olivat monien muiden italialaisten tavoin paenneet Italiasta siellä nousseen fasismien sekä köyhyyden takia. Bergoglio eli siis lapsuutensa italialaisen ja argentiinalaisen kulttuurin keskellä maahanmuuttajien lapsena.⁴⁸ Bergoglion perhe oli aktiivinen seurakunnassa ja hän kävi katolista koulua. Lähellä lapsuutensa kotia sijaitsi slummialue, jonka uskotaan vaikuttaneen hänen omistautumiseensa köyhien auttamiseksi. Vaikka hänen perheensä oli köyhä, hän pääsi opiskelemaan kemiaa ja suoritti siitä tutkinnon. Valmistuttuaan Bergoglio ryhtyi lukemaan lääketiedettä, mutta opinnot vaihtuivat nopeasti teologiaan ja katoliseen kirjallisuuteen. Hän päätti opiskella papiksi ja valitsi jesuiittojen sään-

⁴⁵ Politi 2015, 50.

⁴⁶ Kasper 2015 b, 15.

⁴⁷ Boff 2014, 35–36.

⁴⁸ Moynihan 2013, 137–138 & Aguilar 2014, 35–36.

tökunnan pappeutensa kasvuympäristöksi. Bergoglio aloitti jesuiittaveljestössä 21-vuotiaana.⁴⁹

Jesuiittojen sääntökunta kiehtoi Bergogliota, koska jesuiitoilla on vahva halu progressiivisuuteen kirkossa ja yhteiskunnassa. Lisäksi sääntökunnan tiukka kuuliaisuus teki vaikutuksen nuoreen mieheen. Jesuiitat ovat tunnettuja lähetysorientaatiostaan ja erityisesti työ Japanissa kiinnosti Bergogliota. Hänelle tarjottiin mahdollisuutta lähteä lähetystyöhön Japaniin, mutta heikon terveydentilansa takia Bergoglio ei kyennyt lähtemään.⁵⁰ Jesuiittaveljestön perustaja Ignatius Loyola on määritellyt sääntökuntansa yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi kysyä itseltään jatkuvasti, mihin Jumala kutsuu kyseisellä paikalla ja kyseisessä ajassa.⁵¹ Tämä muistuttaa johdannossa esittelemieni prinssiippien ensimmäistä kohtaa, jossa tärkeää on ajan merkkien lukeminen ja ihmisten tarpeiden huomioiminen. Franciscuksen ajatteluun tämä on saattanut tulla juuri sääntökuntansa perustajalta.

Vuonna 1973 Bergoglio valittiin Argentiinan jesuiittojen johtajaksi. Asemassaan hän ajautui osaksi maan poliittisesti sekasortoisia olosuhteita. Maata hallitsi sotilasjuntan johtama armeija vuosina 1976–1983. Aikakautta on kutsuttu likaiseksi sodaksi (esp. *Guerra Sucia*) jolloin valtion johtamat väkivaltaisuuDET johtivat tuhansien ihmisen kuolemaan ja katoamiseen.⁵² Katolisella kirkolla tai jesuiittojen sääntökunnalla ei ollut Argentiinassa vaikutusvaltaa sotilasjuntaa kohtaan. Kirkolta puuttui valmiudet ja rakenne ihmisten suojelemiseksi väkivaltaisuuksilta. Kirkon konservatiivisuuden takia papistolla epäiltiin olevan kytköksiä armeijan kanssa. Tämän uskotaan johtuneen siitä, että kirkolla oli heikko yhteys kansaan ja kirkko nähtiin valtiollisena instituutiona. Kirkko ei edustanut ihmisoikeuksien tai demokratian puolustajaa ihmisille.⁵³

Likaisen sodan aikana Bergoglio joutui johtamaan sisäisesti hyvin hajaantunutta sääntökuntaa. Osa jesuiitoista edusti kirkon konservatiivista laitaa, kun toiset pyrkivät radikaalimpaan vaikuttamiseen yhteiskunnassa ja vastustivat armeijan toimia.⁵⁴ Armeija kidnappasi kaksi jesuiittapappia vuonna 1976 ja piti heidät vangittuna useiden kuukausien ajan. Tämän kaltaisia hyökkäyksiä pappeja kohtaan armeijan uskotaan tehneen jesuiittojen kouluttautuneisuuden takia. Kyseisten pappien kidnappauksesta on kuitenkin esitetty syytöksiä Bergogliota kohtaan. Bergo-

⁴⁹ Moynihan 2013, 144.

⁵⁰ Aguilar 2014, 41–42.

⁵¹ Moynihan 2013, 145–146.

⁵² Aguilar 2014, 59; 67.

⁵³ Aguilar 2014, 63.

⁵⁴ Aguilar 2014, 69.

glion uskotaan pyytäneen pappeja siirtymään pois silloiselta työalueelta, mutta papit kieltäytyivät siirtymään. Tämän jälkeen Bergoglion oletetaan jättäneen papit vaille suojelua, jonka seurauksena kidnappaus tapahtui.⁵⁵ Bergoglio on myöhemmin joutunut vastaamaan 70-luvun tapahtumiin. Hän on kuitenkin väittänyt toimineensa pelkästään kaapattujen pappien vapauttamiseksi. Tapahtumat jättivät kuitenkin tahrain Bergoglion maineeseen ja paavin valinnan jälkeen uuden paavin kytköksistä sotilasjuntan hallintoon uutisointiin paljon.⁵⁶

Bergoglion toiminnassa nämä jesuiittojen tunnuspiirteet ovat näkyneet työnkuvasta riippumatta. Kurinalainen ja nöyrä elämänsenne näkyi Bergoglion ollessa Buenos Airesin arkkipiispana. Hän valitsi kulkea julkisilla kulkuneuvoilla, asua yksinkertaisessa asunnossa ja valmistaa itse omat ruokansa. Merkillepantavaa oli myös hänen halunsa matkustaa usein kaupungin slummialueille voidakseen pitää messua köyhien kanssa. Buenos Airesissa Bergoglio muistetaan myös siitä, että hän toimi neuvottelijana lukuisissa kaupungin sosiaalisissa ja poliittisissä konflikteissa.⁵⁷

Arkkipiispana ollessaan Bergoglio panosti kaupungin laidoilla tehtävään työhön. Hänen piispakaudellaan slummeissa työskentelevien pappien määrä kaksinkertaistui. Bergogliota on kuvailtu arkkipiispana johtajana, joka halusi kuunnella alaisiaan tuomitsemisen sijaan. Hiippakunnan alueella oli tapana, että papit käyvät aika ajoin vierailemassa arkkipiispan luona. Bergoglion aikana tapa muuttui, kun hän ryhtyi itse vierailemaan pappiensa luona. Tällaisen toiminnan tähden entiset alaiset ovatkin kutsuneet Bergogliota poikkeukselliseksi.⁵⁸

Bergoglion tärkein teologinen opettaja oli Lucio Gera, johon argentiinalainen vapautuksen teologia oli tehnyt suuren vaikutuksen. Muista vapautuksen teologian suuntauksista poiketen argentiinalainen muoto ei pohjautu ensisijaisesti sosio-poliittiseen ja taloudelliseen ajatteluun, vaan keskittyy ihmisten kulttuurihistoriaan. Keskeistä siinä on ihmisten kuunteleminen, ei niinkään vaikuttaminen ihmisten ajatteluun ja toimintaan, kuten yleisemmässä latinalais-amerikkalaisessa vapautuksen teologiassa. Geran kanssa argentiinalainen teologi Rafael Tello muo-

⁵⁵ Aguilar 2014, 71–73.

⁵⁶ Ks. esim. <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/14/pope-francis-argentina-military-junta>

⁵⁷ Moynihan 2013, 150–151.

⁵⁸ Poli 2015, 4.

vasivat vapautuksen teologian suuntausta, jota kutsutaan termillä *theología del pueblo* (suom. kansan teologia)⁵⁹.⁶⁰

Kansan teologiassa sanalle kansa on jätetty monitulkintainen rooli. Kansan voi tulkita tarkoittavan valtion kansaa tai puhekielisesti kansalla voidaan tarkoittaa väestön köyhempää sosiaaliluokkaa. Virallisella tasolla Argentiinan piispojienkokous ymmärsi kansan ensimmäisen selityksen mukaan. Tämä tarkoitti yhteisen kulttuurin ja yhteisen historian määrittelevän kansan teologian lähtökohtia. Latiinalaisamerikkalaisessa kulttuurissa erityisesti köyhillä on keskeinen rooli kansan kulttuuriperinnön vaalimisessa arjessa. Tämä tarkoittaa sitä, että köyhiä tukevat päätökset tukevat samalla niitä ratkaisuja, jotka ovat valintoja kulttuurin puolesta. Yhteys kansan kulttuurin ja köyhien välillä on merkittävä.⁶¹

Bergoglio totesi arkkipiispana ollessaan, että kirkon sairastuttaa sen klerikalismi. Hänen mukaansa kirkon pitäisi keskittyä palvelemaan ihmisiä kirkon sisäisen hierarkian tarkastelun sijaan.⁶² Bergoglion mukaan kirkon pitäisi kääntää huomionsa erityisesti kohti köyhiä. Hän yhtyi Medellínin sekä Pueblan piispaerienkokouksien julistukseen *the option for the poor* eli valintaan köyhien puolesta. Tämän innoittamana Bergoglio kasvatti tietoisuutta köyhyydestä Latinalaisessa Amerikassa piispuutensa aikana. Hänen mukaansa uskonnolliset yhteisöt, jotka eivät tiedostaneet köyhyyden vaikutuksia, olivat osallisia yhteiskunnan eriarvoistumiseen oman tietämättömyytensä takia. Bergoglio väitti antamassaan haastattelussa vuonna 2010, että Argentiinasta annetaan valheellista kuvaa vauraana valtiona, vaikka köyhien määrä oli todellisuudessa kasvanut viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana radikaalisti.⁶³

Paavi Franciscusta on yritetty kategorisoida monin eri tavoin. Hän puhuu kirkon uudistuksesta, mutta ei ole liberaali. Hän suosii ennen kaikkea kohtaamisen ja käytännön lähestymistapaa ja suhtautuu vastahakoisesti rajallisiin ja lokeroiviin ajatusmalleihin. Franciscuksen vahva pastoraalinen osaaminen määrittelee hänen paaviuttansa keskeisesti. Hän korostaa evankeliumin merkitystä elämän ristiriitaisuuksien ymmärtämisessä ja painottaa, ettei kristillinen usko ole ideologia, joka antaa vastauksen jokaiseen kysymykseen.⁶⁴ Toisin sanoen Franciscus korostaa

⁵⁹ Oma suomennos.

⁶⁰ Kasper 2015 b, 24–25 & Scannone 2016, 119.

⁶¹ Scannone 2016, 121.

⁶² Aguilar 2014, 133.

⁶³ Aguilar 2014, 158–160.

⁶⁴ Kasper 2015 b, 27–28.

kokemusten merkitystä ja niistä nousevaa viisautta. Kokemusten arvostus näkyy Franciscuksella myös hänen tavassaan toimia ensisijaisesti teoin eikä sanoin.

Franciscus on kautensa alusta asti pyrkinyt herättämään uudelleen Vatikaanin II konsiilin ekklesiologista henkeä. Franciscus on paavina keskittynyt erityisesti kahteen käsitteeseen: armo ja köyhät. Nämä johdattavat paavi Johannes XXIII:n jäljille, joka oli konsiilin koolle kutsunut paavi.⁶⁵ Franciscuksen teologia ja erityisesti ekklesiologia ovat ensisijaisesti kontekstuaalista. Tämä määrittelee myös hänen suhtautumistaan Vatikaanin II konsiiliin. Konsiili ei edusta Franciscukselle vain tekstiä ja asiakirjoja, vaan konsiili oli teko, joka kontekstillaan muo-
vaa nykyistä teologiaa ja ekklesiologiaa.⁶⁶

Franciscuksen suhtautuminen ekumeniaan on samalla tavalla kokonaisvaltaisempaa eikä keskity oppikiistoihin. Hänen ekumeenisuutensa ei pohjaudu kirkko-opillisten samankaltaisuuksien löytämiseen. Keskeistä Franciscuksen ekumeniassa on vahva kristologisuus sekä käytännön haasteet, joita kaikki kristityt kohtaavat. Franciscukselle ekumenia on tosiasia ja kirkon todellisuutta, ei niinkään sopimus tai tulevaisuudessa hämmöttävä kiintopiste. Franciscus näkee ekumenian toteutuvan, kun kaikki kristityt yhdessä taistelevat paremman maailman puolesta.⁶⁷

Tässä luvussa olen nostanut esiin paavi Franciscuksen ajatteluun vaikuttaneita tapahtumia ja henkilöitä. On selvää, että köyhyyden kohtaaminen Buenos Airesin slummeissa sekä hänen opettajansa Lucio Geran kehittämä kansan teologia ovat muovanneet Franciscuksen ajattelua. Näiden voi tulkita johdattaneen Franciscuksen kirkkokäsitystä kohti ajatusta köyhästä kirkosta köyhille. Merkityksetöntä ei myöskään ole hänen argentiinalainen taustansa sekä maahanmuuttajanhempansa. Nämä antavat Franciscukselle ymmärrystä sotaa ja kriisejä kokevien ihmisten kohtaloista sekä globaalien muuttoliikkeiden keskellä elävistä perheistä. Jorge Mario Bergoglion kokemuksilla on siis merkittävä vaikutus paavi Franciscuksen kirkkokäsitykseen ja siten koko katolisen kirkon tulevaisuuden suuntaan.

⁶⁵ Faggioli 2016 a, 18.

⁶⁶ Faggioli 2016 a, 19.

⁶⁷ Faggioli 2016 a, 25.

2.3. Lumen fidei – uskova kirkko

Vuonna 2013 ilmestynyt *Lumen fidei* on ensyklika eli paavillinen kiertokirje. Kirjeen kirjoittajaksi on merkitty paavi Franciscus, mutta jo asiakirjan alussa hän itse tähdentää ensimmäisen luonnoksen valmistuneen edeltäjänsä paavi Benedictus XVI:n käsissä ja hänen vain jatkaneen kirjoitustyötä omilla lisäyksillään. Kiertokirjeen hyödyntäminen tässä tutkimuksessa ei ole yksiselitteistä. Kiertokirje ei ole puhtaasti Franciscuksen omaa ajattelua, mutta tarjoaa ainutlaatuisen näköalan kahden paavin näkemuserojen tarkasteluun. Näkemuserojen kautta tarkentuu Franciscuksen omintakeinen kirkkokäsitys. Kiertokirje käsittelee ennen kaikkea uskoa ja siksi kirkkoa tarkastellaan ensisijaisesti suhteessa uskoon. *Lumen fidei* määrittelee luonnollisesti myös uskon kautta kirkon olemusta sekä uskon ja kirkon suhdetta.

Kiertokirje edustaa yhden ajan päättymistä ja toisen alkamista. Paavi Benedictus XVI oli vaikuttamassa jo Vatikaanin II konsiilin aikana ja hänellä oli merkittävä vaikutus paavi Johannes Paavali II:n kaudella. Paavi Franciscus puolestaan tulee Latinalaisesta Amerikasta, jossa yhteiskunnallinen murros on muovannut hänen näkemyksiään. Franciscuksen kirkkokäsitystä muovaa Euroopan ulkopuolinen kirkko.⁶⁸ Paavien yhteistyö antaa mielenkiintoisen esimerkin ykseydestä. Paaveilla on eroavaisuutensa, mutta yhteistyöllään he ikään kuin osoittavat suuntaa kirkon ykseydelle.⁶⁹ On myös merkillepantavaa, että allekirjoittaessaan edeltäjänsä työn paavi Franciscus suostui edustamaan mielipiteitä ja näkemyksiä, jotka eivät välttämättä yhtyneet täysin hänen omien näkemyksiensä kanssa. Toisin sanoen Franciscus aloitti paavikautensa edustamalla toisen paavin sanoja.

Lumen fidei on itsenäisenä kiertokirjeenä samalla osa Benedictuksen aikaisempia kierokirjeitä, jotka käsitelivät rakkautta ja toivoa. Näin kolme kiertokirjetä muodostavat trilogian teologisista hyveistä: uskosta, toivosta ja rakkaudesta. *Lumen fidei* ei siis vielä ole täysin Franciscuksen oma avaus, jossa vastavalittu paavi olisi päässyt esittelemään näkemyksiään.⁷⁰ Tutkimuksen kannalta *Lumen fidei* tarjoaa näkökulman muutoksesta, joka tapahtui paavin vaihtuessa. Kiertokirjeessä on nähtävissä molempien paavien näkökantoja, vaikka Benedictuksen käsiala hallitsevammin. Tekstiä tarkastelemalla löytyy mielenkiintoisia vertailukoh-
tia Franciscuksen omien myöhempien julkaisujen kanssa.

⁶⁸ Stollenwerk 2015, 65.

⁶⁹ Olson 2013.

⁷⁰ Stollenwerk 2015, 53–54.

Kiertokirjeen merkitys tälle tutkimukselle on merkittävä myös sen nimen sekä julkaisuajankohdan takia. Kiertokirjeen yhteys konstituution *Lumen gentium* välillä on ilmeinen. Julkaisujen väliin mahtui melko tarkalleen 50 vuotta ja molempia nimiä yhdistää valon teema. Kosiilin aloittaman muutoksen jatkumoksi voisikin nähdä Franciscuksen nousun paaviksi. Kiertokirjeen taustaksi kerrotaan paavi Benedictuksen julistamasta Uskon vuodesta, jota kiertokirjeen julkaisuajankohdalla vietetään. Kyseisen juhlan kuvataan olevan armon aikaa ja uskon uudelleenoimistumisen aikaa. Uskon vuosi alkoi Vatikaanin II kosiilin avaamisen 50-vuotispäivänä. Kosiilin koetaan olleen erityisesti uskoa käsitellyt kirkolliskokous, jonka hengessä halutaan jatkaa yhä 50 vuotta myöhemmin.⁷¹

Kiertokirje koostuu neljästä pääluvusta ja aiheeseen saattavasta johdannosta. Johdannon aluksi selvennetään kiertokirjeen nimeä rinnastamalla uskon valo Kristukseen. Johdanto koostuu usean historiallisen henkilön lainauksista, joista Friedrich Nietzschen lainaus saattelee lukijaa kiertokirjeen sanoman ytimeen. Lainaus on kirjeestä, jossa Nietzsche kehottaa sisartaan uskomaan, jos hän kaipaa sielunrauhaa eikä totuuden tutkimista.⁷² Paavit kuitenkin vakuuttavat, että usko tulisi nähdä pimeyden ja tietämättömyyden sijaan valona ja valaistumisena. Usko ei ole järjen valon puuttumista tai järjetöntä, vaan ainoa valo, joka valaisee ihmisen todellisen olemuksen.⁷³ Nietzsche oli tunnettu kriitikistään kristinuskoa sekä erityisesti kristillistä moraalikäsitystä vastaan. Vastakkainasettelu kirkon ja sekulaarin maailman välillä nousee selkeäksi johdannosta alkaen. Vuoropuhelua nykymaailman ja kirkon välillä ei tunnu löytyvän, ikään kuin kirkko ja sekulaari maailma puhuisivat eri kielillä.

Uskon muuttuminen yksilöllisestä suhteesta yhteisölliseksi tapahtuu Israelin kansan vaelluksella autiomaassa, kun Mooses toimii välittäjän roolissa kansan ja Jahven välillä.⁷⁴ Yhteisöllisen uskon mahdollistajana on siis välittäjä, mutta tästä herää kysymys, miksi välittäjää tarvitaan ihmisen ja Jumalan välisessä kohtaamisessa? Kehotuskirjeessä on vastattu tähän kysymykseen seuraavasti: ”Välittäjyys ei ole este, vaan avautuminen: toisten kohtaamisen kautta katseemme kohoaa kohti totuutta, joka on meitä itseämme suurempi.”⁷⁵ Toisin sanoen yhteisöllinen usko takaa laajemman totuuden ymmärryksen, kun jokainen jakaa oman tietonsa totuu-

⁷¹ *Lumen fidei*, § 6.

⁷² *Lumen fidei*, § 2.

⁷³ *Lumen fidei*, § 4.

⁷⁴ *Lumen fidei*, § 14.

⁷⁵ *Lumen fidei*, § 14.

desta muiden kanssa. Yhteisöllisen uskon mahdollistajana kirkon tehtävä on mahdollistaa ihmisten väliset kohtaamiset, joiden kautta Jumalan tuntemus kasvaa.

Uskon yhteisöllistä luonnetta syvennetään ensimmäisen luvun lopussa uskon kirkollisen luonteen tarkastelulla. Tunnustamastaan uskosta käsin ihminen oppii tuntemaan itsensä suhteessa Kristukseen sekä muihin ihmisiin. Uskovien yhteyttä kuvataan kiertokirjeessä Kristuksen ruumiina. Uskovan ei nähdä olevan vain osa suurta persoonatonta joukkoa, vaan vertauksen kautta korostetaan elävää ykseyttä kaikkien uskovien välillä sekä Kristuksen kanssa. Ruumis edustaa myös kristittyjen ykseyttä, koska ruumis on yksi. Kirkon ulkopuolella usko menettää tasapainonsa, eikä sillä ole paikkaa itsensä ravitsemista varten. Usko ei ole yksilöllinen päätös, vaan luonteensa puolesta tapahtuu aina kirkon yhteydessä.⁷⁶ Kirkko nähdään siis keskeiseksi uskon mahdollistajaksi, kuten Mooses toimi jumalasuhteen mahdollistajana Israelin kansalle. Tällainen riippuvuussuhde kirkon ja uskon välillä vaikuttaa väistämättä molempien olemukseen. Kirkko muovaa uskon sisältöä ja määrittelee mikä on sallittua tai kiellettyä kristityn elämässä. Usko puolestaan määrittelee kirkon yhteisöllisen luonteen ehtoja uskovan uskon määrän ja laadun mukaan. Epäselväksi kuitenkin jää, kuka saa olla osa kirkkoa ja kuka jää kirkon ulkopuolelle?

Kiertokirjeen johdannossa perustellaan, kuinka uskoa ei pitäisi asettaa järjen vastaiseksi tai rinnastaa tiedon puuttumisen kanssa. Toinen luku jatkaa tästä ja keskittyy puolustamaan uskon suhdetta tietoon ja järkeen. Subjektiiivisen totuuden vaaraksi nähdään sulkeutuneisuus, jonka ei nähdä palvelevan yhteistä hyvää. Samoin myös uskon tulee kasvaa ja voimistua yhteiselosta.⁷⁷ Kirkon kannalta merkittävää on huomio, että totuus ei voi olla vain yksilön totuutta, koska totuus perustuu laajempaan muistiin, joka opettaa historiallaan.⁷⁸ Aivan kuten välittäjän rooli mahdollistaa laajemman ymmärryksen yhdessä jaetun totuuden kautta, kirkon rooli on vaalia uskon ja totuuden suhdetta. Kirkko ikään kuin suojelee uskoa väärältä totuudelta, mutta samalla vaalii uskon homogeenisuutta.

Uskon suojeelijana kirkkoa onkin sopivaa kutsua äidiksi. Kolmannen luvun otsikko kiteyttää tämän sanoihin ”Kirkko, uskomme äiti”. Kiertokirjeessä todetaan kirkon takaavan uskon äitinä uskon ykseyden ja jakamattomuuden. Kirkon rooli äitinä on siis ylläpitää kirkon jakamattomuutta. Uskovat ovat näin saman äidin

⁷⁶ *Lumen fidei*, § 22 & Stollenwerk 2015, 59–60.

⁷⁷ *Lumen fidei*, § 25.

⁷⁸ *Lumen fidei*, § 25.

lapsia ja kuuluvat samaan perheeseen.⁷⁹ Uskoa vahvistavana äitinä kirkko opettaa uskon kielen. Kukaan ei voi oppia uskon kieltä vain opettelemalla ulkoa Raamatua tai keksimällä omaa yksityistä uskon kieltä. Kuin äiti, kirkko opettaa uskon äidinkielen ja uskon semantiikan sekä syntaksin.⁸⁰ Kirkon koetaan huolehtivan jäsenistään kuin äiti lapsistaan. Kirkon tulkinta äidin roolissa herättää mielenkiintoisen asetelman keskustelulle. Kirkon olemuksen sanoittaminen eri tavoilla voisi herättää monipuolisempaa ja laajempaa ymmärrystä kirkon olemuksesta. Voiko äiti hylätä lastaan tai kirkko jäsentään? Tällaista pohdintaa Franciscuksen voisi kuvitella käyneen ilmaistessaan kannanottoja eronneiden tai homoseksuaalien asemasta kirkossa. Palaan tähän kysymykseen tarkemmin luvussa 3.3.

Usko siirtyy ihmiseltä ihmiselle kirkon ykseyden ja sakramenttien kautta. Ihminen elää suhteessa toisiin ihmisiin ja oppii siten myös tuntemaan itsensä osana suurempaa kollektiivista muistia. Tämä muisti on myös muoto, jolla uskon menneisyys, Jeesuksen elämä ja kuolema, on säilynyt.⁸¹ Usko ei voi olla vain ”minän” ja ”sinän” keskustelua, ihmisen ja Jumalan välistä kahdenkeskistä dialogia. Kuten Jumala ei ole vain Isä ja Poika vaan myös Pyhä Henki, on usko samalla tavalla yhteyttä useamman kuin kahden välillä. Koska uskon luonne on kollektiivinen, on uskovan oltava osa yhteisöä eli kirkkoa. Jumalan olemus heijastelee sitä, millainen kirkon tulisi olla yhteisönä. Usko ei ole siis mahdollista yksin, vaan Jumalan persoonien yhteyden tavoin ihminen on Jumalan kuvana luotu yhteyteen.⁸² Äärimmilleen vietyinä usko rajautuu kirkon sisälle. Kiertokirjeessä uskon toteutuminen kaventuu lopulta tapahtumaan ”aina kirkon yhteisön sisällä”⁸³. Uskon rajaaminen vain kirkon yhteisön sisälle vaikuttaa ehdottomalta ja rajaa Jumalan työn mahdollisuudet kirkon ulkopuolella elävien ihmisten elämässä.

Koska kirkon tehtävänä on siirtää tietoa eteenpäin ja opettaa uskovia, kiertokirjeessä kirkkoa verrataan vanhempiin, jotka opettavat lapsiaan ja välittävät muistojansa tuleville polville, jotka syventävät uskoa. Artiklassa 40 lainataan Vatikaanin II konsiilin dogmaattista konstituutiota *Dei verbum*: ”Näin Kirkko opissaan, elämässään ja kultissaan jatkaa ja välittää edelleen kaikille sukukunnille kaikkea, mitä se itse on ja mitä se uskoo”⁸⁴. Kirkkoa siis tarvitaan opettamaan ja vaalimaan historiaansa uskoille, jotta he voisivat uskoa sekä syventyisivät uskos-

⁷⁹ *Lumen fidei*, § 37.

⁸⁰ Hütter 2014, 5.

⁸¹ *Lumen fidei*, § 38.

⁸² *Lumen fidei*, § 39.

⁸³ *Lumen fidei*, § 39.

⁸⁴ *Dei verbum*, § 35.

saan.⁸⁵ Kirkon rooli viestinviejänä herättää vaikutelman kirkon muuttumattomuudesta. Jos kirkon keskeinen tehtävä on siirtää tietonsa uusille ihmisille, jotta he voisivat uskoa, jääkö kontekstuaalisuudelle tai kehitykselle tilaa? Mikä on se kirkon rooli, joka uudistaa ja elävöittää kirkkoa vai eikö sellaista tarvita?

Kiertokirjeen tulkinnat kirkosta ylläpitäjänä ja viestin välittäjänä antavat vaikutelman kirkosta sisäänpäin kääntyneenä, joka pyrkii säilyttämään sisimpänsä ja varjelemaan sen muuttumattomana. Tällaisen kirkkokäsityksen voisi tulkita Benedictuksen linjaksi, joka joutui keskelle kirkon hyväksikäyttöskandaaleja sekä ilmoitti eläköitymisensä syyksi heikon kuntonsa. Hänen paavikautensa loppupuolella nousseet vastoinkäymiset oletettavasti vahvistivat hänen teologisia näkemyksiään, joissa kirkkoa pitää suojella ja kirkon muuttumattomuutta korostaa.

Kirkon työ uskon välittämisessä tapahtuu ensisijaisesti kasteen sakramentin kautta. *Lumen fidei* kuvailee kasteen muistuttavan ihmisiä uskon ominaisuudesta Jumalan lahjana. Samalla tavalla kuin Jumala lahjoittaa uskon ihmiselle ilman ihmisen omia tekoja tai työtä, lapsi kastetaan ilman hänen omia tekojaan tai pyrkimyksiään. Lapsen vielä kykenemättä itse tunnustaa uskoaan, vanhemmat ja kummit tunnustavat uskon hänen puolestaan. Näin usko eletään kirkon yhteisön sisällä, ja lapsen usko otetaan osaksi koko kirkon uskoa.⁸⁶

Kiertokirjeessä esitellään kasteen lisäksi eukaristia eli ehtoollinen sekä Credo eli uskontunnustus erityisinä kirkon muiston välittäjinä. Eukaristia vie ihmisen leivässä ja viinissä kohti Jumalan salaisuutta ja kohti kaiken luodun täyttymystä Jumalassa. Credo lausuessaan ihminen puolestaan tunnustautuu osaksi suurempaa yhteyttä ja yhtyy todellisen subjektin, kirkon tunnustukseen. Eukaristia sekä Credo vahvistavat Jumalan yhteydellistä ja ykseydellistä olemusta ihmisessä.⁸⁷ Sakramentit siis vahvistavat yksilön suhdetta kirkkoon ja samalla vahvistavat yksilöiden suhdetta toisiinsa. Kirkon ykseys luo yhteyden: ”Lopulta usko on yksi, koska sen jakaa koko kirkko, joka on yksi ruumis ja yksi Henki. Yhden subjektin, kirkon, yhteydessä saamme yhteisen katseen.”⁸⁸

Kiertokirjeessä väitetään, että paavin ja piispojen magisteriumi eli opetusvirka takaa kirkon varmuuden Kristuksen sanan yhtenäisyyteen ja alkuperäisyyteen. Kuitenkin usko itsessään on enemmän kuin oppi, joten kirkon rooli opettaja-

⁸⁵ *Lumen fidei*, § 40.

⁸⁶ *Lumen fidei*, § 43.

⁸⁷ *Lumen fidei*, § 44–45.

⁸⁸ *Lumen fidei*, § 47.

na ei perustu vain oppilauseelmiin vaan uskoon.⁸⁹ Opettajana kirkko takaa uskon yhteyden sen alkuperäiseen lähteeseen ja huolehtii oikeasta opista apostolisen suksession kautta. Kirkko opettaja toimii magisteriumin välityksellä. Siinä on sisältyneenä koko uskon konteksti ja säilyneenä koko ekklesiologinen muisti Kristuksen elämästä. Uskon todellisuus ei siirry vain kirkon oppien ja oppilauseelmien kautta, vaan liturgiassa ja sakramenttien välityksellä, joista opetusvirka pitää huolen.⁹⁰

Kirkon ykseyden takana on yksi usko, jonka uskovat jakavat. Artiklassa 48 viitataan kirkkoisien tapaan kuvata uskoa totuuden ruumiiksi. Ruumiista ei voi poistaa jäseniä, kuten uskosta ei voi poistaa uskonkohtia. Siten uskontunnustuksen säilyttäminen ja eri kohtien tasapuolinen korostaminen on tärkeää. Näin myös uskon universaali luonne on nähtävissä. Tätä uskon ykseyttä palvelee kirkon apostolinen suksessio ja samalla se takaa uskon kokonaisuuden säilymisen.⁹¹

Kiertokirjeen neljäs luku käsittelee uskon yhteisöllistä ja muutoksellista näkökulmaa. Usko esitetään syntyvän rakkaudesta ja siten usko ei ole vain yksilön mielenlujuttua, vaan ennen kaikkea ihmisten kesken vallitseva voima. Usko ei saa olla maailmasta etäännyttävä voima tai etäinen arkipäivän haasteille, vaan ennen kaikkea se luo kestävyyttä ja arvostusta ihmisten keskinäisiin suhteisiin. Uskon välityksellä ihmisellä on kyky ymmärtää ihmissuhteiden perustan olevan Jumalan rakkaudessa. *Lumen fidei* tarjoaa esimerkin Vanhan testamentin Samuelista ja Daavidista, jotka uskonsa voimalla olivat oikeudenmukaisia hallitsijoita. Molemmat hallitsijat pyrkivät viisaudellaan tuomaan rauhaa kansalleen.⁹² Usko siis antaa voimaa oikeudenmukaisuuteen ja hyvyyteen, jolla voi palvella muita ihmisiä. Uskon voima tekee kirkosta aktiivisen joukon, joka pyrkii muuttamaan maailmaa oikeudenmukaisemmaksi. Uskon antama voima vie kirkkoa eteenpäin ja tekee kirkosta ulospäinsuuntautuvan. Tällainen ajattelu tuntuu sopivan Franciscuksen näkemysten kanssa yhteen. Franciscuksen kehotuskirje *Evangelii gaudium* käsittelee nimenomaan evankeliumin vaikutusta kirkossa ja sitä, kuinka se saa kirkon jäsenet toimimaan paremman maailman puolesta.

Ihmisen löydettyä uskon valo, myös ymmärrys Jumalan rakkaudesta kirkastuu. Uskon valo valaisee kaikkia ihmissuhteita, jotka voidaan elää Kristuksen yh-

⁸⁹ *Lumen fidei*, § 48–49.

⁹⁰ Mirus 2013.

⁹¹ *Lumen fidei*, § 48–49.

⁹² *Lumen fidei*, § 51.

teydessä.⁹³ Tämä uskon valo opettaa ihmistä tunnistamaan myös jokaisessa ihmisessä olevan siunauksen ja kuinka: ”Jumalan kasvojen valo valaisee minua veljen kasvojen kautta.”⁹⁴ Uskon ei siis ole tarkoitus jäädä palvelemaan yhteistä hyvää vain kirkon sisälle, vaan se on valona koko maailmassa. Uskon valo auttaa ihmisten pyrkimyksiä rakentaa parempia yhteiskuntia ja luomaan parempaa tulevaisuutta.⁹⁵ Uskon valon tulisi palvella kirkon ulkopuolella ja osana maallista yhteiskuntaa. Miten uskon valo on tarkoitus saada palvelemaan koko yhteiskuntaa, ja ennen kaikkea mihin piirretään kirkon ja yhteiskunnan välinen raja, jonka toiselle puolelle kirkon vaalima hyvä leviää? Valo vaikuttaa niin helposti jäävän ensisijaisesti kirkon piiriin, ja vain välineellisesti tuottavan hyvää sen ulkopuolelle.

Kiertokirje päättyy neljännen luvun kuvaukseen uskon lohduttavasta voimasta kärsimyksessä. Kärsivien merkitys uskon valon välittäjinä nostetaan keskeiseksi. Spitaalinen avasi pyhän Franciscus Assisilaisen sydämen ja köyhät olivat uskon valon välittäjinä äiti Teresalle. Vaikka he eivät voineet poistaa kärsimystä kohtaamiltan ihmisiltä, he saattoivat ymmärtää, että usko ei ole pimeyteen katoava valo, vaan lamppu, joka ohjaa yön pimeydessä.⁹⁶ Viittaus Assisilaiseen on vahva yhteys paavi Franciscukseen ja voisi siten olla tulkittavissa vastavalitun kontribuutioksi kiertokirjeessä. Hän kääntää uskon vahvuudeksi kärsimyksen ja nostaa tällaisen uskon esikuviksi erityisesti köyhien auttajat. Tällainen usko laittaa kirkon liikkeelle ja kohtaamaan maailman, kuten äiti Teresa ja Franciscus Assisilainen kohtasivat. He puolustivat niitä arvoja, joiden puolesta myös paavi Franciscus on myöhemmissä kierto- ja kehotuskirjeissään kirjoittanut. Kiertokirjeen johdannon vastakkainasettelu kirkon ja sekulaarin maailman välillä vaikuttaa hyvin kaukaiselta asiakirjan lopetukseen. Kahden paavin yhteistyö on toiminut ikään kuin viestikapulana, jonka kautta voi lukea siirtymisestä yhden paavin kaudesta toiseen.

Kokonaisuudessaan kiertokirjeen ekklesiologia painottuu ennen kaikkea uskoa suojelevaksi kirkoksi eikä niinkään kaduille lähteväksi palvelevaksi kirkoksi. Tässä on kenties nähtävissä Benedictuksen kädenjälki. Kaiken kaikkiaan kiertokirjeessä vain kolme artiklaa (§37–39) käsittelevät jakavaa uskoa, mutta eivät juurikaan missionäärisesti tai ulospäin suuntautuvasti. Sen sijaan jaettava usko

⁹³ *Lumen fidei*, § 51.

⁹⁴ *Lumen fidei*, § 54.

⁹⁵ *Lumen fidei*, § 54.

⁹⁶ *Lumen fidei*, § 56–57.

näky artikloissa ennen kaikkea uskon kirkollisen muodon takaajana ja ylläpitäjänä.⁹⁷

Kiertokirjeen globaalia lukijakuntaa pohtii katolinen teologi Leonardo Boff. Hänen mukaansa *Lumen fidei* on kirjoitettu länsimaalaiselle ja eurooppalaiselle esitystavalta tyypilliseen tapaan. Kiertokirjeen tulisi huomioida laajemmin, että katolisista ainakin 62 % asuu globaalissa etelässä.⁹⁸ Kuinka pitävä voi uskon tai kirkon ykseys olla, kun kirkko pyrkii samalla olemaan globaali ja jakamaton? Yhteiskuntaa rakentavat linjaukset uskosta voitaisiin tulkita tyypillisemmäksi Franciscuksen ekklesiologiselle ajattelulle. Tätä esittelen lisää seuraavassa luvussa, joka käsittelee kehotuskirjettä *Evangelii gaudium*. Siinä keskeisenä osana on sekä kirkon sisäinen muutos että yhteiskunnalta vaadittava muutos.

⁹⁷ Christiansen, Imbelli & Peppard 2013, 20.

⁹⁸ Boff 2013.

3. Katolisen ekklesiologian kolme uutta suuntaa

3.1. *Evangelii gaudium* – globaali kirkko

Valintansa jälkeen paavi Franciscus otti osaa edeltäjänsä kirjoitustyöhön viimeistelemällä kiertokirjeen *Lumen fidei*. Franciscuksen omia sanoja katolilaiset pääsivät lukemaan jo samana vuonna 2013, kun kehotuskirje *Evangelii gaudium* ilmestyi. Paavin ensimmäisen virallisen asiakirjan voi nähdä hänen paavikautensa suuntaviivoja määrittäväksi avaukseksi. Franciscuksen manifestiksi kutsutussa kehotuskirjeestä löytyy kritiikkiä niin globalisaatiota kuin kapitalismia kohtaan.⁹⁹

Kehotuskirje koostuu johdannosta ja viidestä pääluvusta. Johdanto alkaa paavi Franciscuksen sanoilla, jotka sisältävät häneltä odotettuja uudistuksen ja muutoksen tuulia. Franciscus asettaa evankeliumin ilon vastapainoksi maailmassa vaikuttavalle kulutuskeskeisyydelle, jonka vaarana hän näkee elämän sulkeutumisen vain oman edun tavoitteluun. Tämän seurauksena ihmiset eivät enää välitä toisistaan eivätkä kuule Jumalan ääntä. Franciscus nostaa köyhistä huolehtimisen keskeiseksi osaksi kristityn elämää ja varoittaa myös uskovien voivan ajautua tähän itsekkyyden vaaraan.¹⁰⁰

Johdannon vahva aloitus herättää kysymyksiä katolisen kirkon laajasta lukijakunnasta. Kenelle kehotuskirje on oikeastaan suunnattu ja ovatko individualismin vaarat ja köyhistä huolehtiminen keskeisiä teemoja keskiverto katolilaisen elämässä? Asettaako Franciscus kirkkonsa köyhän enemmistön passiiviseen autettavan asemaan ja keskittyy osoittamaan puheensa vauraalle vähemmistölle? Kehotuskirjeen sävy kehittyy monimuotoisemmaksi edetessään, mutta asiakirjan aloitus osoittaa kirkon sisältäkin löytyvän jakolinjan köyhien ja rikkaiden välillä.

Kehotuskirjeen kokoavaksi teemaksi Franciscus nostaa anteeksiannon. Hän korostaa toistuvasti Jumalan armon suuruutta ja sen pysyvyyttä.¹⁰¹ Tämä on huomionarvoista, sillä katolinen kirkko itse on joutunut instituutiona käsittelemään anteeksiantoa ja anteeksipyyttämistä paavi Benedictuksen aikana levinneen hyväksikäyttöskandaalin takia. Omalla kaudellaan Franciscus on laajentanut kirkon anteeksipyyntöjä koskemaan suurempaakin joukkoa sorrettuja. The Guardian lehti uutisoi kesäkuussa 2016 Franciscuksen pitämästä puheesta lennolla Armeniasta Roomaan ja toi siinä esiin Franciscuksen puheesta seuraavan kohdan:

⁹⁹ O’Leary 2013.

¹⁰⁰ *Evangelii gaudium*, § 2.

¹⁰¹ *Evangelii gaudium*, § 3.

Mielestäni kirkon ei pitäisi pyytää anteeksi vain homoseksuaaleilta joita se on loukannut, mutta pyytää anteeksi myös köyhiltä, naisilta; joita on riistetty ja lapsilta; joita on hyväksikäytetty (pakottamalla) työhön. Sen täytyy pyytää anteeksi, että niin monet aseet ovat siunattu.¹⁰²

Franciscus tarkastelee anteeksiantoa Jumalan laupeuden muodossa, mutta samalla asettaa sen kristityille esimerkiksi ja oppaaksi siinä, kuinka toimia keskinäisissä suhteissa. Anteeksiannon teeman voisi nähdä kokoavaksi ja yhdistäväksi voimaksi katoliselle kirkolle. Franciscus haluaa kirkon tekevän sovintoa syrjittyjen kanssa ja kehottaa kaikkia kehotuskirjeen lukijoita samanlaiseen armahtavaisuuteen. Franciscuksen johtama kirkko näyttäytyy tässä valossa avoimena yhteisönä, joka lukee omaa aikaansa eikä vain jättäydy itsetietoisuuteen.

Toiseksi keskeiseksi teemaksi nousee kehotuskirjeen läpi toistuva sana *vuoropuhelu*. Sana toistuu kehotuskirjeen otsikoissa ja leipätekstissä kaikkiaan yli 50 kertaa.¹⁰³ Vuoropuhelu edellyttää tasavertaista keskustelua ja jakamista. Vuoropuhelun nostaminen läpileikkaavaksi teemaksi asettaa Franciscuksen kirkkokäsitteelle suuntaviivoiksi sisäisen dialogisuuden ja ekumenian. Sisäinen dialogin tarve on merkki Franciscuksen tarpeesta huomioida kirkon monimuotoisuutta, josta esimerkkinä kirkon painopisteen muutokset pohjoisesta etelään. Lisäksi vuoropuhelun korostamisessa voisi olla nähtävissä Franciscuksen agenda siistiä kirkon hallintoa. Vuoropuhelu vahvistaisi avoimempaa ja läpinäkyvämpää hallintokoneistoa ja vähentäisi kirkon hierarkkisuuutta, joihin Franciscus on halunnut paa-vikaudellaan puuttua.

Franciscus palaa ensimmäisessä luvussa vielä ilon teemaan ja tarkentaa, ettei ilo ole muuttumaton ja että sen olemus vaihtelee elämän eri tilanteissa. Franciscus myös kritisoi nykyajan nautintokeskeisyyttä ja korostaa, etteivät nautinto ja ilo ole sama asia. Suurimman ilon paavi julistaa todistaneensa köyhien ihmisten keskuudessa sekä niiden, jotka ovat pysyneet ”sydämeltään uskovina, anteliaina ja yksinkertaisina”¹⁰⁴. Köyhät asetetaan tällä kertaa esimerkillisen kristityn rooliin, joista lukijan tulisi ottaa oppia. Kehotuskirjeen retoriikka sortuu johdannossa yksinkertaistavaan ajatteluun iloitsevista köyhistä, jotka ovat sydämeltään hurskaita. Samalla Franciscus vahvistaa asetelmaa köyhistä ja rikkaista erillään ikään kuin toistensa vastakohtina. Tähän asetteluun löytyy kuitenkin selitys kehotuskirjeen

¹⁰² “I think that the Church not only should apologize ... to a gay person whom it offended but it must also apologize to the poor as well, to the women who have been exploited, to children who have been exploited by (being forced to) work. It must apologize for having blessed so many weapons.” - Pope Francis says Christians should apologize to gay people 2016.

¹⁰³ Faggioli 2016 a, 21.

¹⁰⁴ *Evangelii gaudium*, § 6–7.

sekä paavin luonteesta. Franciscus ei pidä itseään systemaattikkona, vaan pyrkii vain jakamaan henkilökohtaisia kokemuksiaan erilaisista konteksteista.¹⁰⁵ Franciscus on mahdollisesti halunnutkin ottaa hyvin erilaisen roolin teologina edeltäjänsä nähden, joka tunnettiin kirkon johtavana teologina uskonopin kongregaatioissa. Uskonopin kongregaatio on kaikkein tärkein kongregaatioista ja sitä on kuvailtu olevan niin sanotusti Vatikaanin opillinen vahtikoira.¹⁰⁶

Franciscus lainaa johdantotekstissään ahkerasti edeltäjiensä tekstejä, mutta hyödyntää myös Latinalaisen Amerikan ja Karibian piispojen tuottamaa materiaalia. Franciscus tähdentää, ettei paavin tarvitse antaa opetusta jokaisesta yksityiskohdasta, vaan paikallisten piispojen omaan tulkintaan on hyvä turvautua.¹⁰⁷ Franciscus tarkentaa ajatuksensa sanoihin ”terveestä hajautuksesta”¹⁰⁸, jonka voisi nähdä linssiksi kehotuskirjeen viestille. Paavi pyrkii niin sanotun terveen hajautuksen näkökulmalla rohkaisemaan lukijoita tulkitsemaan maailmaa ja kirkkoa koskevia kysymyksiä omasta paikallisesta kontekstista käsin. Tällainen asenne luovuttaa valtaa Vatikaanista ja pyrkii vahvistamaan kirkon monimuotoista ääntä. Toisin sanoen Franciscus rohkaisee paikallisia piispoja vahvistamaan ääntänsä, jotta ne tulevat kuulluiksi kirkon sisällä laajemmin. Silloin he voisivat muovata paikalliselta tasolta koko globaalia kirkkoa. Luvussa 2.2. esittelin *Lumen gentiumin* asenteita, jotka tuntuvat melko erilaisilta Franciscuksen linjauksiin nähden. *Lumen gentiumissa* kirkon koetaan jakautuvan pieniksi osakirkoiksi ja jokaisen piispan olevan oikeutettu hallinnoimaan ja vaikuttamaan vain oman hiippakuntansa alueella. Tähän verrattuna Franciscus vaikuttaa kokevan piispuuden laajalaisempaan tehtävänä, jossa palvellaan koko kirkkoa omista lähtökohdistaan käsin. Hän siis poikkeaa konstituution esittämästä mallista ja vie piispuutta koko globaalin kirkon rakennusaineeksi.

Vaikka kehotuskirjeen johdanto nosti kysymyksiä Franciscuksen kyvystä ottaa huomioon kirkon laaja lukijakunta, nousee keskeiseksi agendaksi kuitenkin halu huomioida kirkon globaali luonne. Lukija joutuu kuitenkin arvioimaan jatkuvasti lukemaansa ja pohtimaan, missä kohden paavi sanoo henkilökohtaisia ajatuksiaan ja missä kohden hän antaa paavillisia ohjeita ja kehotuksia. Huomionarvoista on myös ymmärtää, että kyseessä on kehotuskirje, ei oppia määrittelevä konstituutio.

¹⁰⁵ Faggioli 2016 a, 21.

¹⁰⁶ Allen 2013, 21.

¹⁰⁷ *Evangelii gaudium*, § 17.

¹⁰⁸ *Evangelii gaudium*, § 16.

Ensimmäisessä luvussa termit valo, puhdistuminen ja uudistuminen ovat avainsanoja, joilla Franciscus puhuu kirkon tulevaisuudesta. Kirkon tulee olla valo maailmassa, sen tulee puhdistua ja uudistua. Kirkon missionaarisuus edellyttää muutakin kuin ulospäin kulkemista ja katsomista, se edellyttää myös sisäistä tarkastelua. Kirkon valon tulee levitä laidoille, mutta myös valaista sisäiset pimeydet.¹⁰⁹ Tämän voi jo aistia olevan esimakua Franciscuksen myöhemmistä toimista Vatikaanin pankkia kohtaan.¹¹⁰ Tarve sisäiselle tarkastelulle ja uudelleen arvioinnille on varmasti tarpeellinen myös Franciscuksen mielestä, kirkkoa paljon riepotelleen hyväksikäyttöskandaalin takia. Skandaalia pahensivat erityisesti kirkon toimet, joita kritisoitiin liian lieviksi. Kirkkoa syytettiin liian lievistä toimenpiteistä syytettyjä pappeja kohtaan. Kirkon puhdistuminen vaikuttaa tarpeelliselta muutokselta raskauttavien syytösten jälkeen, mutta kuinka kirkko puhdistetaan?

Franciscuksen osalta hänen ratkaisunsa tuntuu olevan kirkon rakenteiden muuttamisessa. Franciscus viittaa Vatikaanin II:n kirkolliskokouksen esittämään tarpeeseen kirkon avoimuudesta ja alituisesta uudistumisesta. Franciscus vie kirkolliskokouksen viestin vielä pidemmälle ja tarkentaa olevan ”kirkollisia rakenteita, jotka voivat haitata evankelioimispyrkimyksiä”.¹¹¹ Franciscus antaa edeltäjänsä verrattuna vahvaa palautetta kirkon sisäisiä rakenteita ja toimia kohtaan. Kirkon käsittely kiertokirjeessä *Lumen fidei* ei osoittanut suoranaisesti kirkkoa kohtaan kritiikkiä, vaan asetti kirkon suojattuun asemaan, johon kritiikki ei sovi. Tässä näkyy kahden paavin erilaiset kirkon kuvauksen tavat: puhutaanko kirkosta epätäydellisenä jäseniensä yhteisönä vai onko se jumalallinen ja jäsenistään riippumaton toimija? Kumpikaan tulkintatapa ei poissulje kirkon muuntautumiskykyä, mutta ne edustavat erilaisia tapoja tulkita kirkon muutosta.

Kirkon eristäminen ympäröivästä maailmasta ei kuulu paavi Franciscuksen sanomaan. Kirkon tulee suuntautua ulospäin ja pyrkiä jatkuvasti uudistumaan sekä sopeutumaan.¹¹² Seurakuntaa hän kuvailee joustavaksi ja kyvykkääksi omaksu- maan erilaisia paikallisia muotoja. Samalla hän haastaa kirkkoherroja sekä yhteisöjä avoimuuteen ja luovuuteen.¹¹³ Franciscus asettaa tavoiteltavaksi kirkon ja maailman keskinäisen vuoropuhelun, joka uudistaa kirkkoa.¹¹⁴ Herää kysymys,

¹⁰⁹ *Evangelii gaudium*, § 24–26.

¹¹⁰ Ks. esim. <https://www.economist.com/news/international/21718877-judges-steeped-church-law-will-struggle-understand-financial-wheeler-dealing-pope>.

¹¹¹ *Evangelii gaudium*, § 26.

¹¹² *Evangelii gaudium*, § 27–28.

¹¹³ *Evangelii gaudium*, § 28.

¹¹⁴ *Evangelii gaudium*, § 29.

millaiseen uudistukseen Franciscus tässä viittaa? Ensimmäiseksi se voisi kohdistua kirkon suhteeseen ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Koska Franciscus asettaa uudistuksen myönteiseen ja toivottuun valoon, lähtökohdaksi asettuu oletus siitä, että maailmalla on jotain tarjottavaa kirkolle. Esimerkkejä tällaisesta vuoropuhelusta voisi olla Franciscuksen julkaisema *Laudato si'*, jossa hän käsittelee kirkon vastuuta luomakunnasta ja ilmastokysymyksistä. Toiseksi kirkon jatkuvan uudistamisen ajatus voisi myös suuntautua kirkon sisäiseen maailmaan. Kirkon tulisi olla avoin sisäistä diversiteettiään kohtaan, jotta se pystyisi huomioimaan paremmin ympäröivän yhteisön tarpeet ja vastaamaan niihin. Tällainen viesti vahvistaa Franciscuksen pyrkimystä huomioida katolisen kirkon monimuotoisuutta laajemmin kuin edeltäjänsä.

Kirkon vastaanottavasta luonteesta Franciscus jatkaa kuvaamalla kirkkoa lähetystyön opetuslapsiksi, joka tarvitsee ilmoitetun sanan tulkintaa kasvaakseen. Teologien ja eksegeettien tutkimuksen tehtävä on kirkon kannan kypsyttäminen.¹¹⁵ Kirkko siis ikään kuin kehittyy jatkuvasti ja tarkentaa kantaansa uuden tiedon ja tutkimuksen valossa. Tämä on hyvin erilainen linjaus katolisen kirkon luonteesta verrattuna konstituution *Lumen gentium* kuvaukseen kirkon erehtymättömyydestä:

Tällöin Rooman piispa ei anna lausuntoaan yksityishenkilönä, vaan hän selittää tai puolustaa katolisen Kirkon oppia yleismaailmallisen Kirkon ylimpänä opettajana, jolla ainutlaatuisella tavalla on itse Kirkon erehtymättömyyden armolahja.¹¹⁶

Kuvauksen pohjalta *Evangelii gaudium* sisältää paavilta poikkeuksellisia kehotuksia ja luo huomattavasti avoimempaa ja demokraattisempaa kuvaa katolisesta kirkosta. Se, että kirkon kantaa kypsyy ja muovautuu uuden tutkimuksen valossa saattaa kirkon erehtymättömyyden hyvin kyseenalaiseen valoon. Kirkon erehtymättömyys muuttuu laveaan muotoon erehtymättömyydestä, jota uusi tieto korjaa.

Franciscus rohkaisee seuraajiaan myös kirkon oppien uudelleenarviointiin ja korostaa, etteivät kaikki säännöt ja tottumukset välttämättä palvele nykyajassa. Hän tuo esiin myös sen, että niiden tulkinta on saattanut muuttua. Hän lainaa myös Tuomas Akvinolaista, joka korosti Kristuksen ja apostolien antamien ohjeiden vähäisestä määrästä.¹¹⁷ Franciscus heikentää jälleen paavin vallan autoritaarisuutta ja pyrkii rohkaisemaan globaalin kirkon sisäisiä ääniä. Kirkon oppien uu-

¹¹⁵ *Evangelii gaudium*, § 39.

¹¹⁶ *Lumen gentium*, § 25.

¹¹⁷ *Evangelii gaudium*, § 43.

delleenarvioinnin tarpeesta puhuminen ei välttämättä ole niin radikaalia. Poikkeavaa on kuitenkin se, että Franciscus jakaa tällaisen rohkaisun kehotuskirjeessään. Tämä tarkoittaa, että hän kutsuu jokaista kirkon jäsentä mukaan kirkon opin uudistamiseen.

Ensimmäisen luvun lopetuksiksi Franciscus tarjoaa kolme erilaista kuvausta kirkosta. Kirkko on lähevä kirkko, jolla on avoimet ovet. Kirkko on myös taivaallisen isän koti, jossa voi lähestyä Jumalaa. Tämän kodin ovet eivät saisi olla kiinni eikä sakramenteja tulisi evätä epätäydellisiltä. Jokaisella on oikeus tulla tähän kotiin ongelmiansa kanssa.¹¹⁸ Kolmanneksi Franciscus esittää kuvauksen kirkosta, joka on köyhiä varten. Hän vakuuttaa, ettei uskon ja köyhien välillä olevaa sidettä voi katkaista, vaan ne kuuluvat erottamattomasti yhteen. Kirkon tulee palvella köyhiä ja sairaita, tulla likaiseksi työstä ja lähteä mukavuusalueeltaan.¹¹⁹

Tällaiset kuvaukset kirkosta, lähestyvät Latinalaisessa Amerikassa syntynyttä teologista suuntausta nimeltä vapautuksen teologia (*teología de la liberación*). Franciscuksen argentiinalaistaustan takia hänen suhdettaan vapautuksen teologiaan on yritetty määritellä usein. Määrittely on lopulta turhaa, koska vapautuksen teologiassa tärkeintä ei ole teologia vaan sorrettujen ja köyhien vapautus. Tähän paavi puolestaan on ottanut selkeän kannan puheissaan ja kehotuskirjeessään, jossa käytetyt ilmaisutavat tukevat myös vapautuksellista sanomaa.¹²⁰ Hän asettaa köyhät keskeiseen asemaan ja haluaa kirkon toimivan heidän hyväkseen. Tämä herättää kysymyksen siitä, vaatiiko hän kirkolta toimia köyhien vapauttamiseksi köyhyydestä vai jäävätkö köyhät kirkon mahdollisuudeksi toteuttaa uskoa auttamalla heikkoja?

Franciscuksen halu korostaa köyhien merkityksellisyyttä osana kirkkoa ei ole vain kehällinen näkemys. Kehotuskirjeessä paavi tuo esille vision kirkosta, jossa kirkkoa muovataan keskustavetoisesta hajautetumpaan suuntaan. Lisäksi visiossa kirkko muovautuu köyhien ja marginalisoituneiden tarpeiden mukaan. Tällainen koko kirkon ekklesiologinen teologia pyrkii murtamaan lukkiutuneita tapoja ja hierarkioita kirkon sisällä. On kuitenkin odotettavaa, että tällainen visio kohtaa vastustusta ja joutuu kulkemaan pitkän matkan, ennen kuin visio muuttuu todellisuudeksi.¹²¹ Franciscuksen esittämiä muutoksia ja kokonaisvaltaisempaa visiota on varmasti turha odottaa toteutuvaksi hänen paavikautensa aikana. Bene-

¹¹⁸ *Evangelii gaudium*, § 46–47.

¹¹⁹ *Evangelii gaudium*, § 48–49.

¹²⁰ Boff 2014, 76–77.

¹²¹ Dormor & Harris 2016, 8.

dictuksen eläköityminen on antanut esimerkin, jota voisi odottaa Franciscuksen seuraavan. Franciscus on kuitenkin jo nyt rakentanut sellaisen pohjan kirkon muutokselle, ettei seuraava paavi pystyisi Franciscuksen visiota välttämättä himmentämään. Tämä pohja on kehotuskirjeessä useasti mainittu vuoropuhelu. Vuoropuheluun herätetty kirkko haluaa todennäköisesti saada äänensä kuuluviin jatkossakin, vaikka Franciscus I vaihtuisi Pius XVIII:nteen.

Toisen luvun otsikko on ”Yhteistoiminnan kriisi” ja sen tehtävänä on varoittaa sisäisistä ja ulkoisista haasteista jotka saattavat nousta kirkon uudistumisen esteeksi.¹²² Franciscus listaa neljä torjuttavaa nykymaailmalle ominaista poliittista ja taloudellista piirrettä. Ensimmäisenä hän vaatii oikeudenmukaisempaa taloutta, joka ei syrjäytä ihmisiä. Hän kritisoi huono-osaisten sulkemista yhteiskunnan ulkopuolelle sekä ihmisten turtumista toisten hädälle. Hän väittää hyvinvoinnin puuduttavan ihmisiä niin, että yhden kärsimys on vain toisen näytelmä.¹²³ Franciscus jatkaa rahanpalvonnan kritisoinnilla ja selittää talouskriisin pyyhkivän ihmisten mielistä todellisen kriisin, joka on antropologinen kriisi ilman inhimillistä päämäärää. Ihmisen tarkoitus kutistuu vain yhden tarpeen tyydyttämiseen, joka on kuluttaminen.¹²⁴ Kolmanneksi tulee torjua rahan valtaa ja pyrkiä palvelemaan rahalla. Hän vaatii rikkaita auttamaan köyhiä ja käyttämään rahansa ihmisten palvelemiseen.¹²⁵

Viimeiseksi Franciscus nostaa esiin väkivaltaa synnyttävän epäoikeudenmukaisuuden. Hänen mukaansa köyhien kansojen syyttäminen valtion sisäisistä väkivaltaisuuksista on lyhytnäköistä, sillä ilman tasavertaisia mahdollisuuksia köyhissä maissa muodostuu kasvupohja tyytymättömyydelle, jotka pahimmillaan johtavat sotaan ja väkivaltaisuuksiin.¹²⁶ Tästä Franciscuksella on ensikäden tietona hänen omat kokemuksensa Argentiinasta sotilasjuntan hallinnon ajoilta. Paavin omakohtaiset kokemukset mahdollistavat monia katolilaisiakin koskettavan ongelman käsittelyn. Globaalista etelästä tuleva paavi pystyy samastumaan edeltäjiin monipuolisemmin kirkkonsa jäsenten elämäntilanteisiin.

Franciscuksen huomiot ovat myös kehitysmaatutkimuksessa keskeisiä keskustelunaiheita. Länsimaiden osallisuus kehitysmaissa tapahtuviin kriiseihin ja väkivaltaisuuksiin on merkittävä. Suuret kansainväliset yritykset siirtävät tehtai-

¹²² *Evangelii gaudium*, § 50–51.

¹²³ *Evangelii gaudium*, § 54.

¹²⁴ *Evangelii gaudium*, § 55.

¹²⁵ *Evangelii gaudium*, § 57–58.

¹²⁶ *Evangelii gaudium*, § 59.

taan kehitysmaihin alhaisen palkkatason takia. Tämä johtaa usein tehtaan työntekijöiden hyväksikäyttöön. Monissa kehitysmaissa työntekijöiden oikeuksia ei valvota, minkä seurauksena monikansallisten yhtiöiden tehtaissa työpäivät venyvät epäinhimillisiin pituuksiin ja työolosuhteet saattavat olla monin tavoin vaaralliset.¹²⁷ Länsimaalaisten toimijoiden pitäisi siis pohtia, minkälaisia lähtökohtia ne ovat luoneet kehittyville valtioille globaalissa etelässä. Nämä länsimaisia kulutusyhteiskuntia ravistelevat huomiot Franciscus asettaa kirkon työn haasteiksi. Kirkko ei voi siis elää näiden epäoikeudenmukaisuuksien rinnalla, vaan on niitä vastaan. Franciscus haastaa globaalia kirkkoa olemaan vastuullinen kirkko.

Kaikki paavi Franciscukselta odotetut uudistukset eivät kuitenkaan ole toteutumassa hänen kaudellaan. Yksi esimerkki on kysymys naispappeudesta. Hän toteaa artikkelissa 104 yksiselitteisesti, ettei pappetta olla laajentamassa koskettamaan naisia. Aihe ei ole avoin edes keskustelulle, mutta naisten asemaa ja roolia kirkossa tulisi vahvistaa.¹²⁸ Lähes kaksi vuotta kehotuskirjeen ilmestymistä myöhemmin Franciscus päätti kuitenkin perustaa työryhmän selvittämään naisdiakonien roolia alkukirkon aikana. Hän kuitenkin tähdentää omaa käsitystään asiasta, ettei usko Uudessa testamentissa naisdiakoneiksi kutsuttujen naisten saaneen ordinaatiota kuten miesdiakonit nykyään. Paavin mielestä kirkolle olisi silti hyödyllistä saada selvyys asiasta.¹²⁹ Työryhmän perustaminen on jo suuri askel keskustelun avaukselle. Avoimen keskustelun sijaan hän ulkoisti keskustelun työryhmälle, joka rauhoitti keskustelua työryhmän toimimisen ajaksi. Työryhmän löydökset tulevat varmasti herättämään vastareaktioita tuloksesta riippumatta. Tuloksen ollessa positiivinen, se ei tule miellyttämään vanhoillisia, mutta jos tulos on negatiivinen, suurin toivein odottavat naiset tulevat pettymään.

Kirkon kohtaamien sisäisten ja ulkoisten haasteiden läpikäynnin jälkeen kehotuskirjeessä siirrytään evankeliumin julistuksen sekä globaalin luonteen käsittelyyn kolmannessa luvussa. Kirkon tehtävä on julistus ja tehtävän toteuttajana kirkko on enemmän kuin hierarkkinen instituutio, kirkko on pyhiinvaeltaen kulkeva kansa.¹³⁰ Jokaisella kansalla, jotka ovat osa Jumalan kansaa, on myös oma kulttuurinsa. Kulttuurien moninaisuus tekee kirkosta todella katolisen ja eri kulttuurit kaunistavat kirkkoa. Kristinuskolla ei ole vain yhtä ainoaa ja oikeaa kulttuuria, vaan se saa erilaisia piirteitä eri kulttuureista. Näin kirkko myös traditiotaan

¹²⁷ Clark & Driscoll 2003, 16.

¹²⁸ *Evangelii gaudium*, § 104.

¹²⁹ Wooden 2016.

¹³⁰ *Evangelii gaudium*, § 111.

kunnioittaen heijastaa monien eri kansojen ja kulttuurien kasvoja.¹³¹ Aidosti globaali kirkko on moniääninen ja kirjava. Tämän todellisuuden toteaminen ja siihen rohkaiseminen ovat niiden odotusten täyttymistä, joita Franciscukselle lankesi ei-eurooppalaisena paavina.

Johdannossa esitytetyistä Franciscuksen teologian neljästä periaatteesta yksi keskeinen ekklesiologiaa määrittelevä elementti on kirkko Jumalan kansana. Tässä hän asettuu vastakkain monen klerikalismia¹³² kannattavan kanssa. Franciscuksen näkökulmasta maallikot edustavat enemmistöä Jumalan kansasta ja papisto vähemmistöä, minkä tähden papiston kuuluu olla maallikkojen palveluksessa. Hänen mukaansa kirkon paimenten ei tule pitää itseään muita ylhäisempinä, vaan paimenten kuuluu tuoksua lampailtaan. Kaikkien Jumalan kansasta kuuluu olla osallisia, niin miesten kuin naisten, maallikkojen ja ordinoitujen sekä nuorien ja vanhojen. Jokaisen pitäisi olla mukana päätöksenteossa ja olla osallisena kirkossa.¹³³ Franciscus toteaa, että kirkon omat rakenteet saattavat olla osallisuuden esteenä. Kirkko esimerkiksi ei ole pystynyt vastaamaan monien nuorten aikuisten tarpeisiin. Tämä on keskeinen haaste katoliselle kirkolle ja erityisesti sen tulevaisuuden kannalta.¹³⁴

Maailmanlaaja kirkko ei siis ole yksiääninen tai monokulttuurinen. Ollakseen elävä ja toimintakykyinen, kirkko joutuu uudistumaan ja elämään todeksi ihmisten arkea paikallisella tasolla. Tämä antaa myös eväitä katolisen kirkon ekuumeenisille keskusteluille. Kirkon sisäisiä kulttuurieroja voisi laajentaa käsittämään myös kulttuurieroja yli tunnustuskuntarajojen. On haastavaa määritellä, mitkä eroavaisuudet tai erimielisyydet ovat kirkon monimuotoisuutta kaunistavia kulttuurieroja ja mitkä taas hajottavat niin, ettei yhteinen ehtoollispöytä ole mahdollinen.

Franciscus ohjeistaa millaista tulee olla kirkon yhteiskunnallinen opetus. Hänen mukaansa kirkko ei voi eikä saa jättäytyä sivuun kamppailusta oikeudenmukaisemman ja paremman maailman puolesta. Kirkon yhteiskunnallinen toiminta ja ajattelu ovat myönteistä ja muutoksellisuus keskeisenä piirteenä.¹³⁵ Franciscus ei kuitenkaan selitä tarkemmin miksi kirkon toiminta ja ajattelu ovat myön-

¹³¹ *Evangelii gaudium*, § 115–116.

¹³² Klerikalismilla tarkoitan pappisvaltaisuutta kirkon päätöksenteossa.

¹³³ Kasper 2015 a, 12.

¹³⁴ Ahern 2015, 28–29.

¹³⁵ *Evangelii gaudium*, § 183.

teistä. Hän ei ota kantaa myöskään siihen mikä tekee kirkon toiminnasta ja ajattelusta myönteisempää verrattuna sekulaariin.

Neljännessä luvussa Franciscus palaa ohjeistamaan, kuinka kristittyjen tulisi toimia köyhyiden vähentämiseksi. Hän antaa samalla varovaisen kädenojennuksen vapautuksen teologian puoleen toteamalla, että Jumala on kutsunut kristityt vapauttamaan köyhät ja edistämään heidän asiaansa.¹³⁶ Vaikka köyhät jäävät edelleen passiiviseen rooliin ja suoranaiseen objektin asemaan, on paavin viesti selkeä ja voimistunut kehotuskirjeen edetessä: Köyhien auttaminen ei saa jäädä vain hyväntekeväisyyden tai rahalahjoitusten tasolle, vaan tarvitaan rakenteellisempi muutos koko yhteiskunnassa. Tarkemman selonteon puuttuessa voi olettaa, että Franciscuksen tarkoituksena on tässä puhutella jokaista niin kirkon sisällä kuin ulkopuolella.

Kokonaisvaltainen muutos edellyttää yksittäisten tekojen sijaan ajattelutavan muutosta ja kokonaisen yhteisön liikkeellelähtöä. Franciscus vaati jokaista lukijaansa ”palauttaa köyhille se, mikä heille kuuluu”¹³⁷. Palauttamisella Franciscus tarkoittaa, että köyhät eivät ole aina olleet köyhiä. Rikkaiden rikkaus on oikeastaan köyhiltä vietyä vaurautta ja Franciscus vaatii tämän palauttamista. Tällä ajatuksellaan Franciscus asettaa rikkaat ja köyhät tasa-arvoisiksi, joita erottaa vaurauden epätasainen jakautuminen.

Epätasa-arvoisuuden ongelman Franciscus näkee myös siirtolaisten kohdalla. He ovat jättäneet kotinsa ja samaan aikaan kirkko on heidän kotinsa, jota heidän ei tarvitse jättää. Paavina Franciscus on kaikkien paimen kirkossa, joka toimii yli rajojen ja joka on kaikkien äiti.¹³⁸ Yli valtionrajojen jatkuva kirkko ei voi kuitenkaan jäädä globaalille tasolle, vaan kohtaa yksittäisen ihmisen paikallisessa kontekstissa. Tämä globaalin ja lokaalin välinen jännite näkyy myös kirkossa, kun se samanaikaisesti luo yhteyttä ihmisten välille ympäri maailmaa, mutta vahvistaa paikallisia tapoja ja ominaisia piirteitä.¹³⁹

Kirkon globaali luonne vaatii myös sitoutumista ekumeniaan. Franciscuksen mukaan ekumenia mahdollistaa kirkkojen välisen jakamisen ja toisilta oppimisen. Keskeistä ei ole vain oppia tuntemaan toisten kirkkokuntien erilaisia tapoja, vaan oppia Jumalan lahjoittamien lahjojen kokonaisuus, joka on hajaantunut eri kristil-

¹³⁶ *Evangelii gaudium*, § 187.

¹³⁷ *Evangelii gaudium*, § 188–189.

¹³⁸ *Evangelii gaudium*, § 210.

¹³⁹ *Evangelii gaudium*, § 234.

lisille yhteisöille.¹⁴⁰ Jakaminen ja oppiminen erilaisilta ihmisiltä ja yhteisöiltä vaikuttaa Franciscuksen tavalta luoda rauhaa ja yhteyttä ihmisten välille. Jokaisella on annettavaa, siirtolaisilla paikallisille, paikallisilla globaalille yhteisölle ja eri yhteisöillä toisilleen.

Neljännän luvun lopuksi Franciscus ohjeistaa uskontojen välisestä dialogista. Hän ottaa kantaa juutalaisiin kohdistuneisiin vainoihin ja paheksuu erityisesti niitä, joihin kristityt ovat olleet osallisia.¹⁴¹ Katolinen kirkko on Vatikaanin toisesta konsiilista alkaen pyrkinyt sovittamaan historiaansa juutalaisyhteisön kanssa toisen maailmansodan vainojen tähden. Merkittävä virstanpylväs oli vuonna 1998 julkaistu dokumentti *We remember: A Reflection on the Shoah*, jossa kirkko selvitti toimintaansa holokaustin aikana. Vaikka dokumentti on saanut paljon kritiikkiä osakseen, on katolilais-juutalaiset suhteet vahvemmat kuin koskaan aikaisemmin.¹⁴² Lisäksi kirkon suhde muslimeihin on tärkeä, koska heidän määränsä on kasvanut monissa maissa, joissa on perinteisesti ollut suuri kristillinen enemmistö.¹⁴³ Yleisesti Franciscus linjaa, että muissa uskonnoissa voi olla rituaaleja ja pyhiä merkkejä, jotka voivat olla Jumalan tarjoamia kanavia ei-kristityille. Näiden kanavien kautta Jumala kutsuu ihmisiä, vaikka niillä ei ole sakramenttien kaltaista merkitystä tai vaikutusta.¹⁴⁴ Franciscus toteaa jopa terveen pluralismin mahdollistavan dialogin uskontojen välillä.¹⁴⁵ Kirkon tulee siis olla avoin keskustelulle kirkon sisällä sekä sen ulkopuolella. Franciscuksen mukaan dialogi ei siis rajoitu vain kirkon ulkopuolella vallitsevaan sekulaariin yhteiskuntaan, vaan koskettaa myös eri uskontokuntien kanssa tapahtuvaa kanssakäymistä.

Kehotuskirjeen viimeinen luku on rohkaisu lukijoille, jotta he rukoillen ryhtyisivät evankelioimisen työhön. Tähän uudenlaiseen ilon evankelioimiseen Franciscus nostaa oppaaksi kirkon äidin Marian.¹⁴⁶ Maria on esikuva kirkon evankelioimistyöstä.¹⁴⁷ Kokonaisuudessaan *Evangelii gaudium* sitoo Marian ja kirkon välisen suhteen vahvaksi. Marian osallisuus ei korostu kehotuskirjeen jokaisessa luvussa, mutta se on luovuttamattomasti osa kirkkoa ja kirkon olemusta: ”Se muistuttaa meille, että kirkko on äiti”¹⁴⁸.

¹⁴⁰ *Evangelii gaudium*, § 246.

¹⁴¹ *Evangelii gaudium*, § 248.

¹⁴² Allen 2013, 69–70.

¹⁴³ *Evangelii gaudium*, § 252.

¹⁴⁴ *Evangelii gaudium*, § 254.

¹⁴⁵ *Evangelii gaudium*, § 255.

¹⁴⁶ *Evangelii gaudium*, § 284.

¹⁴⁷ *Evangelii gaudium*, § 288.

¹⁴⁸ *Evangelii gaudium*, § 139.

Kehotuskirjeessä on nähtävissä Franciscuksen ajattelun neljä periaatetta. Hän nostaa neljännen periaatteen mukaisesti köyhät keskeiseen osaan ensimmäisessä virallisessa julkklausumassaan. Franciscus esittää toiveensa myös kristittyjen välisestä yhteydestä sekä vuoropuhelusta muiden uskontojen kanssa. Tällä hän toteuttaa kolmatta periaatetta. Toisen periaatteen ajatus kirkosta Jumalan kansansa näkyä siinä, että Franciscuksen mukaan kirkon ei pidä olla eksklusiivinen vaan avoin yhteisö, joka on valmis kohtaamaan ihmiset eri elämäntilanteista ja taustoista. Kehotuskirje asettaa paavin alkavalle kaudelle periaatteiden mukaiset suunta- viivat, joiden mukaan hän aikoo kirkkoa kuljettaa. Nämä muodostavat ikään kuin tukirungon, joka kulkee kehotuskirjeen läpi ja vaikuttaa sen taustalla.

3.2. Laudato si' - kirkko osana luomakuntaa

Kiertokirje *Laudato si'* on paavin kannanotto maapallon nykytilasta ja ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. Kehotuskirje *Evangelii gaudium* oli osoitettu kirkon jäsenille, mutta *Laudato si'* on osoitettu kaikkien kanssa käytäväksi vuoropuheluksi jokaista koskettavasti asiasta.¹⁴⁹ Kiertokirjeen kuusi päälukua jakautuvat käsittelemään konkreettisia muutoksia maapallon tilassa, ekologisuuden hengellisiä näkökulmia sekä kehotuksia uusista toimintamalleista tilanteen parantamiseksi. Kiertokirjeen käsittelevän aiheen sekä kohderyhmän takia kirkko-opilliset näkemyksiä ei ole muiden tutkimuksen lähteiden tavoin selkeästi esillä. Franciscus kuitenkin tarjoaa erilaisia näkökulmia, joiden pohjalta syntyvät kirkkonäkemykset kirkon ja luonnon suhteesta sekä kirkon roolista kannanottajana yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Edellisessä luvussa 3.1. nostin esille Franciscuksen teologisen ajattelun lähtökohdaksi kokemusperäisyyden, jonka pohjalta hän kirjoittaa kehotus- ja kierto- kirjeissään. Franciscus haluaa nostaa esille ensisijaisesti kokemuksesta nousevia näkökulmia, eikä oppi painotteista teologiaa. Tämä näkyy myös *Laudato si'*:ssä ilmenevässä tavassa käsitellä ympäristöongelmia. Näkökulmaksi on nostettu monessa kohdassa köyhien konteksti ympäristön muutoksiin, koska luonnonkatastrofit iskevät juuri köyhiin kaikista voimakkaimmin.¹⁵⁰ Franciscuksen halu nostaa kokemus viestinsä lähtökohdaksi johtaa kontekstuaalisempaan lopputuloksen. Kokemuspohjan korostaminen sekä aikaisemmin jo esille noussut dialogisuuden vahvistaminen ovat Franciscuksen suosimia vaikuttamiskeinoja. Näiden kautta

¹⁴⁹ *Laudato si'*, § 3.

¹⁵⁰ Campos 2017, 217.

hän luo yhtenäisempää ja tasa-arvoisempaa kirkkoa, kun muidenkin kuin paavin tai pyhän istuimen kokemuksella sekä mielipiteellä on väliä koko kirkon kannalta.

Paavi Franciscus tekee selväksi kiertokirjeessään, että vastavuoroisuus rikkaiden ja köyhien välillä on kristillisyyden edellytys ja kasvupohja. Ennen kaikkea kiertokirje on Franciscuksen kutsu globaaliin vuoropuheluun. Kiertokirjeessä käytetty kieli on inklusiivista ja siinä on lainauksia yli kirkkokuntarajojen sekä kirkon ulkopuolisiltakin tutkijoilta ja filosofeilta.¹⁵¹ Johdannossa Franciscus esittelee edeltäjiensä kannanottoja ilmaston puolesta. Paavit Paavali VI, Johannes Paavali II sekä Benedictus XVI halusivat ihmisten havahtuvan luonnon riistämiseen ja ylikuluttamiseen. Jokainen koki ihmisen suhteen luontoon muuttuneen moraalittomaksi ja seurauksista välittämättömäksi. He osoittivat osan puheistaan ja kirjoituksistaan myös sekulaarille yleisölle kuten YK:n elintarvike ja maatalousjärjestölle tai valtiopäivillä.¹⁵² Vaikka aikaisempien paavien opetukseen on myös kiinnitetty huomiota myös sekulaarissa yhteiskunnassa, on merkillepantavaa kuinka paljon suuremman huomion *Laudato si'* on saanut. Kyseessä ei ole vain suuren uskonnollisen yhteisön johtajan auktoriteetti, vaan Franciscuksen henkilökohtainen auktoriteetti. Franciscus on esimerkiksi ollut Amerikan katolilaisten keskuudessa suosituimpi kuin kaksi edellistä paavia.¹⁵³ Tällainen suosio osoittaa millaista valtaa Franciscuksella. Valta muuttaa kirkkoa ja sen tulevaisuuden suuntaa.

Ympäristökysymykset herättävät mielenkiintoisia puolia paavien kannanotoissa. Selvästi teema koskettaa paaveja ja kokevat sen tärkeäksi vaikka se ei ole yksinomaan hengellinen tai kirkon sanoman keskiössä. Teema on poikkeuksellinen, koska paavit haluavat ohjeistaa sekä katolilaisia että kirkon ulkopuolella eläviä ihmisiä vaikka paavit toisaalta käsittelevät ympäristökysymyksiä hengellisestä viitekehyksestä.

Laudato si' jatkaa vahvasti siihen mihin *Evangelii gaudium* loppuu. Köyhyys on keskeinen ongelma ympäristökysymyksissä ja ihmisten ylikulutus keskeinen syy ympäristöongelmien taustalla. Ihmisten piittaamattomuus ja lyhytnäköisyys pahentavat maapallon tilaa.¹⁵⁴ Franciscus kritisoi hyväosaisille rakennetuista terveellisen elämän keitaista kauniilla viheralueilla ja puhtailla pihapiireillä. Hän kyseenalaistaa hyväosaisille rajattuja paremman elämän palveluita, jotka evä-

¹⁵¹ Rowlands 2015, 419.

¹⁵² *Laudato si'*, § 4–6.

¹⁵³ Dileo 2015, 7–8.

¹⁵⁴ *Laudato si'*, § 25–26.

tään köyhemmältä kansaosalta. Franciscus painottaa, että yhteisen planeetan tulee tarjota tasa-arvoisesti kaikille terveellisen elinympäristön.¹⁵⁵ Tasa-arvoisempaa asennetta Franciscus on myös kuuluttanut kirkon sisällä. Samalla tavalla kuin ekologisen hyvän tulee jakautua vaurauteen katsomatta, hän on ajanut kirkon sisällä sakramenttien eli hengellisen hyvän tasa-arvoisempaa jakamista. Tästä esimerkki löytyy *Evangelii gaudiumin* artiklasta 47.

Kiertokirjeessä esiintyvä kritiikki maailman epätasa-arvoisuudesta suuntautuu jakoon globaalin etelän ja globaalin pohjoisen välille. Yleisesti tällainen jako saa perustansa 1950-luvun latinalais-amerikkalaisten taloustieteilijöiden kehittämästä riippuvuussuhde teoriasta. Teoriassa globaalin etelän maat tuottavat raaka-aineita rikkaille globaalin pohjoisen maille.¹⁵⁶ Franciscuksen näkemystä voi kuitenkin kritisoida osittain vanhentuneeksi, sillä jakolinjat tuotantojärjestelmien välillä ovat muuttuneet. Globalisaation myötä tuotanto tapahtuu yhä enemmän etelässä eikä enää länsimaissa kuten ennen. Lisäksi etelän ja pohjoisen väliset rajat ovat siirtyneet maanosien, valtioiden ja jopa kaupunkien sisälle. Niin sanottu periferia ja keskus eivät ole enää maapallon kahdella puolella, vaan niin kehittyneen kuin kehittyvän maan sisällä.¹⁵⁷ Globaalin etelän ja globaalin pohjoisen välinen jakolinja on kehitysmaatutkimuksen sisäisessäkin keskustelussa kiistelty, joten paavin näkökulma on ymmärrettävä ja hyväksyttävä. Franciscuksen esittämän analyysin osittaisesta yksipuoleisuudesta huolimatta, hänen huolensa herättää mielenkiintoisia näkökulmia kirkon tulevaisuuden kehitykselle. Aikaisempi jaottelu kehittyneiden ja kehittyvien maiden välillä nousi näkyviin kirkon jäsenmäärien jakautumisessa. Olisiko siis mahdollista, että globaali etelä ja globaali pohjoinen tulevat jakolinjoina häviämään myös kirkon sisältä, kun taloudelliset jakolinjat muuttuvat? Jos näin tapahtuu, niin muuttuuko silloin myös kirkon vallan jakautuminen periferian ja keskustan välillä, toisin sanoen menettääkö Vatikaani valtansa?

Ilmastomuutoksen hallintaan on ehdotettu ratkaisuksi myös väestönkasvun hillintää. Keskustelu alkoi 1960–70 luvuilla, kun maapallon luonnonvarojen rajallisuudesta ryhdyttiin keskustelemaan laajemmin ja kehitysmaissa väestönkasvu kiihtyi.¹⁵⁸ Franciscus puolestaan väittää, etteivät tällaiset toimenpiteet ole tarpeen,

¹⁵⁵ *Laudato si'*, § 45–46.

¹⁵⁶ Samuel 2015, 49–50.

¹⁵⁷ Koponen 2007, 118.

¹⁵⁸ Seppänen, Koponen & Vuola 2007, 151–152.

vaan ongelmaksi muodostuu ensisijaisesti vauraampien ylikulutus.¹⁵⁹ Katolisen kirkon sosiaaliopetusta on kritisoitu sen kielteisyydestä syntyvyyden sääntelyyn ja vaikka myönteisempää kantaa odotettiin Franciscukselta, hän ei ainakaan tässä kohden ole kantaa muuttamassa. Myöhemmin ilmestyneessä kehotuskirjeessä *Amoris laetitia* paavi edelleen epäsuorasti osoittaa kielteistä kantaansa syntyvyyden sääntelyyn toteamalla, että perhe ei saa muuttua paikaksi, ”jossa elämä kielletään ja tuhotaan”¹⁶⁰. Kuitenkin yksi kirkon kardinaaleista Peter Turkson nousi uutisotsikkoihin sanottuaan, että syntyvyyden säännöstelyllä voitaisiin ehkäistä joitakin ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Kardinaali Turksonin uskotaan olleen merkittävässä roolissa kiertokirjeen *Laudato si’* laatimisessa.¹⁶¹ Hänen näkemyksillään on varmasti ollut vaikutusta paavin näkemyksiin, sillä Franciscus toteaa, ettei kirkon tule antaa ratkaisuja konkreettisiin kysymyksiin tutkijoiden ja tietentekijöiden yli.¹⁶² Näin hän jättää tutkijoille mahdollisuuden määritellä keinoja ilmastonmuutoksen estämiseksi, jotka saattavat olla kirkon opetuksen kanssa ristiriidassa. Kirkon tulee kuitenkin kunnioittaa tutkijoiden näkemyksiä. Tämä on vuoropuhelua yhteiskunnan ja kirkon välillä, jossa kirkon tulee hyväksyä uuden tiedon ja tutkimuksen ja oman oppinsa välinen ristiriita.

Paavin kannanotto ilmastonmuutokseen ei ole yllättävää, mutta painoarvon antaminen tutkimukselle ja dialogiin pyrkivä asenne tutkijoiden kanssa on merkittävää. Etenkin, kun se on ristiriidassa kirkon oman opetuksen kanssa. Tässä kohden voikin nähdä Franciscuksen ajattelun ensimmäisen periaatteen toteutuvan. Ajan merkkien seuraaminen edellyttää omalta mukavuusalueelta siirtymistä ja omien katsontakantojen laajentamista.

Tutkimuksen ja kirkon suhdetta Franciscus käsittelee kiertokirjeen toisessa luvussa, jossa keskeinen sanoma on uskonnon tärkeä rooli maapalloa hoitavassa ekologiassa.¹⁶³ Franciscus nostaa esille uskon valon, jota paavit käsittelevät kiertokirjeessä *Lumen fidei*. Kiertokirjeessä uskon vuoropuhelu tieteiden ja totuuden kanssa ei kuitenkaan keskity yhteiseen jakamiseen näiden kahden tahon välillä.¹⁶⁴ Franciscus liittyy uskon ja tiedon välisen vuoropuhelun mahdollisuuteen, joka tarjoaa parempaa tulevaisuutta. Ensiksi uskon tarjoama valo antaa syyn kristityille huolehtia Jumalan luomasta maailmasta. Toiseksi vuoropuhelu ”mahdollistaa eri-

¹⁵⁹ *Laudato si’*, § 50.

¹⁶⁰ *Amoris laetitia*, § 50.

¹⁶¹ McGrath 2015.

¹⁶² *Laudato si’*, § 61.

¹⁶³ *Laudato si’*, § 62–63.

¹⁶⁴ *Lumen fidei*, § 25.

laiset uskon ja järjen synteetit”.¹⁶⁵ Vaikka paavi ei kykene tavoittamaan pysyvää muutosta jokaisen lukijan kulutustottumuksissa, on hän avannut yhteyden keskustelulle. Kirje kutsuu ennen kaikkea vuoropuheluun ja kannustaa yhteistyöhön. Franciscus ei väitä kirkolla olevan vastauksia, mutta uskoo mahdollisuuteen löytää niitä dialogin kautta.¹⁶⁶ Vuoropuhelun ulottuvuudet nousevat jälleen esille Franciscuksen toimintatavoissa. Kuten kehotuskirje *Evangelii gaudium* myös *Laudato si’* sisältää useita mainintoja vuoropuhelusta. Vuoropuhelu merkitys on keskeinen ja siksi paavi varmasti pyrkii vahvistamaan sitä myös koko maailmaa koskettavan teeman kanssa. Vuoropuhelu avaa mahdollisuuden muutokseen ja yhteistyöhön, jota niin kirkko kuin sekulaari maailma sekä uskonnolliset yhteisöt tarvitsevat.

Franciscus hyödyntää monipuolisesti eri maiden ja alueiden piispojen kannottoja. Franciscus lainaa muun muassa Saksan, Kanadan, Brasilian sekä Japanin piispainkokouksien julkilausumia.¹⁶⁷ Näillä Franciscus antaa konkreettisia muistutuksia kirkon globaalista luonteesta, mutta samalla osoittaa ilmastonmuutoksen herättämästä huolesta laajemmin katolisessa kirkossa. Paavi Franciscus ei ole ainoa katolinen piispa, joka ohjeistaa kirkkoaan maapallon huolestuttavasta tilasta vaan hän osoittaa, että koko kirkko yhteisönä ottaa kantaa. Ympäristökysymysten osoittaminen kirkon yhteisenä huolena yhdistää kirkkoa. Kirkossa ei ole kyse vain eurooppalaisesta kulttuurista, joka muokkaa kirkkoa omilla kulttuurilähdekohdillaan. Kirkon haasteeksi nousee kuitenkin vallan keskittäminen Vatikaaniin, mikä jättää väistämättä globaalin etelän äänet toissijaisiksi. Katolisen kirkon painopisteen siirryttyä globaalista pohjoisesta globaaliin etelään, on vahvasti oletettavaa, että tämän tulisi näkyä myös kirkon kirkkokäsityksessä.

Kaikkia yhdistävä huoli tarjoaa myös yhteistä maaperää ekumeenisille yhteyksille. Franciscus toteaa katolisen kirkon ulkopuolella monien kirkollisten yhteisöjen sekä uskonnollisten tahojen ottavan osaa keskusteluun ympäristön puolesta.¹⁶⁸ Tällainen yhdistävä tekijät saattaa tukea kirkkokuntien välillä olevia ekumeenisia keskusteluita, koska aiheena ei ole opilliset erimielisyydet tai näkemuserot. Kirkko-opillisten näkemysten ulkopuolella tapahtuva yhteistyö saattaa lähentää kirkkoja ja myöhemmin olla hyödyksi ekumeenisissa keskusteluissa.

¹⁶⁵ *Laudato si’*, § 64–64.

¹⁶⁶ DiMento 2015, 9–10.

¹⁶⁷ *Laudato si’*, § 42; 85; 88.

¹⁶⁸ *Laudato si’*, § 7.

Kirkon osallisuutta ympäristökysymyksissä ja luonnonsuojelussa Franciscus tarkentaa toisen luvun lopussa. Kirkon toiminta luomakunnan hyväksi ei saa olla vain muistutusta ihmisille annetuista velvollisuuksista luontoa kohtaan. Kirkon tulee sen sijaan suojella ihmistä itsetuholta. Tätä hän tarkentaa toteamalla, että Jumala on luonut ihmisen niin läheiseen yhteyteen ympäröivän maailman kanssa, että lajin sukupuutto on kuin jokaisen sairaus, joka koskettaa kuin vammautuminen.¹⁶⁹ Toisin sanoen ihminen on osa luomakuntaa Jumalan luomistyössä ja tuhoessaan luontoa ihminen tuhoaa myös itseään. Mikä on kirkon rooli ja osa ihmisen ja luomakunnan välisessä suhteessa? Onko kirkko osana luomakuntaa vai toimii-ko se välikappaleena ihmisen ja luomakunnan välisessä suhteessa ikään kuin tulkina, joka selittää ihmiselle Jumalan luomistyötä?

Franciscus vaatii kirkkoa olemaan osallisena ekologisessa kasvatuksessa. Hänen mukaansa kirkolla on sama tehtävä kuin politiikalla ja järjestöillä eli tietoisuuden herättäminen.¹⁷⁰ Kyseessä on tärkeä kasvatustehtävä ja jokaisella kristillisellä yhteisöllä on siinä vastuunsa. Kirkko toteuttaa tätä tehtäväänsä erityisesti perheiden kautta. Franciscus nostaa perheet keskeiseen asemaan, koska niissä toteutuu holistinen kasvatus.¹⁷¹ Kiertokirjeessä *Lumen fidei* kirkolla todetaan olevan kasvatuksellinen rooli äitinä ja opettajana. Franciscus ikään kuin jatkaa tätä kirkon kasvatuksellista tehtävää, mutta ohjaa sisältöä erilaiseen suuntaan. Kirkko ei opeta vain omaa dogmiaan ja historiaansa, vaan kirkko opettaa yhdessä yhteiskunnan kanssa nykypäivästä ja erityisesti tulevaisuuden olosuhteista. Toisin sanoen Franciscuksen mukaan kirkon tehtävä ei ole opettaa ja kasvattaa vain kirkon sisäisistä asioista, vaan myös kirkosta riippumattomista globaaleista tarpeista.

Kasvatuksen edellytykset Jumala on antanut kirkolle spiritualiteetissä, joka ”ei ole irrallaan ruumiillisuudesta, luonnosta tai tämän maailman todellisuudesta, vaan pikemminkin elää niiden kanssa ja niistä, yhteydessä kaiken ympärillämme olevan kanssa.”¹⁷² Franciscus määrittelee kristillisen spiritualiteetin kehottavan kohtuullisuuteen elämässä ja mahdollistaa pysähtymiseen elämässä.¹⁷³ Jumala on antanut kirkolle spiritualiteetin, jolla se pystyy toteuttamaan tehtäväänsä luomakunnan hyväksi. Spiritualiteetti auttaa ihmistä elämään ympäristöä suojelevasti ja samalla vahvistamaan ihmisen kuuluvuutta luomakunnan kanssa. Kirkon spiritu-

¹⁶⁹ *Laudato si'*, § 79 & 89.

¹⁷⁰ DiLeo 2015, 7.

¹⁷¹ *Laudato si'*, § 213-214.

¹⁷² *Laudato si'*, § 216.

¹⁷³ *Laudato si'*, § 222.

aliteetin tehtävä on toisin sanoen toimia ihmisen ja luonnon välisen suhteen elvyttäjänä.

Kaikille kirkko- tai uskontokunnasta riippumatta suunnattu kiertokirje ei pyri häivyttämään kirkon roolia koko yhteiskuntaa koskevassa kriisissä. Paavi Franciscus vie kiertokirjeellään kirkon keskeiseen asemaan ympäristökeskustelussa ja luo samalla yhteyttä kirkon ja yhteiskunnan välille. Franciscus osoittaa, ettei ilmastonmuutos ole vain ympäristön muutoksia, vaan merkittävä ongelma taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti heikoimmassa asemassa oleville ihmisille. Nämä ajatukset johdattelevat kiertokirjeen Franciscuksen ajattelun neljän periaatteen äärelle. Ensimmäinen periaate ajan merkkien lukemisesta on keskeisessä osassa koko kiertokirjetä. Kirkko haluaa olla mukana koko yhteiskuntaa koskevassa keskustelussa. Neljäs periaate puolestaan näkyy paavin osoittamasta huomiosta köyhien keskeiseen rooliin ympäristökysymyksissä.

3.3. *Amoris laetitia* – rakastava kirkko

Kehotuskirje *Amoris laetitia* on vuosina 2014 ja 2015 kokoontuneen piispainsynodin jälkeinen kehotuskirje, joka käsittelee avioliittoa ja perhettä sen ympärillä. Kehotuskirje on tähän asti julkaistuista kehotus- tai kiertokirjeistä pisin. *Amoris laetitia* pohjautuu suurelta osin Vatikaanin II konsiilin asiakirjoihin, paavi Johannes Paavali II:n kehotuskirjeeseen *Familiaris consortio*, sekä edellä mainitun piispainsynodin loppuraporttiin.¹⁷⁴ Kuten kiertokirjeessä *Laudato si'*, Franciscus jälleen viittaa ahkerasti eri maiden piispainkokouksien julkaisuihin sekä tunnettujen teologien sekä tutkijoiden sanoihin kirkko- tai uskontokunnasta riippumatta. Monipuolisista viittauksista huolimatta suurin osa lainauksista on otettu katolisilta miesteologeilta ja naiskiintiötä edustavat vain kaksi nunnaa.¹⁷⁵

Kehotuskirjetä edeltänyt synodi oli globaalisti edustettu, mutta silti naisten osuus oli olematon. Ainoat naisedustajat olivat 25 pariskunnan vaimot, jotka edustivat puolisoitensa kanssa pariskuntina synodissa. Paavi Franciscus on tiedostanut naisten puuttumisen kirkon rakenteista, mutta epäonnistui osallistamaan naiset osaksi synodia.¹⁷⁶ Kuinka Franciscus pystyy ottamaan naiset osaksi kirkon päätöksen tekoa, jos naiset eivät yksilöinä näy perhettä ja avioliittoa käsittelevässä synodissa? Naisten puuttuminen synodin kaltaisista tilaisuuksista osoittaa naisten

¹⁷⁴ O'Collins 2016, 906.

¹⁷⁵ O'Collins 2016, 914.

¹⁷⁶ Beattie 2015, 117–118.

poissaoloa katolisesta kirkosta subjekteina. Naisista kyllä puhutaan, mutta he eivät puhu. Kehotuskirje sisältää paljon selibaatissa elävien perheettömien ”isien” pohdintaa avioliitosta ja perhe-elämän haasteista. Vakavista puutteista huolimatta Franciscus tarjoaa kirjeessä monipuolisesti kuvauksia kirkosta ja sen luonteesta avioliiton vertauskuvana sekä käsittelee perheiden arkea mahdollisimman globaalisti näkökulmasta.

Kehotuskirje on merkittävä julkaisu Franciscuksen paavikaudella, mutta myös viimeisen sadan vuoden aikaisten paavien ajalta. Merkittävyys ei johdu yksinomaan polttavien aiheiden kuten avioliiton sekä seksuaalisuuden käsittelystä, vaan kehotuskirjeen kirkkokäsityksestä. Kehotuskirje syventää Franciscuksen ekklesiologista tulkintaa uuteen suuntaan. Franciscus vie kirkkokäsitystä synodaalista sekä kollegiaalista näkyä kohti.¹⁷⁷ Tässä näkyy Franciscuksen ajattelun toinen prinsiippi, kirkko Jumalan kansana. Kirkon hiarkisuuden heikentäminen on askel kohti moniäänisempää kirkkoa.

Franciscus rakentaa kehotuskirjeen pitkälti piispainsynodin pohjalta. Tällainen niin sanottu synodaalinen prosessi on uutta katolisessa kirkossa, jossa synodi järjestettiin kahdessa osassa ja salli avoimen keskustelumahdollisuuden osanottajien välille. Tämän lisäksi Franciscus pyrki laajentamaan episkopaalisesta päätöksenteosta aidosti synodaaliseen suuntaan ottamalla maallikkojen äänen kuuluviin. Maallikkojen mielipiteen Franciscus keräsi ennen synodia maallikoille lähetettyjen kyselyiden avulla. Kyselyitä lähetettiin katolilaisille ympäri maailmaa. Lisäksi Franciscus korostaa rooliaan Rooman piispana, ikään kuin piispana piispojen joukossa.¹⁷⁸ Kuten luvussa 3.1. nousi esille Franciscuksen halu vahvistaa piispojen vaikutusmahdollisuuksia, jälleen Franciscus pyrkii riisumaan paavin ylivaltaa ja siirtää katolista kirkkoa kohti kollegiaalisuutta. Paavin roolin hän näkee osana globaalia piispakuntaa. Kirkon synodaalisuuden vahvistaminen puolestaan asettuu osaksi Franciscuksen näkyä kirkosta Jumalan kansana. Tämä on luvussa 1.3. esitetyn toisen prinsiipin mukaista, jossa kirkko Jumalan kutsumana kansana toimii ja tekee myös päätöksiä yhdessä.

Franciscus luonnehtii avioliittoa vertauskuvaksi Jumalan suhteesta kansaansa kohtaan.¹⁷⁹ Perheen merkitystä puolestaan korostetaan rinnastuksella kirkon kanssa: ”Kirkko on perheiden perhe”¹⁸⁰. Franciscuksen ekklesiologinen ajattelu

¹⁷⁷ Faggioli 2016 b.

¹⁷⁸ Faggioli 2016 b.

¹⁷⁹ *Amoris laetitia*, § 70.

¹⁸⁰ *Amoris laetitia*, § 87.

jättää kuitenkin kirkon ja perheen analogiassa perheettömien roolin selvittämättä.¹⁸¹ Perheen ja avioparien merkitys kirkolle on keskeisessä asemassa kehotuskirjeessä. Perheen symboloidessa kirkkoa jätetään perheettömät ikään kuin merkityksettömiksi perhestatuksensa takia. Mikä on heidän arvonsa osana kirkkoa?

Kehotuskirjeen heikkoudeksi nousee perheen näkeminen pääasiassa perinteisenä ydinperheenä. Toisaalta kirkon opetus ei tue kovin monimuotoista ja modernia näkemystä perheestä, joten kehotuskirje pääasiassa vain pysyttelee kirkon opin mukaisessa kannassa. Kehotuskirje ei siis ryhdy päivittämään näkemystä perheestä, vaan esittää perheen enemmänkin muuttautumattomana instituutiona. Tämä on ristiriidassa Franciscuksen ajattelusta esitetyn ensimmäisen periaatteen valossa, joka korostaa ajan merkkien lukemista sekä ihmisten tarpeisiin vastaamista. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, kehotuskirje on merkittävä ekklesiologisesti synodaalisella suunnallaan, mutta perheen suhteen vastaavaa muutosta ei ilmene. Perheitä halutaan ennen kaikkea tukea kehotuskirjeellä. Kehotuskirjeessä kirkolla olisi ollut mahdollisuus päivittää näkemystensä perheestä samalla tavalla kuin Franciscus on halunnut päivittää näkemystään kirkosta.

Kirkon ja Kristuksen välistä suhdetta Franciscus käsittelee myös artikkelissa 11 lainaamalla efesolaiskirjeen lukua viisi toteamalla avioparin olevan Kristuksen ja kirkon yhteyden ”salaisuus”.¹⁸² Franciscus jättää avaamatta millaisella tavalla aviopari on osallisena tästä salaisuudesta. Kokonaisuudessaan Franciscus käsittelee avioparien arkea ja avioparien kohtaamaa todellisuutta paljon kehotuskirjeessä. Hän haluaa osoittaa tukensa aviopareille yhteiskunnan muutosten keskellä. Avioliitto on erityinen liitto, joka on perhettä varten, mutta kuitenkin paavi korostaa, että avioliitto on myös itseisarvoinen ilman jälkeläisiä.¹⁸³ Franciscuksen aihevalintojen perusteella hän asettaa kirkon tehtäväksi ottaa kantaa kirkkonsa väen arkipäivän haasteisiin ja osoittaa tukeansa heille. Samalla hän pyrkii vahvistamaan kirkon roolia kannanottajana yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksiin.

Franciscus tarkentaa kantaansa kehotuskirjeessä eronneita sekä uudelleen avioituneita pariskuntia kohtaan.¹⁸⁴ Hän toivoo, että eronneet saisivat kokea olevansa osa kirkkoa, koska heitä ei ole ekskommunikoitu. Heitä ei ole erotettu kirkollisesta yhteydestä eikä heitä saa kohdella syrjivästi. Paavi tähdentää, ettei

¹⁸¹ Faggioli 2016 b.

¹⁸² *Amoris laetitia*, § 11.

¹⁸³ *Amoris laetitia*, § 120–164.

¹⁸⁴ Englannin kielisessä käännöksessä käytetään sanoja *divorced and remarried*. Erityisesti uudelleen avioituneiden ehtoolliselle pääsy on merkityksellinen, koska uudelleen avioituessaan he elävät kirkon opin mukaan julkisynnissä.

eronneista huolehtiminen heikennä avioliiton purkamattomuutta, vaan ilmaisee lähimmäisenrakkautta. Laupeuden riemuvuoteen viitaten Franciscus vahvistaa kirkon huolehtivan myös epätäydellisistä ja heikoista ja vaatii, että kirkon tulee antaa luottamusta ja toivoa, vaikka avioero on vastoin Jumalan tahtoa.¹⁸⁵ Franciscuksen kirkkokäsitys nousee tässä esille. Hän pyrkii dialogisuuteen ja haluaa yhteisön ylläpitävän keskusteluyhteyttä kaikkien kirkon jäsenten kesken. Ekskommunikoinnin sijaan Franciscus kannustaa kirkkoa yhteyteen ja vuoropuheluun. Vuoropuhelun merkitys on noussut useaan otteeseen Franciscuksen kirkkokäsityksessä. Kirkon pitää olla inklusiivinen ja nähdä kirkko ja ihmiset yhtenä ja samana. Franciscuksen mukaan kirkon tulee koota ihmisiä luokseen eikä ajaa heitä erilleen.¹⁸⁶ Franciscus on saanut kardinaaleiltaan palautetta kehotuskirjeessä esiintyvistä aikaisempaa avoimemmasta kannasta eronneiden ja uudelleenavioituneiden osallisuuteen eukaristiasta. Erityisesti kardinaali Raymond Burke on vaatinut oikaisua paavin esittämään ehtoollispöytäkäytäntöön.¹⁸⁷ Asia ei kuitenkaan lopulta edennyt paavin oikaisuun vaan jäi ennalleen.

Kirkon historiassa Franciscus näkee kaksi ajattelutapaa, jotka toistuvat: hylkääminen ja palauttaminen. Hän korostaa, että kirkon tien ei pidä olla tuomitseminen vaan laupeuden levittäminen. Kirkon pitää pystyä kontekstuaalisuuteen ja ymmärtämään erilaisten elämäntilanteiden monimutkaisuutta.¹⁸⁸ Kehotuskirjeessä osoitetaan myös ymmärrystä ”ankarammalle pastoraalityölle”, jossa ei ole niin sanottua epäselvyyttä tai joka ei aiheuta hämmennystä tulkinnassa. Kuitenkin Franciscus ilmaisee uskovansa, että ”Jeesus Kristus haluaa kirkon, joka kiinnittää huomiota siihen hyvään, jota Pyhä Henki levittää heikkouden keskellä.”¹⁸⁹ Hän tarkoittaa näkemystensä esittämällä toiveen kirkon paimenille. Heidän tulisi tarjota kirkon opin ja evankeliumin ihanteen lisäksi myötätuntoa ja välttää liian ankaria tuomioita. Jokaisen pitäisi voida kokea kirkko äidikseen, joka pitää huolen ja on aina valmis ottamaan luokseen. Franciscuksen mielestä tällainen kokemus kirkosta vahvistaa myös eronneiden pariskuntien lasten myönteistä suhdetta kirkkoa kohtaan.¹⁹⁰

¹⁸⁵ *Amoris laetitia*, § 243 & 291.

¹⁸⁶ Faggioli 2016 b.

¹⁸⁷ Ks. esim. <https://international.la-croix.com/news/the-opposition-to-pope-francis-is-not-really-about-amoris-laetitia/4954>

¹⁸⁸ *Amoris laetitia*, § 296.

¹⁸⁹ *Amoris laetitia*, § 308.

¹⁹⁰ *Amoris laetitia*, § 299 & 308.

Perheiden merkitys nousee keskeiseen asemaan kirkon ja koko maailman tulevaisuuden kannalta.¹⁹¹ Kehotuskirjeessä todetaan useamman kerran avioparin ja erityisesti perheen muodostavan kotikirkon. Perhe toteuttaa näin erityistä spirituaaliteettiä ja on ”elintärkeä solu maailman muuttamiseksi”.¹⁹² Perhe siis edustaa jo itsessään merkittävää voimavaraa kirkolle ja sen tulevaisuudelle. Perheet konkreettisesti ja kulttuurisesti ylläpitävät kirkon tulevaisuutta. On siis ymmärrettävää, että paavi on kokenut tärkeäksi aiheeksi osoittaa huomiota perheiden hyvinvointiin ja nostaa esille 2000-luvulla elävien perheiden haasteita. Kehotuskirjeeseen voisi tulkita myös kunnianosoitukseksi perheitä kohtaan, koska siinä keskitytään huomioimaan heidän ekklesiologisesti merkittävää rooliaan. Franciscuksen pyrkimys vahvistaa maallikoiden asemaa kirkossa toteutuu muun muassa perheiden kautta.

Erilaisten perheiden huomioiminen osoittaa Franciscuksen kiinnostusta huomioida kirkkonsa jäseniä globaalisti. Hän nostaa esille globalisaation myötä voimistuneen muuttoliikkeen maasta toiseen sekä pakolaisten määrän nousun. Paavi toteaa, että kirkolla pitäisi olla vahvempaa pastoraalista osaamista sellaisten perheiden tukemiseksi, jotka elävät sodan keskellä tai perheiden, joiden osapuolet joutuvat elämään eri puolilla maailmaa.¹⁹³ Franciscus haluaa kirkon toivottavan pakolaiset tervetulleeksi ja auttavan perheitä, jotka yrittävät rakentaa elämäänsä pakolaisleireillä. Kirkon pitää auttaa niitä, jotka ovat laittavat elämänsä alttiiksi paremman elämän toivossa.¹⁹⁴ Franciscus tunnistaa perheiden kohtaamia haasteita ja tunnustaa kirkon tehtäväksi auttaa perheitä. Halussaan auttaa perheitä Franciscus ei mainitse perheiden katolisuudesta tai määrittele keitä tulisi auttaa. Perhe yksikkönä ikään kuin edustaa jotain autettavaa, jolloin ei erotella kuka kuuluu tai ei kuulu kirkon piiriin. Ehkä tässä ilmenee perheen pyhyys uskontokunnasta riippumatta.

Franciscus osoittaa kirjeessään, mitä kirkolla on annettavana myös perheille. Kirkko pyrkii tukemaan vanhempia lasten kasvatuksessa ja näin kirkko kasvatuksen ja tukemisen kautta rakentaa tulevaisuuden kirkkoa.¹⁹⁵ Kirkon haaste perheiden tukemisessa on huomattu ja kirkon työntekijöiden koulutukseen tulisikin paa-
vin mukaan panostaa. Hän jopa toteaa kuinka ”idän kirkkojen naimisissa olevan

¹⁹¹ *Amoris laetitia*, § 31.

¹⁹² *Amoris laetitia*, § 324.

¹⁹³ O’Collins 2016, 917-918.

¹⁹⁴ *Amoris laetitia*, § 46.

¹⁹⁵ *Amoris laetitia*, § 85-87.

papiston tradition kokemus” olisi hyödyllinen kirkon perhepastoraalityössä.¹⁹⁶ On merkillepantavaa, että Franciscus kokee naimisissa olevien pappien kokemukset tarpeellisiksi. Tämä osoittaa, että perheettömien pappien ja perheellisten maallikkojen kokemukset eivät pysty täyttämään täysin niitä tarpeita, joita kirkon työ edellyttäisi. Olisiko tämä tarve avaamassa keskustelua pappien selibaatista luopumiselle?

Edeltävien Franciscuksen julkaisujen tavoin kehotuskirjeessä otetaan kriittisesti kantaa ”kertakäyttökulttuuriin”. Tällä kertaa kertakäyttöisyys ei kuitenkaan kohdistuu tuotteisiin vaan ihmissuhteisiin. Hänen mukaansa ihmiset siirtyvät nykyisin nopeasti suhteesta toiseen, ja tämä luo virheellisen kuvan rakkaudesta. Kirkon tulisi kuitenkin tukea nuoria sitoutumaan ja siten taistella kertakäyttöisyyttä vastaan.¹⁹⁷ Kehotuskirjeen yhdeksi keskeiseksi viestiksi nousee kirkon apu ja tuki nuoria kohtaan, jotta he sitoutuisivat ja muodostaisivat perheitä. Perheet puolestaan palvelevat kirkkoa lapsillaan, jotka ovat kirkon tulevaisuus. Perhe on kirkon dynaaminen ulottuvuus.

Kehotuskirjeen keskiöön kuuluvat avioparit ja perheet, mutta Franciscus korostaa, että ”Jeesus itse on sadan lampaan paimen, ei yhdeksänkymmenenyhdeksän”¹⁹⁸. Kirkko ei voi olla vain ydinperheiden kirkko, vaan muiden perhemallien ja yksineläjien oikeus on myös olla osa kirkkoa. Kirkolla on kuitenkin asettamansa ihanne, joka takaa tulevaisuuden perheeseen syntyvien lasten kautta. Ihanteella pyritään takaamaan myös oikeaoppinen suunta kirkon tulevaisuudelle. Tässä on nähtävissä pientä muutosta aikaisempaan kirkon linjaan, jossa esimerkiksi eronneet joutuivat kirkon ulkopuolelle eivätkä saaneet osallistua ehtoolliselle. Muutos ei kuitenkaan kosketa itse perhemallin laajempaa muutosta, vaan keskittyy ennen kaikkea eronneiden osallisuudesta ehtoolliseen. Franciscus kuitenkin muistuttaa artiklan 305 alaviitteessä 351, että ”Eukaristia ei ole palkkio täydellisille, vaan vahva lääke ja ravinto heikoille.”¹⁹⁹ Kyseinen alaviite on herättänyt paljon keskustelua katolisten pappien keskuudessa, koska sen on todettu olevan selkeässä ristiriidassa Johannes Paavali II:n kehotuskirjeeseen *Familiaris consortio* kanssa, jossa todetaan, etteivät uudelleen avioituneet voi ottaa vastaan eukaristian sakramenttia.²⁰⁰

¹⁹⁶ *Amoris laetitia*, § 202.

¹⁹⁷ *Amoris laetitia*, § 39–40.

¹⁹⁸ *Amoris laetitia*, § 309.

¹⁹⁹ *Amoris laetitia*, § 305.

²⁰⁰ Catholic Herald 2016.

Paavien kehotuskirjeiden välillä oleva ristiriita herättää ymmärrettävästi keskustelua kirkon sisällä. Kirkon sisäinen erimielisyys on jossain määrin ollut Franciscuksen agendana, ei rikkovana ja riitaisana vaan keskustelevana ja kontekstuaalisena. Franciscus esittääkin toiveensa edellisessä kehotuskirjeessään *Evangelii gaudium*, ettei paavillista opetusta pidä edellyttää jokaisesta maailmaa ja kirkkoa koskevasta kysymyksestä. Hän toivoo myös, että paikalliselle piispalle annetaan arvoa alueensa tuntemisesta.²⁰¹ Franciscus vaikuttaa pyrkivän siirtämään valtaa Pyhäältä istuimelta piispoille, jotka tuntevat hiippakuntansa ja ovat siten paremmin perillä alueensa ajankohtaisista tarpeista.

Uusimmassa kehotuskirjeessä otetaan myös samaan asiaan kantaa. Franciscus toteaa, että ”kirkossa on välttämätöntä opin ja käytännön ykseys”²⁰², mutta siitä huolimatta opinkohtien ja niiden seurausten tulkitsemiseen voi olla useampia tapoja.²⁰³ Tämän ajattelutavan siirtäminen kirkon sisäisestä ykseydestä kirkkojen väliseen ykseyteen olisi hedelmällinen keskustelunavaus ekumeenisella kentällä. Olisiko mahdollista, että kirkkojen välillä olisi opillinen yhteisymmärrys, mutta käytännön tasolla opin tulkinta saisi olla kontekstisidonnaista ja siten vastata alueellisiin tarpeisiin?

Franciscuksen rohkaisun sanat piispoille eivät ole vain yksittäisiä neuvoja, vaan ne ovat palasia suuremmasta muutoksesta kirkossa. Saksalaisen kardinaali Karl Lehmannin mukaan kirkon synodaalisuus olisi tärkeämpää kuin Vatikaanin kolmas konsiili. Synodaalisella kirkolla on hänen mukaansa paremmat mahdollisuudet globaalissa maailmassa, kunhan se hylkää keskitetyn lähestymistavan toimia ja hallita.²⁰⁴ Toisin sanoen synodaalinen kirkko voisi olla tulevaisuudessa aidosti globaali kirkko, mutta vallan keskittäminen Roomaan jättää kirkon lokaaliksi länsimaalaiseksi kirkoksi.

Catholic National Reporter uutisoi piispainsynodista käännteentekevänä synodina. Paavin kerrotaan julistaneen näkemyksensä kirkosta, joka on synodaalinen jokaisella tasolla. Hänen mukaansa Jumalan tahto kolmannella vuosituhanella on kirkon muutos synodaaliseksi. Kirkossa jokaisen tulisi kuunnella toisia, oppia toisiltaan sekä ottaa vastuulleen evankeliumin julistus.²⁰⁵ Kardinaali Reinhard Marx jatkaa ajatusta kirkon muutoksesta toteamalla, että Vatikaanin II konsiili ei

²⁰¹ *Evangelii gaudium*, § 16.

²⁰² *Amoris laetitia*, § 3.

²⁰³ *Amoris laetitia*, § 3.

²⁰⁴ Keenan 2017, 198.

²⁰⁵ Wooden 2015.

ole vain historiaan jäänyt ja omana aikanaan kirkkoa muovannut tapahtuma. Konsiili tulisikin nähdä lähteenä, joka vielä vuosikymmeniä myöhemmin uudistaa kirkkoa. Marxin mukaan konsiilin perintö oli uudet avaukset ja niihin pitää ryhtyä nyt uudella tavalla.²⁰⁶ Muutoksellisuuden ja uudistusten liittäminen osaksi Vatikaanin II konsiilia tekevät niistä osan laajempaa historiallista kulkua. Reformin perustelu konsiilin jatkumona luo vakaamman pohjan muutokselle. Ikään kuin nykyinen muutos olisi ollut konsiilin aikana jo salaisesti kirkon suuntana. Muutos ei olekaan muutosta uuteen suuntaan, vaan muutos tulee nähdä osana kehitystä, jossa vanhat ja uudet käytänteet eivät olisi ristiriidassa keskenään, vaan kehityksen eri vaiheita.

Amoris laetitia on aikaisempien kehotus- ja kiertokirjeiden tavoin nähtävissä aiemmin esitettyjen neljän periaatteen mukaiseksi asiakirjaksi. Franciscus painottaa kirkon yhtenäisyyttä ja pyrkii muuttamaan sen hierarkkisia rakenteita. Toisen periaatteen mukaisesti kirkon tulee olla Jumalaa kohti vaeltava kansa eikä arvostukseen keskittyvä instituutio. Samoin ensimmäinen periaate nousee esiin, kun Franciscus osoittaa haluaan uudistaa naisten asemaa kirkossa. Ensimmäisen periaatteen mukaisesti Franciscuksella on halu kuunnella kirkkonsa jäsenten konkreettisia tarpeita. Synodia edeltäneiden kyselyiden kautta paavi pyrki keräämään ajankohtaista tietoa seurakuntalaistensa perhe-elämän tarpeista ja toiveista.

Franciscuksen ajattelusta nousevat neljä periaatetta näkyvät asiakirjoissa *Evangelii gaudium*, *Laudato si'* sekä *Amoris laetitia*. Mielenkiintoista on nähdä eräänlainen kaava siinä, kuinka eri periaatteen löytyvät keskeisinä kustakin kirjjeestä. *Evangelii gaudium* on ikään kuin neljännen periaatteen julistus keskittyessään köyhyyden käsittelemiseen. *Laudato si'* puolestaan toimii ensimmäisen periaatteen ilmoituksena viemällä kirkon mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ympäristökeskustelu osoittaa kirkon kykyä osallistua modernin yhteiskunnan ajankohtaiseen keskusteluun. Toinen periaate nousee puolestaan keskeiseksi sanomaksi *Amoris laetitiassa*. Vatikaanin toisen konsiilin mukainen ajatus kirkosta yhdessä vaeltavana Jumalan kansana on moniääninen yhteisö, jossa hierarkkisuus ei voi olla kirkon keskeinen piirre. Kolmas periaate eli ekumeeninen ja yhteyttä luova lähtökohta nousee esiin jokaisessa asiakirjassa, mutta ei saa niissä keskeistä roolia. Voisiko Franciscuksen seuraava julkaisu keskittyäkin ekumeenisten suhteiden vahvistamiseen?

²⁰⁶ Keenan 2017, 199.

4. Muuttuva maailma

4.1. Katolisen kirkon uusi maantiede

4.1.1. Sekularisaation haasteet

Monet yhteiskunta- ja sosiaalitieteet ovat eläneet oletuksessa, että kohdatessaan sekularisaation uskonto menettää valta-asemansa sekä yhteiskunnan että yksilön kohdalla.²⁰⁷ Osittain teorit olivat oikeassa, sillä 1900-luvulla uskonnon vaikutusvalta muuttui merkittävästi Euroopassa ja muualla länsimaissa. Uskonto ei kuitenkaan kadonnut kokonaan, vaan uskonnon uudesta asemasta muotoutui sekularismin oppi: uskonto ei saa tunkeutua osaksi politiikkaa tai määrittellä poliittista päätöksentekoa.²⁰⁸ Myös katoliselle kirkolle annettiin uusi rooli pluralistisissa demokratioissa. Kirkosta tuli tahtomattaan kansalaisyhteiskunnan toimija uskonnollis-pohjaisena järjestönä (*Faith-Based-Organization*). Kirkon toimialue rajattiin sekulaarin yhteiskunnan uusien arvojen mukaisesti palvelemaan sille osoitetulla paikalla. Kirkko menetti länsimaissa sekularisaation myötä samalla asemansa moraalin opettajana.²⁰⁹

Katolisen kirkon sisällä on esitetty syytöksiä Vatikaanin II:sta konsiilia kohtaan, että se avasi kirkon ovet sekularisaatiolle. On kuitenkin todennäköisempää, että konsiili ei ollut kirkon kohtaamien muutosten alullepanija, vaan katalyytti jo tapahtuvien muutosten rinnalla.²¹⁰ Konsiilin kanssa samaan aikaan maailma muuttui länsimaissa nopeaa vauhtia. Yhteiskunnan perinteiset rakenteet joutuivat kritiikin kohteeksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 1960-luvulla sai alkunsa feminismin toinen aalto, jossa keskeistä oli yksityisen ja julkisen rajan rikkominen. Sukupuoli haluttiin nostaa esille yhteiskunnan rakenteissa ja osoittaa siten naissukupuolen näkymättömyys miesten johtamassa maailmassa. Samalla kaikki muutkin auktoriteetin muodot joutuivat kyseenalaistetuksi.²¹¹

Kirkko koki kulttuurishokin uusien aatevirtausten keskellä. Kirkon johtajien epävarmuus ja pelko johti lopulta konsiilin syyttämiseen kirkon huonosta tilasta. Pyhä istuin ja johtavat piispat ryhtyivät toimiin estääkseen yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten ulottumisen kirkkoon. Konsiilin edistämä vuoropuheluun pyrkivä asenne vaihtui opillisen näkökannan korostamiseen. Kirkon suhtautuminen seksuaalietiikkaan tiukentui ja erityisesti kanta ehkäisyyn jyrkentyi rajusti. Kon-

²⁰⁷ Berger 2001, 443.

²⁰⁸ Deneulin & Rakodi 2012, 49.

²⁰⁹ Linden 2009, 263.

²¹⁰ Linden 2009, 261.

²¹¹ Roman-Lagerspetz 2010, 176 & Linden 2009, 262.

siilissa vallinnut käsitys kirkosta Jumalan kansana hautautui ja auktoriteetin jälleerakennus alkoi. Kirkko hiljensi kyselevän keskustelun, ja avoimen vuoropuhelun puuttuessa kirkko ajoi pettyneet ja turhautuneet katolilaiset etsimään rakenteiltaan hierarkiasta vapaata yhteisöä.²¹²

Kirkon muuttumattomuus ja modernisaation vastustus olivat luoneet oletuksen, että katolinen kirkko olisi immuuni sekularisaatiolle. Kuitenkin länsimaissa monet katolilaiset jättivät kirkon eikä syynä ollut vain vallitseva sekularisaation vaikutus. Syynä oli katolisen kirkon auktoriteettiasema, jota kirkon jättäneet eivät voineet enää allekirjoittaa.²¹³ Poikkeuksellista kuitenkin on se, että monet kirkosta eronneet identifioivat itsensä yhä katolilaisiksi. Tämä näkyi esimerkiksi paavi Johannes Paavali II:n vierailulla Yhdysvalloissa. Ihmisiä saapui runsaasti paikalle kuulemaan paavin opetuksia kapitalismin puutteista ja abortista, vaikka suurella osalla yleisöstä ei ollut pienintäkään kiinnostusta noudattaa paavin ohjeita.²¹⁴

Sekularisaation pelko loi raja-aitoja myös kirkon sisälle. Oseanian alueen synodi 1990-luvulla herätteli toiveitansa naimisissa olevien miesten ordinaatiosta, sillä hiippakunnan alueella ei ollut vietetty messua kahteen vuoteen pappispulan takia. Toiveet kuitenkin sivuutettiin täysin, eikä asiaa käsitelty yhteisesti. Paavi Johannes Paavali II:n kiertokirje *Veritatis splendor* vastaa niin Oseanian kuin muidenkin alueiden piispojen toiveisiin yksinkertaisen kielteisesti. Kiertokirjeestä nousee esille paavin syytökset sekulaaria yhteiskuntaa kohtaan, joka on turmellut kyseiset papit. Kiertokirjeessä paavi myös toteaa monien teologien moraalisen ymmärryksen turmeltuneen heidän pyrkiessään vuoropuheluun sekulaarin yhteiskunnan kanssa. Sekularisaatiosta muodostui kirkon vihollinen, jota vastaan tuli taistella aivan kuten kommunismia vastaan aiemmin.²¹⁵

Kirkolla on kuitenkin eristäytymisen ajoista huolimatta ollut halu vaikuttaa yhteiskuntaan, mutta onnistuneen vaikuttamisen edellytyksenä on vuoropuhelu. Vuoropuhelun keskeinen lähtökohta on yhteinen kieli, joka usein kirkon ja yhteiskunnan välillä valikoituu sekulaariksi kieleksi. Sekulaari kieli koetaan neutraaliksi ja uskonnollisen kielen puolestaan oletetaan edustavan vain eksentrisistä maailmankuvaa. Kirkko haluaisi olla mukana eettisessä keskustelussa ja uskoo, että sillä olisi tarjottavaa yhteiskunnille, jotka kärsivät elämän eksistentiaalisen merki-

²¹² Linden 2009, 262.

²¹³ Gifford 2015, 73, 76 & 78.

²¹⁴ Gifford 2015, 79.

²¹⁵ Doyle 2001, 303–304.

tyksen katoamisesta. Kirkko on ottanut osaa keskusteluun antamalla oman näkemysensä yhteiskuntaa puhuttaviin aiheisiin paavien kehotus- ja kiertokirjeiden muodossa. Kirkko on paimenkirjeillä ottanut kantaa keskusteluun esimerkiksi ydinaseisiin, ilmastonmuutokseen, maahanmuuttoon sekä taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen. Tästä huolimatta kirkko on usein nähty kyvyttömäksi vastata edellä esitettyihin aiheisiin poliittisessa keskustelussa.²¹⁶ Vaikka kirkolla on ollut haasteita saada ääntänsä kuuluviin yhteiskunnallisessa keskustelussa, on sen rooli globaalina vaikuttajana vahvistunut pikkuhiljaa. Kuinka paljon Franciscus on pystynyt muuttamaan kirkon asemaa yhteiskunnallisessa keskustelussa? Kokonaiskuva on vielä mahdotonta arvioida, mutta selkeää muutosta ainakin on tapahtunut, kuten tässä tutkimuksessa tuon ilmi.

Edellä kuvatut sekularisaation vaikutukset eivät kuitenkaan ole todellisuutta kehittyvissä maissa. Näissä maissa uskonto on säilyttänyt asemansa merkittävänä voimana niin julkisella kuin yksityisellä puolella.²¹⁷ Kirkon aseman muuttuminen länsimaissa ei siis ole globaalin kirkon koko todellisuus, sillä globaalissa etelässä kirkko ei menetä kannatustaan samaan tapaan kuin pohjoisessa. Kirkon on täytyntäkin opetella uusi rooli myös väestöllisen muutoksen takia.

4.1.2. Kirkon painopisteen siirtyminen

Katolisen kirkon globaali luonne on saanut uudenlaisen kiertokulun maailmalla. Aasialaiset lähetystyöntekijät ovat lähteneet runsain joukoin kohti Afrikkaa ja Afrikasta puolestaan tulee pappeja Eurooppaan. Sääntökuntien voimakkaan kasvun myötä Afrikassa, Nairobi kilpailee Rooman kanssa kirkollisten keskusten lukumäärästä. Painopisteen siirtyminen on muuttanut kirkon sisäisen liikehdinnän.²¹⁸ Liike ei suuntaudu enää vain pohjoisen ja etelän välillä, vaan liikkuvuutta on myös globaalissa etelässä itä-länsi suunnassa. Tässä erityisesti katolisen kirkon rakenne on keskeinen etu. Roomalaiskatolinen kirkko on sama kirkko kaikkialla maailmassa eikä jakaudu valtiokohtaisiin jakoihin. Tästä syystä esimerkiksi Suomessa katolinen kirkko on nimeltään ”Katolinen kirkko Suomessa” eikä ”Suomen katolinen kirkko”. Lisäksi sääntökunnat levittäytyvät maasta toiseen luoden kattavan verkoston kirkon sisällä.

²¹⁶ Linden 2009, 263–264.

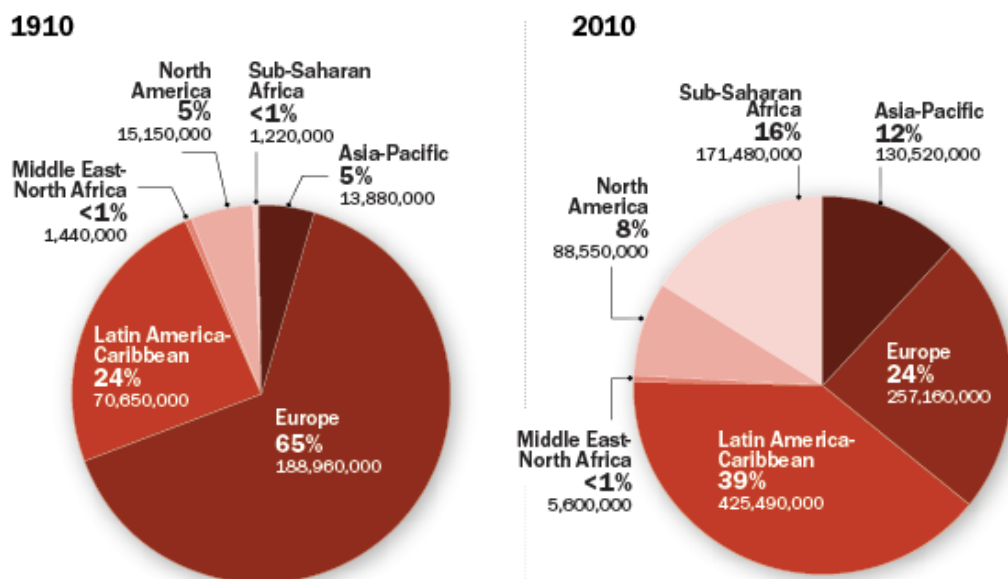
²¹⁷ Deneulin & Rakodi 2012, 49.

²¹⁸ Linden 2009, 270.

Katolisen kirkon maantieteellisen painopisteen muutos vuodesta 1910 vuoteen 2010 on ollut merkittävää:

Regional Distribution of Catholics, 1910 and 2010

Percentage of all Catholics that live in each region as of ...

Figures for 1910 are from Pew Research Center analysis of data from the World Christian Database. Percentages may not add to 100 due to rounding.

Pew Research Center

219

Painopisteen siirtyminen pohjoisesta etelään on kirkon fokuksen kannalta merkittävä muutos. Katolisella kirkolla on kuitenkin erilaisia vaihtoehtoja kuinka toimia demografisen muutoksen suhteen. Yksi vaihtoehto on muutokseen vastaaminen, lisäämällä kiinnostusta globaalissa etelässä asuvien katolilaisten elämästä ja vastaamalla heidän tarpeisiinsa. Kirkon tulisi silloin ottaa kantaa ja tulla aktiiviseksi toimijaksi suhteessa kehitysmaiden ongelmiin kuten köyhyyteen, AIDS:iin, taloudelliseen epätasa-arvoisuuteen sekä aseellisiin konflikteihin. Samalla kirkon pitäisi vahvistaa globaalien etelän papistoa ja tukea heidän asemaansa kirkon hierarkiassa. Painospiteen siirtyminen tuo joka tapauksessa haasteita kirkolle, kun se yrittää tasapainottaa pohjoisen ja etelän maiden erilaisten tarpeiden välillä.²²⁰

Kirkon täytyy siis vastata niihin tarpeisiin, jotka nousevat kirkon kasvun myötä globaalissa etelässä. Tämän lisäksi kirkon täytyy identifioida itseään globaalista etelästä käsin ja vähentää eurosentristä ajattelua ollakseen lojaali globaalille todellisuudelle. Samaan aikaan kirkon tulee kohdata kirkon kutistuminen län-

²¹⁹ The Global Catholic Population 2013.

²²⁰ Saenz 2005.

simaissa sekä vastata niiden tarpeisiin ketkä elävät kirkon kutistuvilla alueilla. Olisi mielenkiintoista selvittää kuinka tällaiset kirkon muutokset näyttäisivät esimerkiksi Italian katolilaisille, joille kirkon globaali todellisuus ei välttämättä konkretisoidu omassa hiippakunnassa.

Perinteisen muutoksen lisäksi kirkon sisällä painopisteet muuttuvat yllättävilläkin tavoilla. Vaikka kirkko pääasiassa kutistuu länsimaissa, on se myös kasvanut perinteisillä protestanttisilla alueilla. Esimerkiksi Suomessa katolinen kirkko kasvoi vuonna 2015 noin 2,6 prosenttia. Taustalla vaikuttavat ennen kaikkea kastettujen määrä sekä maahanmuuton, mutta myös toisesta kirkkokunnasta siirtyneitä on ollut muutamia kymmeniä. Toisaalta tilastojen mukaan lähes saman verran erosi kirkosta.²²¹ Katolisen kirkon täytyy siis huomioida myös länsimaissa tapahtuvaa kirkon kasvua ja vastata niihin haasteisiin, joita kasvava vähemmistö-kirkko kohtaa.

Muutokset katolilaisten määrässä eivät ole johtaneet verrattaviin muutoksiin kirkon pappien määrässä. Katolisista papeista suurin osa asuu yhä länsimaissa ja globaalista etelästä pappeja yhä siirtyy globaaliin pohjoiseen. Yhdysvalloissa ja Euroopassa pappeja on jokaista kastettua katolilaista kohden 1:1300. Afrikassa sen sijaan pappien suhdeluku on 1:4700 ja Latinalaisessa Amerikassa ero on suurin suhdeluvulla 1:7000. On siis selvää, ettei kirkon panos pysty vastaamaan tarpeeseen tasapuolisesti.²²² Epätasapaino näkyy papiston lisäksi kirkon hierarkian korkeimmilla asteilla. Vuoden 2005 konklaavin kokoontuessa yhdysvaltalaisilla kardinaaleilla oli yhteensä 11 ääntä käytettävissä, kun vastaavasti saman verran oli koko Afrikalla. Suurimmalla katolisella maalla Brasilialla puolestaan oli kolme ääntä.²²³ Painospisteen siirtyminen edellyttää kirkolta huomattavaa panostusta, jos se haluaa tukea kasvavia hiippakuntia kehitysmaissa. Mahdollinen apu pappispuolaan kehitysmaissa voisi olla pappien selibaatin purkaminen.

Naimisissa olevien miesten ordinointia halusivat useat Afrikan valtioiden piispat 1970-luvulla. Pyhän istuimen reaktio oli kuitenkin keskustelun hiljentäminen. Jotkut maat kuten Tansania ja Nigeria myös tukivat Vatikaanissa päätettyä linjaa, koska niiden pappiseminaarit olivat täynnä eikä selibaatti tuottanut heille haasteita pappiskokelaiden määrässä.²²⁴ Epätasa-arvoisuus kirkon sisällä asettuu mielenkiintoiseen asetelmaan pappien selibaattia käsittelevässä keskustelussa.

²²¹ Hiippakunnan kasvu jatkuu.

²²² Allen 2013, 35.

²²³ Allen 2013, 267.

²²⁴ Linden 2009, 265–266.

Selibaatin purku olisi ollut konkreettinen vastaus Afrikassa vallinneeseen ongelmaan. Naimisissa olevien miesten ordinointi olisi ollut paikallisen kontekstin ymmärtämistä, vaikka se olisi tapahtunut yhteisten sääntöjen kustannuksella. Afrikkalaisten pappien kokemuksista nousevat tarpeet eivät ylittäneet länsimaissa muotoutuneen säännön tärkeyttä. Tällaisten erimielisyyksien ratkominen edellyttää katoliselta kirkolta kulttuurien tuntemuksen ja yhteisen tahtotilan löytämistä. Vuoropuhelu kirkon perinteiden ja kontekstin tarpeiden välillä on keskeinen edellytys kirkon tulevaisuuden kannalta. Afrikkalaisten pappien tilanne herättää kysymyksen: milloin pappispula on niin suuri, että se ylittää tradition tärkeyden?

Kirkon kasvu Latinalaisessa Amerikassa on ollut huomattavaa 1900-luvulla, mutta kasvun uskotaan kääntyneen laskuun. Osassa Väli-Amerikan maita protestantteja alkaa olla jo yhtä paljon kuin katolilaisia. Paavi Franciscuksen voimakas kampanjointi köyhyyttä vastaan saattaa kuitenkin palauttaa katolisen kirkon suosiota. Aikaisempien paavien kielteinen asenne vapautuksen teologiaa kohtaan on johtanut kirkosta eroamisiin Latinalaisessa-Amerikassa. Nyt Franciscus ikään kuin vahvistaa kirkkonsa asemia menetetyillä alueilla²²⁵

4.1.3. Kirkon suhde globalisaatioon

Globalisaatio määritellään yleisesti tarkoittamaan taloudellisen liikkuvuuden voimistumista. Samalla kyse on myös ihmisten liikkuvuuden kasvusta työpaikkojen perässä. Katoliselle kirkolle globalisaatio on näyttäytynyt ennen kaikkea taloudellisia, poliittisia ja kulttuurillisia haasteita aiheuttavana ilmiönä. Kirkon näkökulmasta globalisaatio ennen kaikkea eriarvoistaa ihmisiä, kuin toisi yhtäläisesti voittoa kaikille. Kirkko onkin vaatinut humanimpaa talouspolitiikkaa ja eettistä talouskehitystä. Yhtenä varhaisimpana esimerkkinä löytyy paavi Paavali VI:n kiertokirje *Populorum Progressio* vuodelta 1967, missä paavi peräänkuulutti tukea sekä moraalisen että taloudellisen kehityksen puolesta. Kirkon keskeinen sosiaalipoliittinen sanoma on, että talouspolitiikan päätöksillä on inhimillisiä vaikutuksia ja jokaisella taloudellisella päätöksellä on moraaliset seuraukset.²²⁶

Kirkon suhde globalisaatioon on nähtävissä myös sen asemassa globaalina toimijana. Kirkon globaalitoimijuus on nähtävissä monella tasolla. Seuraavat kolme esimerkkiä näyttävät kirkon globaalitoimijuuden monimuotoisuutta. Ensimmäiseksi on nähtävissä paavin henkilökohtaisin keinoin toteutuva toimijuus

²²⁵ Lahsen & Domingues 2015, 21–22.

²²⁶ Formicola 2012, 113–114.

kuten vierailut ja esiintymiset ympäri maailmaa sekä useasti mainittujen paimenkirjeiden kautta toimiminen. Toisena on Vatikaanin valtion statuksen kautta tapahtuva toiminta esimerkiksi ylläpidettävien diplomatiasuhteiden kautta eri valtioiden kanssa. Kolmantena toimijuuden voi nähdä toteutuvan institutionaalisissa kirkon osallistumisissa kuten hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta, sekä kansalaisjärjestöjen kautta. Vatikaani toimii myös valtioiden välisten diplomatiasuhteiden lisäksi erilaisten kansainvälisten toimijoiden kuten Arabiliiton, YK:n sekä WTO:n kanssa. Edellä mainittujen suhteiden avulla Pyhällä istuimella on suora yhteys valtiontoimistoihin, jolloin se pystyy käymään keskustelua sille tärkeistä aiheista politiikassa ja taloudessa.²²⁷ Pyhän istuimen vahvat suhteet tekevät siitä voimakkaan globaalien toimijain. Suhteillaan kirkko pystyy vahvistamaan vuoropuhelua valtiollisella ja siten vaikuttamaan myös katolilaisten elämään, vaikka he asuvat eri valtioiden alueilla. Suhteet EU:n kanssa mahdollistavat keskustelua pakolaispolitiikasta, joka on ollut Franciscukselle tärkeä sekä suhteet WTO:n kanssa ovat keskeiset kirkolle, jos se haluaa huolehtia kehitysmaissa asuvien katolilaisten elämästä.

Franciscus edustaa niitä kriittisiä ääniä, jotka näkevät kapitalismin köyhyyttä lisäävänä järjestelmänä maailmassa. Hän ei myöskään ole asettanut suuria odotuksia globalisaation mahdollisuuksiin vähentää köyhyyttä. Franciscus päinvastoin asettuu monien tutkijoiden kanssa epäilemään, että globalisaatio tekee maailmasta epäpareilumman köyhille.²²⁸ Katolisen kirkon globaalien luonteen takia on merkittävää kiinnittävää huomiota millainen vaikutus globalisaatiolla on kehittyviin maihin ja kuinka tämä muutos muovaa kirkkoa. Kirkon painopisteen siirtymisen myötä suuri osa katolilaisista asuu kehitysmaissa. Katolisesta kirkosta muodostuu siten levinneisyytensä ansiosta merkittävä geopoliittinen toimija, kun se onnistuu hyödyntämään voimavaransa: katolilaiset ympäri maailmaa.

Globalisaatio itsessään ei ole yksinomaan huono tai hyvä ilmiö. Käsitteellisesti globalisaation mahdollisuudet on luoda yhteyksiä ihmisten välille ympäri maailmaa. Kuitenkin pahimmillaan globalisaatio vie maailmaa takaisin kohti kolonialistisia aikoja, jolloin länsimaat riistivät nykyisiltä kehitysmaailta raaka-aineita ja loivat epätasa-arvoa kansojen välille.²²⁹ Globalisaation toisena lähtökohtana voidaan nähdä kansainvälisen kaupan kiihdyttäminen, joka helposti riistyy

²²⁷ Formicola 2012, 110.

²²⁸ Love 2015, 17.

²²⁹ Kochuthara 2014, 64–65.

ympäristön liialliseksi kuluttamiseksi. Globalisaation lieveilmiöt eivät yksin aiheuta ilmastonlämpenemistä, mutta suhde ympäristöön on kaventunut hyödyntävoitteluun.²³⁰ Kirkon näkökulmasta ihmisen suhde ympäristöön tulisi olla kunnioittava kahdesta syystä. Ensimmäiseksi kunnioittamalla luomakuntaa, mutta toiseksi myös siitä näkökulmasta, että ympäristökatastrofien myötä ihmisarvoinen elämä käy mahdottomaksi.

Globalisaation lisäämä vauraus maailmassa jakautuu epätasaisesti, koska sen prioriteetti ei ole köyhyyden vähentäminen vaan rahan ja tavaran globaalien liikkuvuuden parantaminen. Katolisen kirkon sosiaaliopetus nousee päinvastaisesta suunnasta kuin globalisaation taustalla vaikuttava talousajattelu. Kirkon opetuksessa keskeistä on ihmisarvoinen elämä sekä solidaarisuus köyhiä kohtaan.²³¹ Globalisaatio ei siis lopulta yhtenäistä maailmaa, vaan luo eriarvoisuutta ihmisten välille. Tämä ei sovi yhteen kirkon sanoman kanssa.

Kehitysmaatutkimus on nostanut globalisaation vaikutukset esiin myös osana kehitysmaiden sisällissotia. Erityisesti Afrikan maissa joissa luonnonvarat usein mahdollistavat kaupankäynnin, on nähtävissä globalisaation kasvattaman kansainvälisenkaupan seuraukset. Esimerkiksi länsimaalaisille kuluttajille päätyvien timanttien alkuperä löytyy usein Angolasta tai Sierra Leonesta, missä timanttibisneksestä hyötyvät erityisesti väkivaltaiset kapinallisjoukot. Kongon demokraattinen tasavalta puolestaan on tunnettu koltaanista, mitä käytetään matkapuhelimien valmistuksessa. Louhitun mineraalin kauppa rahoittaa valtion sisäisen konfliktin osapuolia.²³² Länsimaalaisten kuluttajien vastuusta on keskusteltu esittämiäni esimerkkien tapauksissa. Globaalissa etelässä tapahtuvien kriisien yhteys länsimaihin on ilmeinen. Onko kirkolla keinoja vaikuttaa tällaisiin kriiseihin, riittävätkö Franciscuksen paimenkirjeet lopettamaan talouden aiheuttamia kriisejä?

Ennen varsinaista globalisaation herättämää keskustelua eriarvoistumisesta, katolinen kirkko otti asiaan kantaa jo Vatikaanin II konsiilin konstituutiossa *Gaudium et spes*. Konstituutiossa vedotaan Jumalan luomistyöhön, joka on tarkoitettu kaikkien ihmisten oikeudenmukaiseen jakamiseen. Epäoikeudenmukaisuuden salliminen globalisaation maailmassa on solidaarisuuden esteenä. Todellista kehitystä voi tapahtua vain kun kehityksen hyöty jakautuu kaikille ja se toteutuu solidaarisuuden puitteissa. Paavi Johannes Paavali II puolestaan vaati globalisaation

²³⁰ Kochuthara 2014, 66.

²³¹ Love 2015, 22–23.

²³² Cater 2003, 32.

tarjoamien mahdollisuuksien jakautumista tasapuolisesti, ei vain valtioiden kesken vaan myös valtioiden sisäisesti.²³³

Hyvinvoinnin epätasa-arvoisuuden lisäksi köyhyys ei jakaudu väestössä tasapuolisesta. Naiset ja lapset muodostavat 70 % maailman köyhimmästä miljardista ja maailman lapsista joka neljäs elää köyhyudessa. Naiset ja lapset muodostavat siis maailman talouden marginaalin.²³⁴ Katolisessa kirkossa köyhät eivät saisi kuulua marginaalin kirkossa, koska he muodostavat kirkon enemmistön. Katolilaisista lähes 70 % elää kehittyvissä maissa kuten edellä esitetyissä tilastoissa ilmenee. Länsimaalaisten ja rikkaiden ei siis pitäisi määritellä kirkon suuntaa, vaan mustan teologian ja vapautuksen teologian eri suuntausten tulisi siirtyä kirkon marginaalisuuntauksista valtavirraksi ja muovata samalla koko kirkon kirkkokäsitystä. Monipuolisempi teologia takaisi kirkolle monipuolisemman ja vakuuttavamman sanoman, jolla kirkko osallistuisi yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Paavi Franciscuksen kehotus- ja kiertokirjeet rohkaisevat kirkkoa vuoropuheluun yhteiskunnan kanssa. Vuoropuhelu vahvistaa kirkon kykyä ymmärtää yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten merkitystä sekä vaikutusta niin kirkkoon kuin jokaisen ihmisen elämään. Kirkko ei toimi tyhjiössä piilossa yhteiskunnassa tapahtuvilta muutoksilta, vaan ne vaikuttavat myös kirkon elämään. Miten paavi Franciscuksen aikana kirkko vaikuttaa yhteiskuntaan tai yhteiskunta kirkkoon?

4.2. Franciscuksen kirkkokäsitys

4.2.1. Franciscuksen vastaukset muutoksiin

Katolisen kirkon virallinen kirkko-oppi on muotoiltuna konstituutiossa *Lumen gentium*. Paavi Franciscus on tulkinnut tätä asiakirjaa ja muotoillut oman kirkkokäsityksensä, jonka hän esittelee kehotus- ja kiertokirjeissään. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka Franciscuksen kirkkokäsitys onnistuu vastaamaan edellisissä luvuissa esitettyihin kirkon kohtaamiin muutoksiin ja haasteisiin.

Katolinen kirkko on ottanut kantaa ympäristöä ja taloutta koskeviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin jo ennen paavi Franciscuksen aikaa. Kirkon sosiaaliopetus on samoin ottanut kantaa ajankohtaisiin aiheisiin yhteiskunnallisessa keskustelussa ja saanut näkyvyyttä Johannes Paavali II:n sekä Benedictus XVI:n aikana. Kirkon ekologisen keskustelun rajapyykin voi asettaa maailman rauhan päivään vuonna 1990, jolloin Johannes Paavali II totesi puheessaan, että ekologinen

²³³ Kochuthara 2014, 62.

²³⁴ Love 2015, 22.

kriisi on moraalinen ongelma.²³⁵ Paavi Franciscus jatkaa paavien kannanottojen sarjaa, mutta eroaa edeltäjistään kuitenkin merkittävästi. Franciscuksen tuoma muutos näkyy siinä, että hän on tehnyt epäoikeudenmukaisuudesta koko kirkon asian.

Paavi Franciscuksen koko teologinen ajattelu pohjautuu ennen kaikkea kokemuksiin ja todellisiin tilanteisiin. Siksi on selvää, että hänen teologiansa ja erityisesti kirkkokäsityksensä sisältää kannanottoja myös kirkon kohtaamiin haasteisiin. Sekularisaatio on ollut merkittävä ilmiö länsimaissa ja sen vaikutukset ovat haastaneet myös katolista kirkkoa miettimään, mikä on sen rooli ja tehtävä modernissa yhteiskunnassa. Kehotus- ja kiertokirjeissään Franciscus ei keskity käsittelemään sekularisaatiota ongelmana, joka tulisi ratkaista. Hän pyrkii ratkaisujen sijaan löytämään uuden tavan toimia muuttuneessa ilmapiiirissä. Tässä keskeisenä toimintatapana hän korostaa dialogisuutta.

Evangelii gaudium on Franciscuksen keino suhtautua sekularisaatioon kirkosta löytyvän ilon kautta. Sen sijaan, että kirkko keskittyisi suremaan muuttunutta asemaansa yhteiskunnassa ja ihmisten arjessa hän osoittaa, ettei kirkolla ole mitään hätää. Franciscus ikään kuin päättää olla murehtimatta maallistuneita länsimaita, koska uskoo kirkon sanoman kestävän muuttuneen ajan. Vuoropuhelun ja anteeksiannon korostuksella hän onnistuu luomaan yhteyttä vastakkainasettelun sijaan. Vaikka kirkko on menettänyt vaikutusvaltaansa ja siirretty sivuun, ei sen tarvitse itse etäännyä kauemmaksi. Laskemalla raja-aitoja kirkko pysyy avoimempänä ja lähestyttävänä niille ihmisille, jotka ovat vieraantuneet kirkosta. Myönteisellä ja iloitsevalla kirkkokäsityksellään Franciscus vastaa *Evangelii gaudiumissa* sekularisaation haasteisiin.

Laudato si' keskittyy vielä voimakkaammin yhteyden luomiseen yhteiskunnan kanssa. Franciscus tekee kirkosta merkittävän toimijan yhteiskunnallisessa keskustelussa. Hän ei kuitenkaan jätä keskustelua vain yhteiskunnalliselle tasolle, vaan osoittaa kirkolla olevan sanottavaa ympäristökeskusteluun myös hengellisestä näkökulmasta. Ihmisen suhde ympäristöön ei ole vain sekulaari asia, vaan Franciscus tekee suhteesta hengellisen ja osoittaa, kuinka kirkolla on keskeinen tehtävä luomakunnan ja ihmisen välisessä kriisissä. Franciscus tuo kiertokirjeessä esiin, ettei sekularisaatio ole ajanut kirkkoa ulos yhteiskunnallisesta keskustelusta. Kirkon tehtävä on siis osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti, vaikka sekularisaatio on pyrkinyt ajamaan kirkkoa ulos tästä keskustelusta.

²³⁵ Peppard 2016, 417–418.

Siinä missä *Laudato si'* luo yhteyttä yhteiskunnan kanssa, *Amoris laetitia* keskittyy luomaan sitä kirkosta vieraantuneiden katolilaisten kanssa. Siinä Franciscus haluaa tuoda yhteen kirkkoon pettyneet ja avata kirkon avoimelle keskustelulle. Kirkon ulospäinsuuntautuneisuus on keskeinen tarve Franciscukselle. Hänen mukaansa kirkon ei pitäisi takertua sisäisiin kirkollisiin ongelmiin eikä ylipäättään keskittyä ensisijaisesti narsistisella tavalla itseensä. Franciscus vertaa itsekeskeisen ihmisen sairaalloista kiinnostusta kirkon sairaalloiseen kiinnostukseen itsestään. Kirkko ei voi olla avoin, jos se sulkeutuu itseensä.²³⁶ Sulkeutuneisuutta vastaan Franciscus on ryhtynyt toimimaan sekä julkaisujensa kautta että konkreettisilla teoilla. *Amoris laetitia* -kirjeen sisältämät ohjeet ja kehotukset opastavat, kuinka kirkon tulisi olla avoin yhteisö kaikille, myös eronneille ja seksuaalivähemmistöille.

Franciscuksen tapa nostaa kirkon painopisteen siirtyminen esille *Evangelii gaudiumissa* on hänen kirkkokäsityksen ytimessä. Vuoropuhelun merkitys nousee voimakkaana esille ja erityisesti kirkon sisäinen vuoropuhelu on keskeisessä osassa. Kirkon globaali luonne ei tule esille, ellei kirkon ääni niin pohjoisesta kuin etelästä tule kuuluviin. Franciscus kirjoittaa kehotuskirjeessä kirkon avoimuuden lisäämisestä ja alituisesta uudistumisesta. Tällainen kirkkokäsitys on kirkon tulevaisuudelle olennainen ja kirkon väestörakenteen muutoksen takia välttämätön. Samanlaisia ajatuksia tarjoaa *Laudato si'* kirkon painopisteen siirtymisestä. Franciscus osoittaa siinä, kuinka ympäristöongelmat korostavat ihmisten epätasa-arvoisuutta maailmassa. Erityisesti globaalissa etelässä köyhät kärsivät ympäristöongelmista länsimaalaisia enemmän. Kirkon tulee osoittaa suurta arvoa ympäristökeskustelulle, koska suurin osa katolilaisista elää ympäristökriisien keskellä globaalissa etelässä. Franciscuksen kirkkokäsitys ohjaa kirkkoa löytämään ja tunnistamaan heikoimpien ihmisten hädän.

Kuten aiemmin olen tutkimuksessani osoittanut, paavi Franciscus on vienyt kirkon ekklesiologiaa synodaalisempaan suuntaan. Tämä näkyy erityisesti *Amoris laetitiassa* edustetussa kirkkokäsityksessä sekä kehotuskirjeen valmisteluprosessissa. Kirkon synodaalisuus on paavi Franciscuksen vastaus kirkon painopisteen siirtymiseen. Franciscus on tällä tavoin tuonut esiin kirkon vahvuuden, joka on kirkon globaalissa luonteessa. Painopisteen siirtyminen on osoittanut kirkolle tarpeen jakolinjan murtamisesta pohjoisen ja etelän välillä. Huomionarvoista on kui-

²³⁶ Kasper 2015 a, 14.

tenkin se, että vaikka jakolinja geopolitiittisesti olisi kirkon sisällä murtumassa, ei se sukupuolten välillä ole vielä saavuttanut *Amoris laeitiassa* suurta edistystä.

Franciscus esittää voimakasta kritiikkiä globalisaation aiheuttamaa köyhyyttä kohtaan kehotuskirjeen *Evangelii gaudium* artikloissa 53–54. Franciscuksen mukaan köyhyys jakaa rikkaat ja köyhät sosiaalisesti kahteen eri ryhmään, mikä on haaste myös yhtenäiselle kirkolle. Talouskeskeistä ajattelua Franciscus puolestaan syyttää välinpitämättömyydestä, joka tappaa. Ylellisen elämän ylläpitämiseksi ihmisten on täytynyt luoda välinpitämättömyyden globalisaatio, jonka taustalla on ihmisten kyvyttömyys tuntea myötätuntoa toisia ihmisiä kohtaan.²³⁷ Franciscus tiedostaa globalisaation aiheuttamat haasteet ja ottaa ne kirkon kohdattaviksi. Hän ei tee jaottelua yhteiskunnan ja kirkon ongelmien kesken, vaan pyrkii häivyttämään rajaa kirkon ja yhteiskunnan välillä. Näin hän onnistuu vastaamaan haasteisiin, joita kirkko kohtaa ja tunnustamaan sen maailman, jossa kirkon jäsenet elävät. Franciscuksen johtaman kirkon tehtävä on vastata ihmisten tarpeisiin ja heidän kohtaamiin ongelmiin.

Samalla tavalla kuin Franciscus on halunnut pohjata asiakirjansa kokemuksiin, hän haluaa identifioida johtamaansa kirkkoa ihmisten ja erityisesti köyhien kokemuksiin. Köyhät kuuluvat evankeliumin ytimeen ja jos heidät sivuuttaa evankeliumista, Kristuksen viestiä ei voi ymmärtää. Franciscus onkin esittänyt toiveen kirkosta, joka on köyhä ja köyhiä varten.²³⁸ Tämän agendan Franciscus tuo selvästi esille kehotuskirjeessä *Evangelii gaudium*. Franciscus vaatii kirkkoansa olemaan oikeudenmukaisempi, mutta esittää toiveensa myös yhteiskunnan suuntaan.

Franciscuksen haasteeksi jää ajoittain kehotus- ja kiertokirjeissä tapa käsitellä köyhyyttä ja köyhiä toiminnan kohteena. Kuitenkin hän on halunnut vahvistaa köyhien merkitystä kirkolle, mutta voiko keskustelun ulkopuolelle jättää itse köyhät? Franciscus esittää kritiikkiä kulutuskeskeistä maailmaa kohtaan ja vaatii rikkaita huomaamaan köyhät. Hän ei kuitenkaan kerro, kuinka köyhät itse voisivat ottaa osaa keskusteluun. Lisäksi köyhien rooli kirkossa jää epäselväksi. Franciscus asettaa kirkolle keskeisen tehtävän köyhien auttamiseksi, mutta selkeästi ei tule ilmi, mitä annettavaa köyhillä on kirkolle. Tämä voi johtaa siihen, että kirkossa köyhiä ei nähdä täysvaltaisina toimijoina, vaan puutteellisina avunkohteina.

²³⁷ Sung 2015, 65–66.

²³⁸ Pilario et al. 2015. 7–8.

Laudato si' on Franciscukselle keskeinen väline osoittaa niin kirkon piirissä oleville kuin sekulaarillekin lukijakunnalle, että kuluttamiseen tulee suhtautua kriittisesti. Hän asettaa ympäristöongelmien taustalle nykyaikaiset kulutustottumukset, jotka riistävät ympäristöä ja ihmisiä. Franciscuksen kirkkokäsitys osoittaa, että kirkon eettinen opetus ihmisarvoisesta elämästä on edelleen ajankohtainen. Kirkon tehtävä on opettaa, kuinka kohdella ympäristöä ja toisia ihmisiä oikein. Franciscuksen kirkkokäsitys pyrkii vastaamaan ajankohtaisiin haasteisiin yhteiskunnassa ja kirkossa.

Osana globalisaatiota ovat myös muuttoliikkeet sekä pakolaisongelmat, jotka paavi Franciscus näkee myös kirkkoa koskettavina asioina. Franciscus teki voimakkaan kannanoton Eurooppaan pyrkivien pakolaisten puolesta tekemällä ensimmäisen Rooman ulkopuolelle sijoittuvan virallisen vierailunsa Lampedusan saarelle. Saari on Afrikan ja Euroopan raja, jonne afrikkalaiset pyrkivät paremman elämän toivossa. Vierailun myötä paavi vaati maailmaa kiinnittämään huomionsa merta ylittävien pakolaisten ahdinkoon.²³⁹ Pakolaisten puolesta Franciscus on kirjoittanut myös kehotuskirjeessään *Amoris laetitia* kehottamalla ihmisiä toivottamaan pakolaiset tervetulleiksi. Paavi on myös huolissaan pakolaisista, jotka joutuvat viettämään pitkiä aikoja pakolaisleireillä, koska leireillä on mahdotonta aloittaa uuteen elämään integroituminen.²⁴⁰ Hän asettaa myös yhteiskunnallisille toimijoille haasteen toimia sen mukaan, etteivät pakolaiset kokisi olevansa pakolaisia yhteiskunnassa.²⁴¹ Franciscus ei siis pyri vain ohjeistamaan vain kirkkonsa jäseniä pakolaispolitiikasta, vaan hän laajentaa viestinsä yhteiskunnallisille päättäjille asti. Näin Franciscus vie kehotuskirjeensä viestin kirkon ulkopuolelle ja asettaa kirkon toimijaksi globaalissa kriisissä. Yhteiskunnallisten toimijoiden reaktiot Franciscuksen viestiin määrittelevät, kuinka merkittävä toimija paavi tai katolinen kirkko voivat olla yhteiskuntaan vaikuttavassa asiassa. Selkeää kuitenkin on se, että paavi Franciscus haluaa kirkon ottavan kantaa yhteiskunnallisiin asioihin ja että hän vie kirkkoa eteenpäin yhteiskunnallisena vaikuttajana maailmassa.

4.2.2. Neljä prinssiippiä ja kirkon tulevaisuuden ehdot

Tämä tutkimuksen lopuksi nostan esille katolisen kirkon tulevaisuuden näkökulmia, joiden rinnalle tuon johdannossa esittelemäni neljä prinssiippiä. Kirkon

²³⁹ Kim 2015, 104.

²⁴⁰ *Amoris laetitia*, § 46.

²⁴¹ *Amoris laetitia*, § 46.

kohtaamien muutosten valossa monet teologit ovat pohtineet katolisen kirkon tulevaisuutta. Yksi heistä on Hans Küng, joka on yksi tunnetuimmista tämänhetkistä katolisista teologeista. Küng yhdistetään usein Vatikaanin II konsiiliin, johon hän osallistui neuvonantajana ja oli työstämässä useita konsiilin julkaisemia asiakirjoja.²⁴² Küng muotoilee teoksessaan *The Catholic Church: A short history* katolisen kirkon tulevaisuuden neljä ehtoa. Ensimmäiseksi ehdoksi hän asettaa kirkon kyvyn muuttua. Kirkon täytyy kulkea eteenpäin ja keskittyä sen nykyhetken tehtäviin ja haasteisiin. Toiseksi haasteeksi Küng asettaa kirkon hierarkkisen muutoksen. Kirkon tulisi päästä eteenpäin patriarkaalisuudesta ja luopua lukkiutuneista stereotyyppioista esimerkiksi sukupuolirooleissa. Kolmanneksi kirkon pitäisi olla ekumeenisesti avoin ja olla aktiivinen niin asiakirjatasolla kuin ekumeenisessa toiminnassa. Neljänneksi ehdoksi Küng esittää, että kirkon pitää kehittyä eurosentrisestä ja eksklusiivisesta kirkosta aidosti globaaliksi kirkoksi, joka haluaa oppia myös muilta uskonnoilta. Kirkon tulee Küngin mukaan myös antaa asianmukainen autonomia paikallisille kirkkoille.²⁴³

Nämä neljä ehtoa kirkon tulevaisuudesta muistuttavat johdannossa esittelemiäni Franciscuksen teologian neljää periaatetta, jotka Alan Falconer on nostanut Walter Kasperin analyysistä. Franciscus ikään kuin vastaa toiminnallaan Küngin esittämään näkemykseen kirkon tulevaisuudesta. Franciscuksen ajattelun ensimmäinen periaate, ajan merkkien lukeminen, löytää yhtymäkohdan Küngin ensimmäisestä ehdosta. Kirkon tulee elää nykyhetkessä ja pystyä vastaamaan oman aikansa haasteisiin. Franciscuksen toiminnassa tämä on näkynyt voimakkaasti esimerkiksi *Laudato si'*n sisältämien ympäristökysymysten käsittelyllä. Franciscus on myös peräänkuuluttanut vahvasti vuoropuhelun merkitystä kirkon ulkopuolisten tahojen kanssa.

Toiseksi Franciscuksen ajattelun periaateksi esitin kuva kirkosta Jumalan kansana. Tämä vastaa Küngin toiseen ehtoon. Franciscus on kierto- ja kehotuskirjeissään korostanut kirkon jäsenten tasa-arvoisuutta. Kuten luvussa 3.3. tuon esille, Franciscus haluaa korostaa maallikkojen merkitystä kirkolle esimerkiksi perheille osoittamansa arvostuksen kautta. Perheet mahdollistavat kirkon tulevaisuuden kastamalla lapsensa ja kasvattamalla heidät kirkon yhteyteen. Lisäksi luvussa 3.1. mainitsemani Franciscuksen halu selvittää naisten asemaa alkukirkon aikana, kertoo hänen kiinnostuksestaan avata naisille keskeisempi rooli kirkossa. Francis-

²⁴² Häring 2013, 315–320.

²⁴³ Küng 2001, 203–204.

cus tiedostaa kirkkonsa globaalin luonteen ja pyrkii vahvistamaan sitä moniääniseksi sekä monikulttuurisemmaksi myös vallan hajauttamisen kautta. Konkreettisina toimina Franciscus on käyttänyt kirkon kollegiaalisuuden vahvistamista esimerkiksi rohkaisemalla piispoja kontekstuaalisempaan tulkintaan oman alueensa parhaaksi.

Kolmas ehto ja kolmas prinssiippi koskettavat ekumeniaa. Franciscus on kannustanut kirkkoa avoimuuteen ekumeenisissa suhteissa ja perustellut sitä muun muassa jakamisen ja oppimisen mahdollisuutena, kuten luvussa 3.1. käy ilmi. Kehotus- ja kiertokirjeissä ekumenia nousee silloin tällöin esille, mutta ei saa merkittävää asemaa sisällössä. Tämä asettaa odotuksia seuraavan paimenkirjeen aiheesta. Huomionarvoista on myös se, miten Franciscus puhuu ja kirjoittaa käyttäen ilmaisussaan ekumeenisesti sensitiivistä kieltä. Hän ei nosta ekumeniaa keskeiseksi teemaksi paimenkirjeissään, mutta on osoittanut käytännönläheistä suhtautumistapaa ekumeniaa kohtaan. Hän on kautensa aikana ollut aktiivinen osallistumaan erilaisiin ekumeenisiin tilaisuuksiin, joista merkittävää huomiota sai osallistuminen reformaation 500-merkkivuoden tapahtumaan Malmössä. Paavi korosti tilaisuudessa kristittyjen ykseyden tärkeyttä ja tähänastisen matkan kohti ykseyttä olleen lahja Jumalalta. Franciscus totesi, että vuoropuhelun kautta kirkot ovat voineet kasvattaa yhteisymmärrystä sekä vahvistaa luottamusta katolilaisten ja luterilaisten välillä, kun he yhdessä pyrkivät kohti täydellistä yhteyttä.²⁴⁴

Neljäs Kasperin esittämä prinssiippi Franciscuksen teologiassa on köyhien evankeliumi. Küngin esittämä neljäs ehto puolestaan vaatii kirkon globaalin luonteen todellista tunnustusta ja kirkon fokuksen siirtämistä pois länsimaista. Prinssiipissä ja ehdossa yhdistyvät Franciscuksen keskeiset viestit hänen paavikaudellaan. Franciscus on esittänyt kritiikkinsä globalisaation vaikutuksia vastaan vaatimalla kaikkia asettamaan ihmiset rahallisen tuoton edelle.²⁴⁵ Hän on myös painottanut kehotus- ja kiertokirjeissään, kuinka keskeistä kirkolle on köyhien äänen nostaminen kuuluviin. Franciscus on halunnut voimistaa globaalissa etelässä elävien katolilaisten valtaa ja kannustanut paikallisia piispoja tulkitsemaan kirkon oppia paikallisesta kontekstista käsin. Neljännen ehdon tarpeet näkyvät siis selvästi Franciscuksen ajattelussa.

Paavi Franciscus on kaudellaan vastannut niihin haasteisiin ja odotuksiin, joita katolinen kirkko kohtaa kolmannella vuosituhanella. Franciscuksen ajatte-

²⁴⁴ Harris 2016.

²⁴⁵ Love 2015, 25.

lun neljä prinssiä kohtaavat Hans Küngin esittämien katolisen kirkon tulevaisuutta koskevien ehtojen kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että paavi Franciscus vie toiminnallaan kirkkoa eteenpäin ajankohtaisten muutosten keskellä. Hän vastaa teologiassaan niihin haasteisiin, jotka pitkänlinjan teologi Küng on nähnyt kirkolla olevan. Franciscuksen kirkkokäsitys vastaa niihin tarpeisiin, joita globaalilla kirkolla ilmenee.

5. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa olen selvittänyt paavi Franciscuksen kirkkokäsitystä ja sitä, miten hän vastaa kirkkoa kohtaaviin haasteisiin. Tarkentavina kysymyksinä olen pohtinut, miten Franciscuksen kirkkokäsityksessä näkyy kirkon globaali luonne ja minkälaisena hän näkee kirkon roolin ja tehtävän muuttuneessa maailmassa. Olen tarkastellut sitä, millaiseen suuntaan hän pyrki johtamaansa kirkkoa viemään ja minkälainen vaikutus globaalilla etelällä on paavin kirkkokäsitykseen.

Paavillisten kiertokirjeiden avulla olen tutkinut, millaisia rooleja ja tehtäviä kirkolle muotoutuu, kun Franciscus tulkitsee kirkon ekklesiologiaa oman aikansa valossa. Franciscus on itse todennut, ettei ole systemaattikko, vaan rakentaa teologisen ajattelunsa kokemuksen ja kontekstien varaan. Paavin paimenkirjeet ovat aihepiireiltään hyvin keskeisiä myös kehitysmaatutkimuksessa. Tämän takia halusin hyödyntää kehitysmaatutkimuksen problematiikkaa laajentaakseni Franciscuksen näkemykset osaksi laajempaan kontekstia. Johdannon loppuksi esittelin tutkimukseni kannalta mielenkiintoiset neljä prinssiippiä, jotka löytyvät Franciscuksen teologisesta ajattelusta. Ne toimivat tutkimuksessani työkaluina, joilla havainnoin Franciscuksen kirkkokäsitystä.

Tutkimukseni rakentuu neljästä pääluvusta. Johdannon jälkeisessä toisessa pääluvussa esittelin tutkimukseni kannalta keskeiset lähtökohdat: konstituution *Lumen gentium*, paavi Franciscuksen henkilöhistoriaa sekä Franciscuksen ja hänen edeltäjänsä Benedictus XVI:n yhteinen ensyklika *Lumen fidei*. Nämä muodostavat perustan, jolta Franciscuksen kirkkokäsitys muotoutuu sekä osoittavat sen, missä kirkon ekklesiologian tulkinta oli ennen Franciscusta. Nämä kolme lähtökohtaa pohjustavat sitä, mille pohjalle Franciscuksen oma kirkkokäsitys muotoutuu.

Lumen gentium sisältää kirkon ekklesiologian perustan. Vatikaanin II konsiilin aikana konstituutio edusti uudenlaista teologiaa ja samalla käsitys kirkosta muuttui. Konsiiliin kokoontuneet piispat halusivat viedä kirkkoa uuteen suuntaan ja keskeiseksi muodostui kuva kirkosta Jumalan kansana. Kirkon haluttiin siirtyvän hierarkkisista rakenteista kohti avoimempaa ja muuntautumiskykyisempää olemusta. Kirkon haluttiin vastaavan niihin kysymyksiin, joita katolilaiset kohtasivat oman aikansa maailmassa. Konstituutiossa kirkkoa haluttiin viedä avoimeksi yhteisöksi ja samalla avata sen ovia myös ulospäin muihin kirkkokuntiin aiempaa ekumeenisemmalla kirjoitustavalla. Vaikka *Lumen gentium* uudisti kato-

lisen kirkon kirkko-oppia omana aikanaan, eivät sen vaikutukset jääneet kovin pitkäaikaisiksi kirkon päättäjien yrittäessä suojella kirkkoa sekularisaatiolta. Paavi Franciscuksen onkin katsottu palauttaneen kirkon kurssin takaisin konsiilin aikaiseen uudistusten henkeen. Tämä on mielenkiintoista siksi, että Franciscuksen on ajateltu uudistaneen kirkkoa, vaikka oikeastaan kyseessä on kirkon renessanssi Vatikaanin II konsiiliin.

Paavi Franciscuksen henkilöhistoria osoitti tutkimuksen kannalta keskeisiä tapahtumia, joiden voi nähdä vaikuttaneen hänen ajatteluunsa. Bergoglion elämä Argentiinassa on mahdollistanut hänelle kyvyn ymmärtää laajemmin kirkkonsa jäsenten arkea. Työskentely slummeissa ja sekä elämä sotilasjuntan hallitsemassa maassa näyttivät Bergogliolle sen, mitä elämä voi pahimmillaan olla. Näistä kokemuksista hän kirjoittaa myös paimenkirjeissään vaatiessaan oikeudenmukaisempaa maailmaa. Nämä kokemukset ovat varmasti herättäneet Franciscuksessa tarpeen miettiä, mikä on kirkon rooli ja tehtävä nykyisessä maailmassa

Kiertokirje *Lumen fidei* on nivel kahden paavin välillä. Vaikka kiertokirje on pääasiassa paavi Benedictuksen kirjoittama, oli se kahdesta syystä keskeinen tälle tutkimukselle. Ensimmäiseksi kiertokirje tarjoaa näköalan vertailuun Franciscuksen ja hänen edeltäjänsä kirkkokäsitysten välillä. Benedictuksen käsialaksi oli tunnistettavissa kirkkoon suojelevasti suhtautuva kirjoitustyyli. Kiertokirjeessä painottunut kirkkokäsitys koki kirkon uhatuksi ja vahvasti eksklusiivisempaa tulkintaa. Toiseksi kiertokirje on ensimmäinen Franciscuksen nimissä julkaistu virallinen paimenkirje. Kiertokirje tuli siksi käsitellä osana tutkimusta, jossa selvitän Franciscuksen kirkkokäsitystä.

Tutkimuksen kolmannessa luvussa tutkin paavin seuraavia kolmea paimenkirjettä, *Evangelii gaudium*, *Laudato si'* ja *Amoris laetitia*. Jokaisella kirjeellä on oma aihepiirinsä, joka kautta Franciscus ilmaisee kirkkokäsitystensä. Näissä kirjeissä paavi ottaa kantaa ajankohtaisiin aiheisiin, jotka hän on kokenut tärkeäksi kirkon kannalta. Kirjeiden välillä on eroavaisuuksia kohderyhmän suhteen, mikä nostaa mielenkiintoisia eroja kirkon roolista ja tehtävästä.

Kehotuskirje *Evangelii gaudium* on Franciscuksen paavikauden ohjelmajulistus. Siinä Franciscus ottaa kantaa kirkon kohtaamiin haasteisiin ja käsittelee edeltäjänsä jättämää perintöä sulkeutuneesta kirkosta. Kehotuskirje korostaa kirkon vahvuutta, evankeliumin iloa. Sillä Franciscus siirtää kirkon sulkeutuneisuudesta avoimuuteen ja osoittaa kirkon elinvoimaisuuden. Evankeliumin ilon Franciscus ohjastaa maailman köyhyyttä ja epätasa-arvoa vastaan. Kehotuskirje sisäl-

tää myös Franciscukselta odotettua globaalin todellisuuden tunnustusta. Hän viittaa kehotuskirjeessä laajasti eri alueiden piispainkokouksiin ja käsittelee paljon globaalin etelän kohtaamia haasteita. Keskeiset näkökulmat kehotuskirjeessä ovat sovinnon teko ja vuoropuhelun lisääminen. Niillä Franciscus pyrkii tekemään kirkosta aiempaa yhtenäisemmän. Kehotuskirjeessä ilmenee Franciscuksen vilpittön halu saada katolisesta kirkosta kirkko, joka on köyhä ja köyhiä varten.

Kirkon roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa Franciscus nostaa kiertokirjeessä *Laudato si'*. Tämä on paavin paimenkirjeistä laajimmalle yleisölle suunnattu kirje. Siinä Franciscus antaa katolisen kirkon näkemyksen luomakuntaa koskevista ympäristöongelmista. Kiertokirjeessä Franciscus painottaa ilmastokysymysten taustalla olevasta epätasa-arvoisuudesta ihmisten välillä. Hän haastaa kirjeessään yhteiskunnallisia päättäjiä monipuolisempaan ilmastokriisin tulkintaan ja kritisoi kulutuskeskeistä elämäntapaa, josta kärsivät ympäristö ja ihmiset. Kirjeessä Franciscus asettaa kirkolle tehtäväksi olla mukana ympäristöä koskevassa kasvatustehtävässä. Kiertokirje on kirkon aloite yhteiskunnan kanssa käytävälle vuoropuhelulle ja keskeistä siinä on kirkon oma kieli.

Kolmas pääluku päättyy kehotuskirjeen *Amoris laetitia* käsittelyyn. Kirjeen pääpaino on avioliiton ja perheen käsittelyssä. Tämän takia kirje keskittyy käsittelemään ensisijaisesti kirkon sisäisiä kysymyksiä. Kehotuskirjettä edeltänyt synodi herätti paljon huomiota siinä, että paavi lähetti sitä varten erillisen kyselyn saadakseen selville paikallisten seurakuntien ajankohtaiset tarpeet. Franciscus on kaudellaan pyrkinytkin siirtämään kirkon valtaa pois Vatikaanista. Keskeisenä välineenä hän on tässä käyttänyt paikallisten piispojen avovallan voimistamista sekä kannustanut lukijoita luottamaan paikallisten piispojen opetukseen ja paikallisen kontekstinsa tuntemiseen. *Amoris laetitiassa* Franciscus tähdentää kollegiaalisuuden ja synodaalisuuden tärkeyttä ja on korostaa kirkon tulevaisuuden tarvitsevan sitä.

Neljännessä luvussa keskityin kirkon kohtaamien haasteiden esittelyyn ja paimenkirjeistä löytyvien kirkkokäsitysten kykyyn vastata haasteisiin. Muutosten käsittelyn aloitin kuvaamalla sekularisaation vaikutuksia kirkossa. Sekularisaatio sai aikaan kaksi asiaa kirkon ja yhteiskunnan välillä. Ensiksi sekularisaatio heikensi kirkon valtaa ja asemaa yhteiskunnassa, mihin kirkko vastasi eristäytymisellä. Tällaiset muutokset vaikuttivat kirkon identiteettiin ja näkyivät myös kirkkokäsityksessä. Katolisella kirkolla on kuitenkin mahdollisuus laajempaan identiteetinmuodostukseen globaalin olemuksensa ansiosta. Tällaista muutosta Franciscus

on voinut toteuttaa Euroopan ulkopuolelta tulevana paavina. Ekklesiologiaa ei määrittelekään sekularismi ja jäsenkato, vaan kasvavat kirkot, jotka kamppailevat kehittyvien maiden haasteiden kanssa. Katolinen kirkko voi keskittyä vastaamaan jäsenkadon sijaan köyhyyden aiheuttamiin ongelmiin.

Toiseksi haasteeksi valitsin kirkon painopisteen siirtymisen globaalista pohjoisesta globaaliin etelään. Kirkon eurosentrinen identiteetti tarvitsee päivitystä, kun suurin osa katolilaisista ei enää asu länsimaissa. Painopisteen siirtyminen kyseenalaistaa kirkon päätöksenteon keskittymisen Vatikaaniin ja samalla haastaa kirkkoa vastaamaan niihin kysymyksiin, jotka nousevat globaalista etelästä. Kirkon tulisikin keskittyä enemmän köyhyyden, AIDS:n ja sisällissotien nostattamiin kysymyksiin. Samalla kirkon täytyisi kyseenalaistaa omat rakenteensa, jotka aiheuttavat muun muassa pappispulaa globaalissa etelässä. Painopisteen siirtyminen pakottaa kirkkoa kohtaamaan sen keskeiset haasteet, jotka löytyvät globaalista etelästä, eivät niinkään länsimaista.

Kolmantena haasteena käsittelin globalisaatiota ja sen merkitystä kirkolle. Kirkon näkökulmasta globalisaatio näyttytyy pääasiassa eriarvoisuuden voimistajana. Globalisaation talouskeskeisyys ei tue kirkon sosiaaliopetusta, joten tästä näkökulmasta globalisaatio on kirkon sanoman vastainen. Kuitenkin globalisaatioon kuuluu muutakin, kuin talouden kehittäminen. Kirkon rooli globalisaation lävistämässä maailmassa on moniulotteinen. Kirkolla on monella eri tasolla vahva rooli globaalina toimijana myös Vatikaanin diplomaattisuhteiden ja Maailman kauppajärjestö WTO:n suhteiden ansiosta. Näiden suhteiden kautta kirkko voi yrittää vaikuttaa globalisaation ei-toivottuihin vaikutuksiin maailmassa.

Tutkimukseni lopputuloksena on, että paavi Franciscuksen kirkkokäsitys tiedostaa ja vastaa näiden kolmen ilmiön vaikutuksiin kirkossa. Franciscus vastaa niihin paimenkirjeissään erilaisista näkökulmista käsin ja tarjoaa monipuolisen näkökannan kirkon roolista ja tehtävästä nykyaikana. Tutkimuksessa olen osoittanut, kuinka Franciscus on vienyt paavikautensa aikana katolista kirkko kohti vuoropuhelun kulttuuria. Vuoropuheluun pyrkivä kirkko on synodaalinen ja aidosti globaali kirkko. Matkalla synodaalisuuteen Franciscus on jo vahvistanut kirkon kollegiaalisuutta rohkaisemalla paikallisia piispoja omien alueidensa tarpeiden huomioimiseen ja kokonaisvaltaisesti kontekstuaalisempaan tulkintaan. Näin hän on pystynyt vastaamaan myös kirkon painopisteen muutokseen pohjoisesta etelään. Vahvistamalla kirkon kokonaisvaltaisuutta ja moniäänisyyttä, katolinen kirkko ei ole länsimaalainen jäsenkadon kirkko, vaan vahva ja globaali kirkko.

Franciscuksen toivoma suunta on jo havaittavissa, mutta täysin selvää ei ole se, kuinka pitkälle hän kautensa aikana voi kirkkoa muuttaa. Kuitenkin jo nyt hänen aloitteensa ovat tuoneet katoliseen kirkkoon uudenlaisen toimintakulttuurin. Kirkon tehtävä on olla aktiivinen, yhteiskuntaan ulospäinsuuntautunut toimija, joka käy rohkeasti myös sisäisiä keskustelujaan.

Tutkimukseni lopuksi palasin johdannossa esittelemääni teoriaan neljästä periaatteesta, joihin Franciscuksen teologinen ajattelu perustuu: ajan merkkien lukeminen, kirkko Jumalan kansana, ekumeeninen yhteys sekä köyhien keskeinen asema kirkossa. Nämä periaatteet vastaavat Hans Küngin esittämiin neljään ehtoon kirkon tulevaisuudesta. Franciscuksen kirkkokäsitys tukee kirkkoa, joka kulkee eteenpäin ja on valmis muuttamaan. Hän haluaa murtaa kirkon hierarkkiset rakenteet ja puhua kirkosta ekumeenisella tavalla. Ennen kaikkea Franciscuksen kirkkokäsitys pyrkii aidosti globaaliin ajatteluun ja pois eurosentrisyydestä. Franciscuksen visioiman kirkon tulisi siirtyä länsimaista ja erityisesti Vatikaanista globaalille tasolle, jolloin päätöksenteko ja koko kirkon tulevaisuuden rakentaminen on koko globaalien kirkon tehtävä.

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun ulkopuolelle rajautui syvällisempi analyysi kehitysmaiden ja katolisen kirkon suhteesta. Mielenkiintoista olisi tutkia muun muassa sitä, millainen vaikutus juuri katolisella kirkolla voi olla kehitysmaiden taloudelliselle ja sosiaalipoliittiselle kehitykselle? Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia paavin toimijuutta globaalissa kontekstissa ja sitä, miten hän oman toimintansa kautta vaikuttaa globaalien kysymysten ratkaisuun.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Amoris laetitia

2015 Paavi Franciscuksen kehotuskirje. Suom. Rakkauden ilo.
Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Evangelii gaudium

2013 Paavi Franciscuksen kehotuskirje. Suom. Evankeliumin ilo.
Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Katolisen kirkon katekismus.

– Katolisen kirkon katekismus. (2005) Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Laudato si'

2015 Paavi Franciscuksen kiertokirje. Suom. Ole ylistetty.
Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Lumen fidei

2013 Paavi Franciscuksen kiertokirje. Suom. Uskon valo.
Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Lumen gentium

2013 Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen dogmaattinen konstituutio.
Suom. Kirkosta. Vatikaanin II kirkolliskokous: Ensimmäinen osa:
Konstituutiot (2006). Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Kirjallisuus

Aguilar, Mario I.

2014 Pope Francis: His Life and Thought. Cambridge, England: Lutterworth.
Press.

Ahern, Kevin

2015 Youth Movements in a Global Church. – Young Catholics Reshaping
the Church. Ed. by Lefebvre, Solange; Bingemer, Maria Clara & Scate-
na, Silvia. London: SCM Press.

Allen John L.

2013 The Catholic Church: what everyone needs to know.
New York: Oxford University Press.

Beattie, Tina

2015 An Extraordinary Synod on the Family -But where Were the Women? –
Globalization and the Church of the Poor. Ed. by Pilario, Daniel Frank-
lin et al. London: SCM Press.

- Berger, Peter
2001 Reflections on the sociology of religion today. – *Sociology of Religion*. Volume 62 / Issue 4 / Pages 443–454.
- Boff, Leonardo
2013 First impressions about the encyclical *Lumen Fidei*. Transl. by Alfaro, Melina. <https://leonardoboff.wordpress.com/2013/08/01/first-impressions-about-the-encyclical-lumen-fidei/>. Viitattu 19.10.2017.
- Boff, Leonardo
2014 *Francis of Rome & Francis of Assisi: a new spring in the church?* Transl. by Livingstone, Dinah. Maryknoll, New York: Orbis Books.
- Campos, Clement
2017 *Laudato Si': An Indian Perspective*. – *Theological Studies*. Volume 78 / Issue 1 / Pages 213–225.
- Cater, Charles
2003 *The Political Economy of Conflict and UN Intervention: Rethinking the Critical Cases of Africa*. – *The Political Economy of Armed Conflict: Beyond Greed and Grievance*. Ed. by Ballentine, Karen & Sherman, Jake. London: Lynne Rienner Publishers.
- Catholic Herald
2016 *Amoris Laetitia* footnote contradicts Church's tradition, says leading German philosopher. *Catholic Herald*. <http://www.catholicherald.co.uk/news/2016/04/28/amoris-laetitia-footnote-contradicts-churchs-tradition-says-leading-german-philosopher/>. Viitattu 19.10.2017.
- Christiansen, Drew; Imbelli, Robert P.; Peppard, Christiana Z.
2013 *On the Light of Faith*. – *America*. Volume 209 / Issue 3 / Pages 19–22.
- Clark, Julie & Driscoll, William J.
2003 *Globalization and the Poor: Exploitation or Equalizer?* New York: International Debate Education Association.
- Collins, Christopher
2013 *Talking about God*. – *America*. Volume 209 / Issue 17 / Pages 25–26.
- De Mey, Peter
2014 *The sacramental nature and mission of the Church in Lumen Gentium*. – *International Journal for the Study of the Christian Church*. Volume 14 / Issue 4 / Pages 348–361.
- Deneulin, Séverine & Rakodi, Carole
2011 *Revisiting Religion: Development Studies Thirty Years On*. – *World Development*. Volume 39 / Issue 1 / Pages 45–54.
- DiLeo, Daniel R.
2015 *Laudato Si', Interest, and Engagement: An Account via Catholic Public Theology and Authority*. – *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*. Volume 57 / Issue 6 / Pages 6–8.

- DiMento, Joseph
 2015 *Laudato si'*. – Environment: Science and Policy for Sustainable Development. Volume 57 / Issue 6 / Pages 9–11.
- Dormor, Duncan & Harris, Alana
 2016 *Evangelii Gaudium* and the Renewal of the Church. – Ecclesiology. Volume 12 / Issue / Pages 3–11.
- Doyle, Peter
 2001 The church in the post-modern world. – A Short History of the Catholic Church. Ed. by Holmes, Derek et al. London: Burns & Oates.
- Dulles, Avery; S. J.
 2008 Nature Mission and Structure of the Church. – Vatican II: Renewal within Tradition. Ed. by Lamb, Matthew L. & Levering, Matthew. New York: Oxford University Press.
- Faggioli, Massimo
 2016 a Ecumenism in *Evangelii gaudium* and in the context of Francis' pontificate. – *Perspectiva Teológica*. Volume 48 / Issue 1 / Pages 17–35.
 2016 b The Ecclesiology of Pope Francis's Exhortation *Amoris Laetitia*. – *ABC Religion and Ethics*.
<http://www.abc.net.au/religion/articles/2016/05/24/4468369.htm>. Viitattu 19.10.2017.
- Falconer, Alan
 2015 Mercy as the Essence of the Gospel: Key Themes in Walter Kasper and in the Ministry of Pope Francis. – *International Journal for the Study of the Christian Church*. Volume 15 / Issue 3 / Pages 244–253.
- Formicola, Jo Renee
 2012 Globalization: A Twenty-first Century Challenge to Catholicism and Its Church. – *Journal of Church and State*. Volume 54 / Issue 1 / Pages 106–121.
- Gifford, Paul
 2015 Christianity, development and modernity in Africa. London: Hurst & Company.
- Harris, Elise
 2016 Make unity a priority, Pope Francis says at Reformation anniversary – Catholic News Agency.
<http://www.catholicnewsagency.com/news/make-unity-a-priority-pope-francis-says-at-reformation-anniversary-97431/>. Viitattu 19.10.2017
- Heininen, Simo
 2004 *Ihmistä suurempi: Paaviuden historia*. Helsinki: Edita.
- Hiippakunnan kasvu jatkuu
 2016 Hiippakunnan kasvu jatkuu – Katolinen kirkko Suomessa.
<http://katolinen.fi/?p=9974>. Viitattu 19.10.2017.

- Häring, Hermann
 2013 Hans Küng. – Key Theological Thinkers: From Modern to Postmodern. Ed. by Ståle, Kristensen; Staale, Johannes; Kristiansen, Johannes and Rise, Svein. Farnham: Ashgate.
- Hütter, Reinhard
 2014 Enlightenment: Reflections on Pope Francis's Encyclical Letter *Lumen Fidei*. – *Nova et Vetera*. Volume 12 / Issue 1 / Pages 1–10.
- Kasper, Walter
 2015 a Open House: How Pope Francis Sees the Church. – *Commonweal*. Volume / Issue 7 / Pages 12–15.
 2015 b Pope Francis' Revolution of Tenderness and Love: Theological and Pastoral Perspectives. New York: Paulist Press.
- Keenan, James F.
 2017 Receiving *Amoris Laetitia*. – *Theological Studies*. Volume 78 / Issue 1 / Pages 193–212.
- Ketola, Kimmo
 2016 Kirkko, julkinen valta ja katsomusten markkinat: Kirkon kriisin taustatekijät. – *Vartija*. <http://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2016/02/vartija-alamaessa.pdf>. Viitattu 19.10.2017.
- Kim, Denis; S. J.
 2015 The Pope at the Border. – *Globalization and the Church of the Poor*. Ed. by Pilario, Daniel Franklin et al. London: SCM Press.
- Kochuthara, Shaji George
 2014 Globalization in Solidarity. – *Political Theology*. Volume 15 / Issue 1 / Pages 53–73.
- Koponen, Juhani
 2007 Kehitysmat maailmantaloudessa. – *Kehitysmatutkimus: johdatus perusteisiin*. toim. Koponen, Juhani; Lanki, Jari; Kervinen, Anna. Helsinki: Gaudeamus.
- Kärkkäinen, Veli-Matti
 2002 Introduction to ecclesiology: ecumenical, historical & global perspectives. Downers Grove: Inter Varsity Press.
- Küng, Hans
 2001 The Catholic Church: A short history. New York: Modern Library.
- Lahsen, Mayanna & Domingues, José Maurício
 2015 Pope Francis's Environmental Encyclical in Latin America: Mutual Influences. – *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*. Volume 57 / Issue 6 / Pages 20–23.

- Lakeland, Paul
 2013 A council that will never end: *Lumen Gentium* and the church today. Minnesota: Liturgical Press.
- Lamb, Matthew L. & Levering, Matthew
 2008 Vatican II: Renewal within Tradition. Ed. by Matthew L. Lamb and Matthew Levering. New York: Oxford University Press.
- La Soujeole, Benoît-Dominique de, O.P.
 2008 The Universal call to holiness. – Vatican II: Renewal within Tradition. Ed. by Matthew L. Lamb and Matthew Levering. New York: Oxford University Press.
- Linden, Ian
 2009 Global Catholicism: Diversity and change since Vatican II. New York: Columbia University Press.
- Love, Maryann Cusimano
 2015 Putting People before Profits: Globalization and Poverty. – Globalization and the Church of the Poor. Ed. by Pilario, Daniel Franklin et al. London: SCM Press.
- Löytty, Olli
 2005 Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus.
- McGrath, Matt
 2015 COP21: Cardinal says birth control may offer climate 'solution'. <http://www.bbc.com/news/science-environment-35040477>. Viitattu 19.10.2017.
- Mirus, Jeff
 2013 Lumen fidei, the light of faith. <http://www.catholicculture.org/commentary/otc.cfm?id=1093>. Viitattu 8.12.2015.
- Moynihan, Robert
 2013 Pray for me: the life and spiritual vision of Pope Francis. New York: Rider Books.
- O'Collins, Gerald
 2016 The Joy of Love (Amoris Laetitia): The Papal Exhortation in Its Context. – Theological Studies. Volume 77 / Issue 4 / Pages 905-921.
- O'Leary, Naomi
 2013 Pope attacks 'tyranny' of markets in manifesto for papacy. – Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-pope-document-idUSBRE9AP0EQ20131126>. Viitattu 19.10.2017.

- Olson, Carl E.
2013 Some further thoughts on “Lumen Fidei”. – The Catholic World Report. <http://www.catholicworldreport.com/2013/07/15/some-further-thoughts-on-lumen-fidei/>. Viitattu 19.10.2017.
- Pilario, Daniel Franklin et al.
2015 Editorial. – Globalization and the Church of the Poor. Ed. by Pilario, Daniel Franklin et al. London: SCM Press.
- Politi, Marco
2015 Pope Francis Among the Wolves: The Inside Story of a Revolution. New York, NY: Columbia University Press.
- Pope Francis says Christians should apologise to gay people.
2016 Pope Francis says Christians should apologise to gay people. – The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/26/pope-francis-says-christians-should-apologise-to-gay-people>. Viitattu 19.10.2017.
- Roman-Lagerspetz, Sari
2010 Sukupuolten tasa-arvo. – Yhteiskuntafilosofia. toim. Räikkä, Juha. Kuopio: Unipress.
- Rowlands, Anna
2015 *Laudato Si'*: Rethinking Politics. – Political Theology. Volume 16 / Issue 5 / Pages 418–420.
- Saarinen, Risto
1994 Johdatus ekumeniikkaan. Helsinki: Kirjaneliö.
- Saenz, Rogelio
2005 The Changing Demographics of Roman Catholics. – Population Reference Bureau. <http://www.prb.org/Publications/Articles/2005/TheChangingDemographicsofRomanCatholics.aspx>. Viitattu 19.10.2017.
- Scannone, Juan Carlos
2016 Pope Francis and the Theology of the People. – Theological Studies. Volume 77 / Issue 1 / Pages 118–135.
- Seppänen, Maaria; Koponen, Juhani; & Vuola Elina
2007 Väestö -kehityksen este vai ehto? – Kehitysmatutkimus: johdatus perusteisiin. toim. Koponen, Juhani; Lanki, Jari; Kervinen, Anna. Helsinki: Gaudeamus.
- Stollenwerk, Daniel J.
2015 A New Synthesis of Faith and Reason: Ecumenism in Light of Lumen Fidei. – Australasian Catholic Record. Volume 92 / Issue 1 / Pages 53–66.

Sung, Jung Mo

2015 The Poor after Liberation Theology. – Globalization and the Church of the Poor. Ed. by Pilario, Daniel Franklin et al. London: SCM Press.

The Global Catholic Population

2013 The Global Catholic Population. – Pew Research Center.
<http://www.pewforum.org/2013/02/13/the-global-catholic-population/>.
Viitattu 19.10.2017.

Wooden, Cindy

2015 Pope calls for ‘synodal’ church that listens, learns, shares mission.
– National Catholic Reporter.
<https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-calls-synodal-church-listens-learns-shares-mission>. Viitattu 19.10.2017.

Wooden Cindy

2016 Pope Francis sets up commission on women deacons. – Catholic Herald.
<http://www.catholicherald.co.uk/news/2016/08/02/pope-sets-up-commission-on-women-deacons/>. Viitattu 19.10.2017.